

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ANNELİK STATÜSÜNÜN BİR GÜÇ KAYNAĞI OLARAK ŞİDDET
UYGULAMAYA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra SOĞANCI

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fikret EFE

MAYIS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANNELİK STATÜSÜNÜN BİR GÜÇ KAYNAĞI OLARAK ŞİDDET
UYGULAMAYA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra SOĞANCI

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet

“Bu tez 29/05/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doc. Dr. Fikret ERF	Olumlu	[İmza]
Prof. Dr. Hacı Tökebaşı	Olumlu	[İmza]
Dr. Öğr. Üyesi Ceylaner	Olumlu	[İmza]

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Esra SOĞANCI
Öğrenci Numarası	:	1360Y59006
Enstitü Anabilim Dalı	:	Sosyal Hizmet
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Annelik Statüsünün Bir Güç Kaynağı Olarak Şiddet Uygulamaya Etkisi
Benzerlik Oranı	:	%3

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

09/05/2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi ..... Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciyi ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafıma yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr. Fikret EFE

Tarih: 09.05.2019

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ.....	iv
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: İLGİLİ LİTERATÜRÜN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ	6
1.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	6
1.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	10
BÖLÜM 2: KURAMSAL ÇERÇEVE	12
2.1. Psikanalitik Kuram Açısından Annelik	12
2.2. Sosyobiyolojik Kuram Açısından Annelik	13
2.3. Sosyal Rol Kuramı Açısından Annelik	15
2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı Açısından Annelik	16
2.5. Bilişsel Gelişim Kuramı Açısından Annelik	19
2.6. Toplumsal Cinsiyet Şemaları Kuramı Açısından Annelik	20
BÖLÜM 3: ANNELİK	22
3.1. Kurum Olarak Annelik	24
3.1.1. Annelik İdeolojisi	25
3.1.1.1. Anneliğin Biyolojik Kökeni	28
3.1.1.2. İdeal Annelik Normu	31
3.1.2. Anneliğin Toplumsal Organizasyonu	33
3.1.2.1. Annelik Statüsü	34
3.1.2.2. Kadının Özel Alanda Yükselişi	35
3.2. Deneyim Olarak Annelik	37
3.2.1. Anneliğin Kültürel Boyutu	38
3.2.2. Anne Olmak	41
3.2.2.1. Annelik Yapmak	44
3.2.2.2. Anneliğe Özgü Düşünme Biçimi	47
3.2.2.3. Anneliğe İlişkin Kaygılar	49

BÖLÜM 4: METODOLOJİ.....	54
4.1. Çalışmanın Evren ve Örneklem Seçimi	54
4.1.1. Çalışmanın Evreni	54
4.1.2. Çalışmanın Örnekleme Tekniği ve Örnekleme.....	58
4.2. Çalışmanın Problem ve Hipotez Cümleleri	58
4.3. Operasyonel Tanımlamalar.....	61
4.4. Çalışmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler.....	62
4.4.1. Çalışmada Kullanılan Veri Toplama Tekniği	62
4.4.2. Çalışmada Kullanılan Veri Değerlendirme Tekniği.....	63
BÖLÜM 5: BULGULAR.....	65
5.1. Sosyodemografik Bulgular.....	65
5.1.1. Annelerin Yaş Dağılımları.....	65
5.1.2. Annelerin Eğitim Düzeyleri	66
5.1.3. Annelerin İstihdama Katılım Düzeyleri.....	66
5.1.4. Annelerin Çocuk Sayılarına Göre Dağılımları.....	67
5.1.5. Çocukların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları.....	67
5.1.6. Annelerin Yaş Gruplarına Göre Eğitim Düzeyleri.....	68
5.1.7. Annelerin Yaş Gruplarına Göre İstihdama Katılım Düzeyleri	69
5.1.8. Annelerin Yaş Gruplarına Göre Çocuk Sayıları	70
5.1.9. Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre İstihdama Katılım Düzeyleri.....	71
5.1.10. Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Çocuk Sayıları	72
5.1.11. Annelerin İstihdama Katılım Düzeylerine Göre Çocuk Sayıları.....	73
5.2. Hipotez Bulguları.....	73
5.2.1. Birinci Hipoteze İlişkin Bulgular	74
5.2.1.1. Birinci Hipotezin Test Edilmesi	77
5.2.1.2. Annelik Algısının Anne Yaşı ile İlişkisi.....	78
5.2.1.3. Annelik Algısının Anne Eğitim Düzeyi ile İlişkisi	79
5.2.1.4. Annelik Algısının İstihdama Katılım Düzeyi ile İlişkisi	80
5.2.1.5. Annelik Algısının Çocuk Sayısı ile İlişkisi.....	81
5.2.2. İkinci Hipoteze İlişkin Bulgular	81
5.2.2.1. İkinci Hipotezin Test Edilmesi.....	85
5.2.2.2. Annelik Deneyimlerinin Anne Yaşı ile İlişkisi	85
5.2.2.3. Annelik Deneyimlerinin Anne Eğitim Düzeyi ile İlişkisi.....	86
5.2.2.4. Annelik Deneyimlerinin İstihdama Katılım Düzeyi ile İlişkisi ...	87

5.2.2.5. Annelik Deneyimlerinin Çocuk Sayısı İle İlişkisi.....	88
5.2.2.6. Annelik Deneyimlerinin Annelik Algısı ile İlişkisi.....	89
5.2.3. Üçüncü Hipoteze İlişkin Bulgular.....	90
5.2.3.1. Üçüncü Hipotezin Test Edilmesi.....	93
5.2.3.2. Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Anne Yaşı ile İlişkisi.....	94
5.2.3.3. Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Anne Eğitim Düzeyi ile İlişkisi.....	95
5.2.3.4. Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin İstihdama Katılım Düzeyi ile İlişkisi.....	96
5.2.3.5. Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Çocuk Sayısı ile İlişkisi.....	96
5.2.3.6. Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Annelik Algısı İle İlişkisi.....	98
5.2.3.7. Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Annelik Deneyimleri ile İlişkisi.....	98
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
KAYNAKÇA.....	110
EKLER.....	118
ÖZGEÇMİŞ.....	123

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Cinsiyetlere Göre İşgücüne Katılım Oranları.....	54
Tablo 2: Beylikdüzü Eğitim Düzeyi	55
Tablo 3: Kadınların Yaş Aralıklarına Göre Dağılımları.....	56
Tablo 4: En Az Bir Kez Evlenmiş Kadın Sayısı	57
Tablo 5: Anova İle Tukey'in Toplanabilirlik Testi Bilgileri	64
Tablo 6: Ölçek Soruları İçin Hotelling's T-Kare Testi Bilgileri.....	64
Tablo 7: Annelerin Yaş Dağılımı	65
Tablo 8: Anne Eğitim Düzeyi	66
Tablo 9: Anne İstihdama Katılım Düzeyi.....	66
Tablo 10: Anne Çocuk Sayısı.....	67
Tablo 11: Çocuk Yaş Dağılım.....	67
Tablo 12: Annelerin Yaş Gruplarına Göre Eğitim Düzeyleri	68
Tablo 13: Annelerin Yaş Gruplarına Göre İstihdama Katılım Düzeyleri.....	69
Tablo 14: Annelerin Yaş Gruplarına Göre Çocuk Sayıları.....	70
Tablo 15: Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre İstihdama Katılım Düzeyleri	71
Tablo 16: Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Çocuk Sayıları	72
Tablo 17: Annelerin İstihdama Katılım Düzeylerine Göre Çocuk Sayıları.....	73
Tablo 18: Annelerin Annelik Algısı Toplam Ölçeğine Katılım Düzeyleri.....	75
Tablo 19: Birinci Hipotez için Kolmogorov-Smirnov Testi.....	77
Tablo 20: Annelik Algısının Anne Yaşı ile İlişkisi	78
Tablo 21: Annelik Algısının Anne Yaşına Bağlı Değişimi	78
Tablo 22: Annelik Algısının Eğitim Düzeyi ile İlişkisi	79
Tablo 23: Annelik Algısının Eğitim Düzeyine Bağlı Değişimi	79
Tablo 24: Annelik Algısının İstihdama Katılım Düzeyi İle İlişkisi	80
Tablo 25: Annelik Algısının İstihdama Katılım Düzeyine Bağlı Değişimi.....	80
Tablo 26: Annelik Algısının Çocuk Sayısı ile ilişkisi	81
Tablo 27: Annelik Algısının Çocuk Sayısına Bağlı Değişimi	81
Tablo 28: Annelerin Annelik Deneyimi Toplam Ölçeğine Katılım Düzeyleri.....	83
Tablo 29: İkinci Hipotez İçin Spearman Korelasyon Analizi.....	85
Tablo 30: Annelik Deneyiminin Anne Yaşı ile İlişkisi	85
Tablo 31: Annelik Deneyiminin Anne Yaşına Bağlı Değişimi.....	86
Tablo 32: Annelik Deneyiminin Eğitim Düzeyi ile İlişkisi	86
Tablo 33: Annelik deneyiminin eğitim düzeyine bağlı değişimi	87

Tablo 34: Annelik Deneyiminin İstihdama Katılım Düzeyi ile İlişkisi.....	87
Tablo 35: Annelik Deneyimin Çocuk Sayısı İle İlişkisi	88
Tablo 36: Annelik Deneyiminin Çocuk Sayısına Bağlı Değişimi.....	88
Tablo 37: Annelik Algısı Toplam Ölçeği ile Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki	89
Tablo 38: Annelerin Annelik Şiddeti Toplam Ölçeğine Katılım Düzeyleri	91
Tablo 39: Üçüncü Hipotez İçin One Sample Kolmogorov-Smirnov Hipotez Testi	93
Tablo 40: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Anne Yaşı ile İlişkisi.....	94
Tablo 41: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Anne Yaşına Bağlı Değişimi .	94
Tablo 42: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Eğitim Düzeyleri ile İlişkisi...	95
Tablo 43: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Eğitim Düzeyine Bağlı Değişimi	95
Tablo 44: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin İstihdama Katılım Düzeyi İle İlişkisi.....	96
Tablo 45: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Çocuk Sayısı ile İlişkisi.....	96
Tablo 46: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Çocuk Sayısına Bağlı Değişimi	97
Tablo 47: Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği İle Annelik Algısı Toplam Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki	98
Tablo 48: Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği ile Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki	98

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	*	Doktora	
Tezin Başlığı: Annelik Statüsünün Bir Güç Kaynağı Olarak Şiddet Uygulamaya Etkisi			
Tezin Yazarı: Esra SOĞANCI		Danışman: Doç. Dr. Fikret EFE	
Kabul Tarihi: 29.05.2019		Sayfa Sayısı: 130	
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet			
<p>Annelik biyolojik temelinin yanı sıra sosyokültürel boyutu ile gündeme gelen karmaşık anlam ve içeriğe sahip bir olgudur. Anneliğin biyoloji ve deneyim odaklı açıklamaları hangi duygu, düşünce ve davranma biçimlerinin anne olmak ve annelik yapmak olarak değerlendirilebileceğine ilişkin farklı açıklamalar sunmaktadır. Biyoloji temelli açıklamalar kadınların anne olması ve çocuğun bakım ve yetiştirilme pratiklerini üstlenmesinin doğal, içgüdüsel ve evrensel olduğunu savunmaktadır. Deneyim odaklı açıklamalar ise anneliğin tüm sağlıklı ve normal kadınlar tarafından benzer şekilde deneyimlenmediğini aksine karmaşık ve dinamik bir süreçle sosyokültürel bağlamda bireysel olarak inşa edildiğini savunmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmada (i) annelerin annelikle ilgili gördükleri çocuk bakım ve yetiştirme pratikleri, (ii) bu pratikleri deneyimleme düzeyleri ve (iii) annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri ele alınmaktadır. Bu amaçla İstanbul İli, Beylikdüzü ilçesinde ikamet eden 383 anne ile araştırmacı tarafından geliştirilmiş ölçek uygulaması yapılarak annelerin annelik algıları, annelik deneyimleri ve annelik şiddetini meşrulaştırma düzeyleri araştırılmıştır. Verilerin analizinde yüzde, frekans ve aritmetik ortalama değerleri ile Kikare Testi, Tek Örneklem Kolmogorov Smirnov Testi, Kruskal Wallis Testi ve Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Çalışmanın temel bulguları; annelerin çocuk bakım ve yetiştirme pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirdiği, annelerin annelik algıları ile annelik deneyimleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişkinin olduğu ve annelerin çocuk bakım ve yetiştirme sürecinde çocukların olumlu kabul edilen davranışlara yönlendirilmesi olumsuz kabul edilen davranışlardan uzaklaştırılması için annelik şiddetini meşru bir uygulama olarak değerlendirildiği şeklindedir.</p>			
Anahtar Kelimeler: Annelik, Annelik Deneyimi, Annelik Algısı, Annelik Şiddeti, Annelik Statüsü			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	*	Ph.D.	
Title of Thesis: The Effect Of Maternal Status As A Power Source On Committing Violence			
Author of Thesis: Esra SOĞANCI		Supervisor: Assoc. Prof. Fikret EFE	
Accepted Date: 29.05.2019		Number of Pages: 130	
Department: Social Work			
<p>Motherhood is a phenomenon with a complex meaning and content that has a sociocultural dimension along with a biological basis. Explanations on motherhood that depend on biology or experience give different accounts on the question which types of feeling, thinking and acting may be considered as being a mother or acting like one. Biological explanations regard women's becoming a mother and taking the responsibility of a child's care and growth as natural, instinctive and universal. Explanations based on experience, on the other hand, reject the idea that motherhood is always experienced as the same by every healthy and normal woman, and claim that it is constructed individually with a dynamic process in a sociocultural context. Taking these into account, this study examines (i) the child care and nurturing practices that mothers see relevant with motherhood, (ii) the levels they experience these practices and (iii) their tendency to rationalize or legitimize the mother's violence against her child. To this end, mothers' motherhood perception, motherhood experiences and their level of legitimizing mother's violence are measured <i>via</i> a scale developed by the researcher herself with 383 mothers from Beylikdüzü district of İstanbul. Percentage, frequency, arithmetic mean, Chi-square Test, One Sample Kolmogorov Smirnov Test, Kruskal Wallis Test and Correlation Analysis are used during the process of evaluating the data. The basic findings of the study are as such: Mothers see the child's care and nurturing as a motherhood responsibility. There is a positive correlation between their perception and experience of motherhood. They regard mother's violence in the process of his/her growth as legitimate in order to lead the child to praised deeds and avoid him/her from the condemned ones.</p>			
Keywords: Motherhood, Motherhood Experience, Motherhood Perception, Mother's Violence, Maternal Status			

GİRİŞ

Konu

Annelik biyolojik tanımının ötesinde sosyokültürel boyutu ile gündeme gelen bir olgudur. Bu sebeple anneliğin sosyal ve kültürel boyutu ile tartışılması ve bu çerçevede tanımlanması önemlidir. Belirtilen bu önem anneliğin doğurma ve süt verme kapasitesi gibi fizyolojik gerekçeler ile sahip olduğu konumuna bağlı olarak kültürel zemindeki görünümü odağında şekillenmektedir. Anne, genel itibari çocuk doğurmuş olan kadını işaret etmekte kullanılan bir kavramdır. Biyolojik anlamda annelik çocuk doğurmuş olmayı ifade etse de sosyal anlamda annelik çocuk doğurmuş olmak ile sınırlı bir anlama sahip değildir. Toplumsal yapıda anneliğin konumlandırılışı ve annelik ile ilgili görülen rol ve pratikler göz önünde bulundurulduğunda kolayca tanımlanabilecek bir kavram değildir. Toplumsal anlamda önemli olan; annelerin çocuk doğurmuş kadınlar olmalarından çok annelere ve anneliğe atfedilen anlamlardır. Anneliğin yaşanılan toplumdaki sosyal ve kültürel tanımlaması yani diğer bireylerin anneliğe yüklediği anlam ile annenin kendine yüklediği anlam ve bu anlamı şekillendiren kültürel algılayış biçimi önemlidir.

Bu bağlamda içgüdüsel açıklamalar ile anneliğin kadınlık ile özdeşleştirilme durumu Beauvoir ile başlayan derin bir tartışma alanıdır (Badinter, 1992: 10). Bütün normal kadınların anne olma konusunda hevesli ve annelik ile ilişkili görülen pratikleri icra etme konusunda yetenekli kabul edilmesi bu tartışmanın merkezini oluşturmaktadır. Anne olabilme kapasitesi doğrudan biyolojik cinsiyet ile ilgilidir. Ancak çocuğun bütün bakım ve yetiştirilme pratiklerini kapsayan ebeveynlik yapabilme (annelik yapma) doğrudan biyolojik cinsiyet ile ilgili bir kapasite değildir. Buna rağmen, sosyal ve kültürel yapıda anne olma ve annelik yapma kapasitelerinin bir görülerek doğrudan biyolojik anlamda kadın olmaya bağlanması söz konusudur. Öte yandan çocuğun yetiştirilme sürecinde anneden beklenenler, çocuğun toplumsallaştırılma sürecinde annenin sorumlu tutulduğu alanlar oldukça kapsayıcı bir içeriğe sahiptir. Bu durum annelik yapmak ile özdeşleştirilen ebeveynlik pratiklerine hangi düşünce, tutum ve davranış modellerinin dahil edileceğini muğlak hale getirmektedir.

Ebeveynlik pratiklerinin annelik yapmak olarak değerlendirilmesi ve bununla bağlantılı olarak çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde tek sorumlunun biyolojik cinsiyeti dolayısı ile

kadın ebeveyn yani anne kabul edilmesi söz konusudur. Dolayısıyla annelik, sınırları çizilemeyen bir görev alanını işaret etmektedir. Bu görev alanının doğrudan anne olmak sayesinde başarılabilen pratikleri içerdiği kabul edilmektedir. Sosyokültürel yapıda çocuğun ihtiyaçlarını karşılama görevi ile konumlandırılan çoğu anne, annelik ile ilgili görülen pratikleri sergilemek noktasında zorlanmakta ve yetersiz kalmaktadır.

Annelik yapmak ile ilişkili görülen ebeveynlik pratiklerinin anneler tarafından algılanış ve kabul ediliş şekli önemlidir. Bahsedilen görev alanının genişliği annenin hangi düşünce, tutum ve davranışlardan kendini sorumlu tuttuğu ve sorumlu olduğunu düşündüğü alanlardaki pratiklerini etkilemektedir. Bu bağlamda, çocuğun bakım, ilgi ve toplumsallaştırılma ihtiyaçlarının karşılanmasında annelerin kendilerini sorumlu tutma düzeyleri ile annelik algıları şekillenmektedir. Bu noktadan hareketle çalışmanın konusunu; anneliğin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri üzerindeki etkisi oluşturmaktadır.

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı; annelerin ebeveyn pratikleri ile ilgili hangi düşünce, tutum ve davranışlardan kendilerini sorumlu tuttuklarının belirlenmesi, bu sorumluluk halinin annelik yapma deneyimleri ile annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri üzerinde etkili olup olmadığının belirlenmesidir. Diğer bir ifade ile bu çalışmada;

- i) Annelerin annelikle ilgili görülen düşünce, tutum ve davranışlara katılım düzeylerinin belirlenmesi,
- ii) Annelerin bahsedilen düşünce, tutum ve davranışlar noktasında kendi annelik deneyimlerini nasıl konumlandıklarını belirlenmesi,
- iii) Bu düşünce, tutum ve davranışların annelik şiddetini meşrulaştırma düzeylerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Önem

Literatürde, aile içinde fiziksel şiddete maruz kalan çocuğa ilişkin çalışmalar oldukça kısıtlıdır (Nadir, 2017: 13). Annenin çocuğuna uyguladığı fiziksel şiddeti inceleyen ve şiddetin faili olarak anneyi, mağduru olarak çocuğu ele alan mevcut çalışmalar içinde genellikle uygulanan şiddet türlerinin istatistiği ortaya konulmaktadır (United Nations Children's Fund [UNICEF], 2010). Ancak sorun alanına müdahale edebilmek için

öncelikli olarak sorunun anlaşılma gerekliliği göz önüne alındığında gereken perspektifin kazanılması için farklı çalışmalarla desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Anne şiddetini kadının geçmiş deneyimleri ve toplumsal pozisyonu bağlamında değerlendiren çalışmalar bu açıdan oldukça önemlidir. Ancak annelik şiddetinin anlaşılmasında önemli olan noktalardan bir diğeri, annelik ile ilişkili görülen rol ve pratiklerin kapsayıcı niteliğidir. Çocuğun doğurulması ve emzirilmesi ile başlayan bu pratikler çocuğun toplumsallaştırılması ve toplumsal yapının arzu ettiği niteliklerin kazandırılmasına kadar genişlemektedir. Sosyokültürel yapıda annelerden beklenen ve annelerin de kendilerini konumlandırmasını etkileyen bu pratikler basitçe kadın ya da anne olmak ile sergilenemeyecek kadar yoğun emek, arzu ve kapasite gerektiren görevlerdir.

Bu durumla bağlantılı olarak çalışmada annelerin annelik ile ilişkili gördükleri pratikleri kendi annelik deneyimlerine aktarabilme düzeylerinin belirlenmesi çalışmanın önemli katkılarından birisidir. Öte yandan annelerin annelik şiddetini meşru görme düzeyleri ile hangi ebeveynlik pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirdiklerine dair ilişkinin belirlenmesi annelik şiddetinin anlaşılmasında önemlidir.

Annelerin çocuklarına uyguladıkları şiddetin anlaşılmasında annelik rol ve pratikleri ile ilgili algı ve deneyimlerin keşfedilmesi fonksiyonel bir bakış açısı sunmaktadır. Konu üzerine yapılmış çalışmaların yetersizliği literatüre sağlayacağı katkıyı özel bir konuma yerleştirmektedir. Diğer yandan bu teorik katkı anne şiddetinin önlenmesi ve engellenmesi amacıyla yapılan uygulamalarda göz önüne alınması gereken unsurları içermektedir. Diğer bir deyişle, müdahale planlarının etkililiğini artırılması yönündeki uygulamaya yönelik katkı çalışmayı önemli kılmaktadır.

Çalışmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Annelik ile anne şiddetini meşru görme eğilimleri arasındaki ilişkiyi ele alan tez çalışması kuramsal tartışma ile saha çalışmasını içermektedir. Çalışmanın kuramsal kısmında, anneliğin tartışmalı kavramsallaştırılmasından ötürü, ilk aşamada çalışmanın teorik çerçevesinin oluşturulması amacı ile geniş bir literatür taraması yapılmış, ulaşılan kaynakların çeviri ve okumaları yapılarak çalışmanın teorik bilgileri elde edilmiştir. Araştırmanın teorik çerçevesinin oluşturulması için anneliğe ilişkin farklı yaklaşımlar tartışılmış ve konuya ilişkin literatür tanıtımı yapılmıştır. Çalışmanın diğer ayağını oluşturan uygulama kısmında Beylikdüzü'nde ikamet eden anneleri kapsayan saha

çalışması yapılmıştır. Saha kısmında, çalışmanın amacı doğrultusunda, araştırmacı tarafından hazırlanan ve annelerin annelik algısı, annelik pratikleri ve şiddet algısını ölçmeye yönelik 54 maddelik 5’li likert tipinde tutum ölçer aracılığı ile ölçek uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Görüşme formunun işleyip işlemediği ve çalışma sahasının özelliklerine uygun olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile pilot çalışma gerçekleştirilmiş ve bu çalışma sonucunda tespit edilen eksiklikler düzenlenerek sahaya çıkılmıştır. Çalışmaya katılan kadınların yaş, eğitim ve istihdam durumu, çocuk sayısı ve bu çocuklarının yaşlarını araştırmaya olanak sağlayan demografik sorular ile tutum ölçeği çalışmanın veri gövdesini oluşturmak üzere uygulanmıştır. Yapılan literatür taraması ile elde edilen kuramsal bilgiler ve saha araştırması sonucunda elde edilen bulguların toparlanması ile çalışma tamamlanmıştır. Böylece Beylikdüzü’nde ikamet eden annelerin annelik algı ve deneyimleri ile annelik şiddetini meşrulaştırma düzeylerinin belirlenmesine yönelik nicel bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

Sınırlılıklar

Çalışmanın sınırlılıklarını oluşturan güçlüklerin başında çalışma konusunu oluşturan annelik ile ilgili görülen pratikler ile annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimini doğrudan ele alan bir çalışmaya rastlanılmaması gelmektedir. Doğrudan bu konu üzerine yapılan bir çalışmaya ulaşılamadığı için ilgili çalışmalar incelenerek araştırmacı tarafından annelerin annelik tutumlarını, deneyimlerini ve annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimlerini ölçmeye yönelik ölçekler geliştirilmiştir.

Çalışmanın saha kısmında yaşanan güçlüklerin başında ise evren sayısının net olarak bilinmemesi gelmektedir. Çalışmanın evrenini oluşturan Beylikdüzü’ndeki anne sayısı ile bu annelerin yaş, eğitim düzeyi ve çocuk sayısına göre dağılımları TÜİK, Beylikdüzü Belediyesi, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü aracılığı ile elde edilmeye çalışılmış ancak konu ile ilgili veriye ulaşılamayacağı bilgisi alınmıştır. Bunun üzerine evrenin sayıca hesaplanması araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ancak evrendeki unsurların demografik özelliklerine ilişkin bilgilere ulaşılamamıştır. Bu durum çalışmanın örnekleme yapılırken evreni oluşturan unsurların hepsine eşit seçilebilme şansı sunan olasılıklı örnekleme tekniklerinden yararlanmayı güçleştirmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2011: 73).

Çalışmanın sınırlılıklarını oluşturan bir diğer husus ise çalışmanın konusu ile ilgilidir. Araştırma kapsamında görüşülen kimi anneler ölçek maddelerine katılım düzeylerini bildirirken araştırmacı tarafından yargılanma, etiketlenme konusunda çekinceleri olduğunu bildirmişlerdir. Dayakçı anne olarak algılanmak istemediklerini açıkça belirten anneler olduğu gibi madde içeriklerini dinlemeyi ve üzerinde düşünmeyi reddederek tüm maddelere aynı cevabı verdiğini peşinen belirten annelere de rastlanmıştır.

Çalışmanın konusu ile ilgili sınırlılıklarını oluşturan bir nokta ise annelerin çocukları ile ilgili deneyimlerini düşünürken oldukça duygulanmalarındır. Bu durum annelerin ölçek maddelerinden uzaklaşarak bireysel deneyimlerini aktarma yönündeki arzularına neden olmuş çalışma kapsamında kullanılmayacak veriler zaman zaman araştırmacı tarafından elde edilmiştir. Bu durum çalışmanın veri toplama sürecini ve ölçeğin ortalama yanıtlanma süresini uzatmıştır.

Son olarak kimi anneler ilk iki ölçeği cevaplamayı tamamladıktan sonra annelik şiddeti ile ilgili ölçeğe geldiklerinde şiddeti hiçbir koşul ve şartta onaylamadıklarını bildirerek ölçeği yanıtlamayı yarıda bırakmışlardır. Kimi anneler ise çalışmanın amaç ve içeriğinin aktarıldığı ve bilgilendirilmiş onamlarının alındığı kısımda bu konu için ayıracak zamanları olmadığını bildirerek çalışmaya katılmayı doğrudan reddetmiştir. Çalışmada karşılaşılan bu güçlük ölçeklerin iptal edilerek örneklem sayısına ulaşmak için yeni anneler ile görüşülerek aşılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM 1: İLGİLİ LİTERATÜRÜN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

Annelerin annelik ile ilgili gördükleri pratikler ile annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimlerini konu alan bu çalışma, temelde iki ayrı çalışma alanı ile ilişkilidir. Bu alanlardan ilki anneliğin toplumsal yapıda işgal ettiği alan ile ilgilidir ve çocuğun bakım, ilgi ve toplumsallaştırılmasında anneye düşen rol ve sorumlulukların kapsam ve sınırlılıklarına dair tartışmaları içermektedir. Diğer alan ise çocuğun annesi tarafından aile içinde istismarını konu edinen çalışmaları içermektedir. Anneliğin sosyokültürel konumuna bağlı olarak annelik şiddetinin meşru görülmesini ele alan bu çalışma için bahsedilen alanlardaki literatür ilgili literatür olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle annelerin uyguladığı fiziksel şiddet davranışını konu edinen araştırmalar bu bölümde incelenmektedir.

1.1.Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Annelerin uyguladığı fiziksel şiddeti konu edinen araştırmalar incelendiğinde çocukların maruz kaldıkları fiziksel şiddetin genellikle anneleri tarafından uygulandığı ve annelerin çocuklarına yüksek oranda fiziksel şiddet uyguladığı görülmektedir (Güler ve ark., 2002; Omaç, 2010; T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu [TCBAAK], 1995; TCBAAK, 1998, Müderrisoğlu ve ark., 2014). Annelerin çocuklarına fiziksel şiddet uygulamalarında eğitim ve disiplin amacının yüksek oranda gerekçe olarak gösterildiği görülmektedir (Özensel, 2004; Kutlu ve ark., 2007). Annelerin çocuklarına fiziksel şiddet uygulamalarında yaş, eğitim düzeyi ve kendi çocukluğunda fiziksel şiddet ile disipline edilip edilmeme durumları gibi bireysel özellikleri ile çocuğun yaşı, kardeş sayısı, mizacı gibi çocuğa ilişkin özelliklerin etkili olduğu görülmüştür (Kutlu ve ark., 2007; Müderrisoğlu ve ark., 2014; Bulut, 1996). Ayrıca çocuğun yetiştirilmesinde dayacağı etkili bir araç olarak beyan eden annelerin düşük oranına rağmen fiziksel şiddetin meşru görülme oranının oldukça yüksek olduğu saptanmıştır (TCBAAK, 1995 ve Müderrisoğlu ve ark., 2014).

Çocuğun yetiştirilme sürecinde Türk toplumunda annenin rolünü araştırdığı çalışmasında Özensel (2004); okula devam eden en az bir çocuğu olan 360 anne ile görüşmüştür. Çalışmanın örneklemini sosyoekonomik düzeye bağlı kotalı örneklem tekniği ile oluşturmuş ve eğitim düzeyinin sosyoekonomik düzeyi belirleyeceğini varsayarak ilkokul ortaokul-lise ve üniversite mezunu olan 120'ser anneyi örneklemine dahil

etmiştir. Çalışmasında Türk toplum yapısında çocuğun yetiştirilme sürecinde annenin tek başına %39,4 ile daha fazla etkin olduğunu bulmuştur. Ayrıca çocukların okul eğitimleri %50 ile, ahlaki ve ruhsal eğitimlerinde %53,3 ile annelerin tek başlarına daha yüksek oranda sorumluluk aldıklarını saptamıştır. Çalışma sonuçlarına göre, çocuğun okul eğitimlerinde anne ve babanın birlikte sorumluluk almaları %29,4 ile ikinci en yüksek orana sahipken bu konuda babanın sorumluluğu tek başına yüklenme oranı ise %20,6 ile en düşük seviyededir. Çocuğun ahlaki ve ruhsal eğitiminde anne ve babanın birlikte sorumluluk üstlenmesi %25, babanın tek başına sorumluluğu üstlenme oranı ise %21,7 ile en düşük bulunmuştur. Çalışmada ayrıca atasözü ve toplumsal yargılar üzerinden annelerin dayak ile ilgili tutumları araştırılmıştır. Kızını dövmezen dizini döver ifadesine anneler 7’li skala üzerinde 4,83 oranında katılmıştır. Dayak iyi bir terbiye aracıdır ifadesine ise anneler yine 7li skala üzerinden 3,55 oranında katılmıştır. Çalışma sonucunda; annelerin dayığa ortalama bir değer verdiği ve Türk toplumsal yapısında annelerin çocuk yetiştirme anlayışlarında fiziksel şiddetin hala yer aldığı saptanmıştır.

Kutlu ve arkadaşlarının 2007’de gerçekleştirdikleri “annelere çocukluklarında uygulanan ceza yöntemleri ile çocuklarına uyguladıkları ceza yöntemleri arasındaki ilişki” isimli çalışmada üç farklı hastanenin çocuk polikliniğine başvuran 5-14 yaş aralığında çocuğu olan 200 anne ile çalışılmıştır. Çalışmada annelerin çocuklarına ceza vermedeki amaçlarının çoğunlukla eğitim-disiplin odaklı saygı ve sorumluluklarını öğretmek olduğu (%50) bulunmuştur. Annelerin kendi çocukluklarında maruz kaldıkları ceza şekilleri ile uyumlu şekilde çocuklarına ceza verdikleri ve çocukluklarında maruz kalmadıkları ceza yöntemlerini daha az uyguladıkları tespit edilmiştir. Çalışmada ceza yöntemi olarak fiziksel şiddeti kullanan annelerin yaşça genç, eğitim düzeyi açısından düşük ve şiddet geçmişleri açısından çocukluklarında anne babaları tarafından dövülmüş oldukları saptanmıştır.

Güler ve arkadaşlarının 2002’de gerçekleştirdikleri “anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler” isimli çalışma kapsamında soru formları aracılığıyla Sivas Alibaba sağlık ocağı bölgesinde ikamet eden 143 anne ile görüşmeler yapılmıştır. Sahadan elde edilen veriler çocuklara daha çok anneleri tarafından şiddet uygulandığını göstermektedir. Çalışmaya göre annelerin %87,4’ü çocuklarına fiziksel istismar/ihmal uygulamaktadır. Annelerin çocuklarına uyguladıkları fiziksel ihmal/istismar davranışları incelendiğinde; %53,8 ile

tokat vurma, %23,1 ile dövme ve çimdikleme davranışları yüksek orandadır. Çalışmaya göre, annenin çocuğuna fiziksel istismar uygulamasında yaşı, öğrenim durumu, aile yapısı, eşinin alkol kullanma durumu belirleyici olmamaktadır. Ancak, annenin sahip olduğu çocuk sayısı ile eşleri tarafından şiddete maruz kalma durumları çocuklarına fiziksel istismar uygulamalarında belirleyici olmaktadır.

Omaç (2010)'ın "Malatya kent merkezinde yaşayan ve 2-5 yaş arası çocuk sahibi olan annelerin çocuklarına uyguladıkları şiddet ve etkileyen faktörler" isimli doktora çalışması Malatya ilinde yaşayan ve 2-5 yaş arası çocukları olan 552 anne ile yapılan yüz yüze görüşmelere dayanmaktadır. Çalışmaya katılan annelerin %97,8'inin son bir yıl içinde çocuklarına fiziksel şiddet uyguladıkları saptanmıştır. Çocuklarına fiziksel şiddet uygulayan annelerin %48,7'sinin elle popoya vurma, %45,7'sinin yüze şamar atma, %44,6'sinin sarsma, %34,2'sinin tekme atma, %24,1'inin kulak çekme, %23,6'sinin çimdik atma, %20,3'ünün saçını çekme, %16,3'ünün değnekle popoya vurma davranışlarına başvurdukları saptanmıştır. Annelerin çocuklarına uyguladıkları fiziksel şiddet türleri arasında boğazını sıkma (%2) ve yakma/haşlama (%1.1) davranışlarının daha düşük oranda başvurulan fiziksel şiddet uygulamaları olduğu saptanmıştır. Ayrıca çalışma, annelerin yaşları ile çocuklarını dövme davranışları arasında pozitif yönlü ilişki saptamıştır. Buna göre annelerin yaşları arttıkça çocuklarını dövme uygulamaları da artmaktadır.

T.C. Aile Araştırma Kurumu tarafından 1995'te yayımlanan "Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları" adlı çalışma tabakalandırılmış tesadüfi örnekleme tekniği ile seçilen 4287 hane ile yapılan görüşme sonuçlarına dayanmaktadır. Kalitatif ve kantitatif tekniklerin birlikte kullanıldığı çalışmada 3140 kadın ve 1318 erkek ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; kadınların sadece %7,46'sı çocuk eğitiminde dayacağı etkili bir araç olarak değerlendirmektedir. Buna rağmen kadınların %3,97'si sık sık, %21,76'sı bazen, %30,23'ü ise nadiren çocuklarını terbiye etmek için dayak uygulamasına başvurmaktadır. Böylece annelerin yarısından çoğu eğitim ve disiplin sağlamak amacı ile çocuklarını dövmektedir uygulamaktadır. Çocuğun eğitiminde her ne olursa olsun dayığa başvurulmaması gerektiğini savunan kadınların oranı %82,72 iken çocuğun arada bir dövülmesi gerektiğini düşünenler %42,42 oranına sahiptir. Çalışmada ayrıca kadınların %79,92'sinin "kızını dövmeyen dizini döver" ve %22,78'inin "dayak cennetten çıkmadır" önermelerine katıldığı saptanmıştır. Ek olarak, kadınların %63,86'sinin

çocukluklarında kendi aileleri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıkları saptanmış ve çocukluklarında dayak uygulamasına maruz kalan kadınların çocuklarını daha fazla dövdükleri tespit edilmiştir.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından 1998’de yayınlanan “Aile içinde ve Toplumsal Alanda Şiddet” çalışması, oranlı küme örnekleme tekniği ile seçilen 6480 ebeveynin yanıtlarına dayanmaktadır. Çalışmada ebeveyn şiddetini ölçmeye yönelik sorular, anne ve babadan yalnızca birine rastlantısal olarak sorulmuştur. Çalışmanın bulguları; ebeveynlerin %54,6’sının çocuklarını hiç dövmezken %45,4’ünün farklı sıklık ve şiddette çocuklarını dövdüklerini göstermektedir. Ebeveynlerin %21’i çocuklarını yılda 1- 10 kez hafif şiddetli dövdüğünü, %1,5’i yılda 1-10 kez çok şiddetli dövdüğünü, %18,1’i ayda birden fazla kez hafif şiddetli dövdüğü, %2,7’si ayda birden fazla kez çok şiddetli dövdüğünü beyan etmiştir. Çalışmada ayrıca kadın ebeveyn yani annelerin çocukları daha yüksek oranda dövdükleri tespit edilmiştir. Annelerin %42,4’ü çocuklarını sadece kendilerinin dövdüğünü ve %22’si en çok kendilerinin dövdüğünü ifade etmiştir. Bu bulgular çocuğun aile içinde maruz kaldığı fiziksel şiddetin çoğunlukla anneleri tarafından uygulandığını göstermektedir.

Bulut’un 1996’da gerçekleştirdiği “Genç anne ve çocuk istismarı” isimli çalışma kapsamında 0-3 yaş arasında çocuğu olan 159 anne ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, 0-3 yaş dönemi çocuğu olan annelerin fiziksel şiddete başvurma düzeyleri ile çocuklarının yaşları arasında pozitif yönlü ilişki bulunmaktadır. Çocuğun 1-6 aylık olduğu dönemde annelerin %7,5 dövme uygulamasına başvururken çocuğun 25-36 aylık olduğu dönemde bu oran %31,3’e yükselmektedir. Buna göre çocuğun yaşı arttıkça annesi tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılma riski de artmaktadır. Ayrıca çocuğun mizacının annesi tarafından algılanma şekli çocuğun fiziksel şiddete uğrama riski üzerinde etkili bulunmuştur. Çocuklarını akıllı bulan annelerin çocuklarına daha yüksek oranda fiziksel şiddet uyguladıkları saptanmıştır. Anne şiddetine maruz kalan çocukların %25’i huysuz, %22,5’i şımarık, %35’i iyi huylu ve %17,5’i akıllı olarak anneleri tarafından tanımlanmıştır.

2014’te Müderrisoğlu ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen “Türkiye’de 0-8 yaş çocuğa yönelik aile içi şiddet araştırması” ile çocuklara yönelik şiddetin sıklığının tespit edilmesi ile birlikte bu şiddetin ana baba tutumları ve disiplin anlayışı ile olan bağlantısı incelenmiştir. Çalışma kapsamında tabakalı rastlantısal küme örnekleme ile seçilen 0-8

yaş çocukların bakımından sorumlu 3043 kadın ve 1058 erkek ile anket çalışılması yapılmıştır. 0-8 yaş çocukların bakım vericileri tarafından onaylanmayan davranışlarına verilen tepki türleri incelendiğinde, son 1 yılda çocukların %22,5'inin düşük düzeyli, %1,1 'inin yüksek düzeyli fiziksel şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Çalışmada, çocuğa düşük düzey fiziksel şiddet uygulayan bakım vericilerin yarısından fazlasının şiddeti işlevsel bulduğu saptanmıştır. Çalışmada ayrıca kadın bakım vericilerin daha yüksek oranda fiziksel şiddete başvurdukları ve kadın bakım vericilerin fiziksel şiddet uygulama oranları ile eğitim düzeyleri arasında negatif yönlü ilişki olduğu bulunmuştur. Hiç okula gitmemiş kadınların %30'u fiziksel şiddete başvururken bu oran 15 yıl eğitim alan kadınlarda %14'lere kadar düşmektedir. Ailedeki çocuk sayısının aile içinde çocuğa yönelik şiddeti etkileyen değişkenlerden biri olduğu saptanmış, çocuk sayısı arttıkça çocuğun aile içinde fiziksel şiddete maruz kalma oranının da arttığı bulunmuştur. Tek çocuklu hanelerde %13,2 olan çocuğa yönelik fiziksel şiddet 6 ve üzeri çocuğun olduğu ailelerde %31,4'e kadar çıkmaktadır. Son olarak çocukluklarında fiziksel şiddete maruz kalan ebeveynlerin çocuklarına daha yüksek oranda fiziksel şiddet uyguladığı saptanmıştır.

1.2.Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Vargas ve arkadaşları tarafından ebeveynlerin çocuklarına uyguladıkları fiziksel şiddet ve bu şiddeti meşrulaştırma düzeylerinin araştırıldığı "Parental attitude and practice regarding physical punishment of school children in Santiago de Chile" adlı çalışma 1995'te gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda 4-8. sınıfa giden çocuğu olan 527 ebeveyn ve 7 ve 8. sınıfa devam eden 192 çocuk ile anket çalışması yapılmıştır. Devlet okulu ve özel okula devam eden çocuklar ile onların velileri arasında karşılaştırmaya izin verecek şekilde çalışmanın örnekleme oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda çocuğu özel okula giden velilerin %51,9'u ve çocuğu devlet okuluna giden velilerin %36,6'sı çocuk yetiştirilmesinde fiziksel cezanın hiçbir zaman yeri olmadığını ve çocuklarına fiziksel şiddet uygulamadıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte velilere çocuklarını hangi şekillerde hırpaladıkları sorulduğunda çocuklarına şiddet uygulamadığını bildiren birçok veli bu soruya yanıt vermiştir. Buna göre araştırma sonucunda çocuğu devlet okuluna devam eden kadın ebeveynlerin %66,7'sinin, özel okula devam eden kadın ebeveynlerin ise %38,7'sinin fiziksel şiddete başvurdukları saptanmıştır. Çocuğa uygulan fiziksel şiddetin meşrulaştırılma düzeyleri incelendiğinde; çocuğun ders çalışmama, isyan etme

ve evden kaçma davranışları fiziksel şiddetin en fazla meşrulaştırdıkları durumlar olarak tespit edilmiştir. El ile vurmak hem devlet (%42,3) hem de özel (%51,1) okulda öğrencisi olan velilerin en fazla başvurduğu fiziksel şiddet türü olarak belirlenmiştir.

BÖLÜM 2: KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Psikanalitik Kuram Açısından Annelik

Freud'un geliştirdiği psikanalitik teori toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin ilk kuramsal açıklamalardan biridir ve erken yaşam deneyimlerinin tüm hayatı etkileme kapasitesine dikkat çekmektedir. Bu kuram, davranış bozukluklarının yalnızca beyin patolojisinden kaynaklandığı görüşüne karşıt olarak (Geçtan, 2012: 14) bireylerin evrensel ilke ve toplumsal yapıya uygun şekilde davranış repertuarını geliştirdiğini savunmaktadır (Onur, 2017: 39). Psikanalitik teoride önemli bir yere sahip olan bilinç, bilinçaltı ve bilinçdışı kavramları davranışların açıklanmasında önemlidir. Dikkatin yoğunlaştırılmadığı zihin bölgesini işaret eden bilinçaltı; otomatik algı, hareket ve fikir çağrışımlarını içermektedir. Bastırılan arzu ve travmalarla ilgili olan bilinçdışı; toplumsal yapıda onaylanmadığı için bireyin görmezden geldiği arzuları ile çocukluk travmalarını içeren zihin bölgesidir. Bu alan, ilkel dürtülere karşı kendini korumaya çabalayan toplumsal benin savunma düzeneği olarak kabul edilmektedir (Tura, 2010: 53). Bilinç ise; bedensel algı, düşünce ve heyecanla ilgili durumları kapsayan, dış dünyadan ya da bedenden kaynaklanan algıların fark edilip içeriğinin çevre ile paylaşıldığı zihin bölgesidir (Geçtan, 2012: 26). İnsan davranışının açıklanmasında bilinç alanlarına ek olarak libido ile ifade edilen ve en fazla bastırılmaya maruz kalan cinsel kökenli içgüdülerden bahsedilmektedir. Libido, anlam arayışı olarak nitelendirilen bu kuramda, hem biyolojik hem de toplumsal cinsiyetin organize edilmesinde birincil unsur olarak karşımıza çıkmakta ve toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında merkezi konuma sahip olmaktadır (Tura, 2010: 56 ve Dökmen, 2009: 42). Gelişim dönemlerinde farklı nesnelere farklı yollarda yatırılan libido, Freud'un psikoseksüel gelişim kuramında belirttiği oral, anal, fallik, laten ve ergenlik dönemleri içinde çocukların cinsiyet ve toplumsal cinsiyet gelişimlerini şekillendirmektedir (Onur, 2017: 41).

Psikanalitik kuram, toplumsal cinsiyet kazanımının üç ana dönemde gerçekleştiğini kabul etmektedir. Oral ve anal dönemleri kapsayan ilk dönem, cinsiyet farklılıklarının henüz keşfedilmediği, kız ve erkek çocukların biyolojik ve toplumsal cinsiyet bakımından deneyimlerinin aynı olduğu ve her iki cinsiyetin de toplumsal cinsiyetleri açısından erkeksi kabul edildiği dönemdir. Oral dönemde memeyi kendine ait bir parça olarak gören çocuk ile annesi arasında beslenme zaman ve süresi bakımından çatışma yaşanmaktadır.

Bu çatışmanın çözümü egonun gelişimine katkı sağlamaktadır. İkincisi ise fallik dönemin ilk bölümünü kaplayan kadın ve erkek arasındaki farklılıkların anlaşılmaya başlandığı dönemdir (Dökmen, 2009: 43-44). Cinsel organlar arasındaki anatomik farklılıklara çocuğun ilgi göstermeye başladığı bu dönemde ayrıca biyolojik cinsiyet ile bedensel özellikler arasında ilişki kurulmaktadır (Geçtan, 2012: 37). Cinsel kimlik gelişimi bu dönemde gerçekleşmekte ancak Freud'a göre penise sahip olmak ve olmamak üzerinden geliştirilen bu kimlikte erkeklik merkezde olmaktadır. İkinci dönemde ayrıca erkek çocuklarında penisi kaybetme korkusu (kastasyon anksiyetesi), kız çocuklarında ise penise sahip olma hayali (elektra kompleksi) yaşanmaktadır (Dökmen, 2009: 44). Toplumsal cinsiyet kazanımında üçüncü dönem, toplumsal cinsiyet kazanımının tam anlamı ile gerçekleştiği yani toplumsal cinsiyet kazanımının tamamlanıp çocuğun kendi toplumsal cinsiyetine ilişkin rolleri içselleştirdiği dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde kız ve erkek çocukların oyunları farklılaşmakta ve her iki cinsiyet için de hemcinsine yakın olma önem kazanmaktadır. Fallik dönemin sonunda başlayan kendi cinsiyetinden ebeveyn ile özdeşim gerçekleştirme ve cinsiyetine biçilen toplumsal rolün kabulü latan dönemde güçlenerek devam etmektedir (Geçtan, 2012: 39). Erkek çocuklar kastasyon korkusunun etkisi ile annelerine olan cinsel yönelimlerinden vazgeçmekte ve babaları ile olan çekişmelerini bitirip özdeşleşme yaşamaktadır. Kız çocukları kastasyon anksiyetesi yaşamadıkları için babalarına olan cinsel yönelimlerini sürdürebilmekte ve anneleri ile yaşadıkları çekişmeyi tam bir özdeşleşme ile tamamlayamamaktadır. Psikanalitik teoriye göre kız ve erkek çocukları arasındaki bu özdeşleşme farkı kadınların cinsel ve ahlaki yönden erkekler kadar üstün olmasını engellemektedir (Dökmen, 2009: 44- 45).

2.2. Sosyobiyolojik Kuram Açısından Annelik

1970'lerde ortaya çıkan sosyobiyolojik teori, toplumsal cinsiyet farklılıklarını evrimleşme süreci ve genetik farklılıkları odağa alarak açıklamaktadır. Temelde, yaşayan tüm organizmaların hayatta kalma ve üreyerek soyunu devam ettirme amacıyla davrandığını savunan bu teoriye göre birey davranışları da biyolojik süreçler ve genetik faktörlerin etkisi ile şekillenmektedir. Buna göre toplumsal cinsiyet rollerinin gelişmesi bireylerin kendi genlerini geleceğe taşıma gayeleri ile yakından ilişkilidir (Dökmen, 2009: 52-53). Sosyobiyolojik teori kadının doğurma ve süt verebilme kapasitesinden; erkeğin de güçlü, hızlı, becerikli ve agrasif yapısından dolayı toplumsal cinsiyet rol dağılımının işlevsel olduğunu savunmaktadır (Chodorow, 1978: 17). Kadınlarla

kıyaslandığında; kas ve iskelet yapıları ile erkeklerin daha güçlü olması ayrıca saldırgan davranışlar sergileme eğilimlerinin yüksek olması savaşçı ve avcı rolünü üstlenmelerine neden olmuştur. Yeni üyeleri doğurabilme ve besleyebilme kapasitesi ise kadınların ilgi ve bakım verici rolünü üstlenmelerindeki fizyolojik sebeplerdir (Dökmen, 2009: 53). Avcı toplayıcı toplumlarda nüfusun küçük, yenidoğan ölüm hızının yüksek olması bu toplumlardaki kadınların doğurgan oldukları süre boyunca mümkün olduğunca fazla kez hamile kalmasını ve doğum yapmasını gerektirmektedir. Ayrıca, emziren kadının neredeyse tüm zamanını bebek ile mekânsal anlamda yakın geçirme gerekliliği kadının avcılık yapmasını zorlaştırmaktadır. Bu zorluk kadının avcılık rolünü üstlenmesini engellemektedir ancak toplumsal cinsiyet rollerinin paylaşılmasında asıl etken kadının avcı savaşçı rolünü üstlenememesi değil erkeğin yeni üyeleri topluma kazandıramamasıdır. Bazı kadınlar avcılık rolünü üstlenmek için güç, hız ve çeviklik bakımından bazı erkeklerden daha uygun olsalar da erkeklerin doğum yapamama ve emzirememesi bahsedilenden farklı bir rol dağılımına izin vermemektedir. Bu gerekçelendirme, kadınların bakım verme kapasitesine daha fazla sahip olmasını değil erkeklerin doğum ve besleme kapasitesinden yoksun olmasını toplumsal cinsiyet rollerinin dağılımında asıl etken olarak göstermektedir (Chodorow, 1978: 17).

Toplumsal cinsiyet rollerini insanoğlunun soyunu devam ettirme içgüdüsünden kaynaklandığını savunan kuram bunu saldırganlık ve üreme kapasitelerine bağlamaktadır. Erkeklik hormonunun saldırganlık düzeyini yükselttiğine ilişkin bulgular ile birçok tür için erkek üyelerin daha saldırgan olduğu kanıtlanmıştır. Ayrıca kadının yumurtalarından sadece birini döllenebilir hale getiren biyolojik yapısı buna karşın erkeğin birçok kadını dölmek için fazla sperm üretmesi kadın ve erkeğin ebeveynlik yatırımlarını farklılaştırmaktadır. Kadın ve erkeğin bahsedilen biyolojik ve fizyolojik farklılıkları sosyobiolojik kurama göre toplumsal cinsiyet rollerinin tayin edilmesinde etkilidir (Dökmen, 2009: 54). Ancak, Chodorow (1978:19) avcı toplayıcı toplumlarda hayatta kalma ve türün devamlılığını sağlamaya yönelik olan bu gerekçelendirmelerin günümüzdeki cinsiyete dayalı rol paylaşımını açıklamakta yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Dahası bu açıklama üreme ile ilgili biyolojik farklılıkların çocuğun bütün bakım ve yetiştirilme pratiklerini kapsayacak şekilde genişletilmesi hakkında bir gerekçe sunamamaktadır. Erkeklerin tarih boyunca doğal olarak ailenin geçimini sağlayan kişi olduğu en yaygın inançlardan biridir. Ancak çoğu toplumda kadınlar ailenin geçiminde önemli rol oynamakta hatta kimi toplumlarda asıl kişi olarak konumlanmaktadır. Bugün

kadınların ev dışında daha fazla ücretli istihdama katılmaları ve bununla bağlantılı olarak ev ve çocuk yetiştirme odağında daha az yaşamlarına rağmen kadınlar ev ve çocukları ile bağlantılı tanımlanmaya devam edilmektedir (Jackson, 1993: 181-182). Bu sebeple sosyobiolojik teori, avcı toplayıcı toplumlardaki toplumsal cinsiyete dayalı rol dağılımının açıklanmasında önemli, ancak farklı toplumsal organizasyon düzenine sahip olduğu halde benzer rol dağılımını açıklamakta yetersizdir (Chodorow, 1978: 19).

2.3. Sosyal Rol Kuramı Açısından Annelik

Cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılıkların toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmesinde asıl unsur olarak kabul edilemeyeceğini savunan sosyal rol teori bu iddiası ile sosyobiolojik teoriden ayrılmaktadır. Toplumsal yaşamda cinsiyetler arasında gözlenen davranış ve tutum farklılıkları teoriye göre cinsiyetler ile ilgili var olan kalıp yargılardan ileri gelmektedir. Öyle ki, kadın ve erkeğe biçilen sosyal roller cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılıklardan çok daha fazlasını içermekte ancak yine de gündelik hayatta tek tek üyelerin davranış ve tutumlarını şekillendirme kuvvetine sahip olmaktadır (Eagly, Wood, Diekman, 2000: 128). İlk bakışta kişisel kararlar gibi algılanıp görünen çoğu eylem bireylerin sosyal rolleri tarafından tayin edilmekte ve gündelik hayatta bireylerin rollerine uygun eylemlerde bulunmaları ile icra edilmektedir. Böylece, cinsiyetlere ilişkin kalıp yargıların sosyal roller ile uyumlu olması ve bu rolleri yansıtmasına yönelik gereklilik gündeme gelmektedir. Biyolojik cinsiyetlere ilişkin kalıpyargıların anlaşılabilmesinde ise; cinsiyetler arasında temel biyolojik farklılıklar göz önünde tutulmalıdır. Çünkü; biyolojik farklılıklar sosyal rollerin cinsiyetler arasında dağılımında etkili olmakta ve kalıpyargılar sosyal roller ile uyumlu gelişmektedir (Eagly ve Steffen, 1984: 735).

Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları bireylerin sadece karşı cinsiyete yönelik algı ve tutumlarını yönetmekle kalmamakta aynı zamanda kendi cinsiyetine yönelik beklentilerini de organize etmektedir (Eagly, Wood, Diekman, 2000: 149). Bu noktada bahsedilen kalıpyargıların gruplar ya da bu gruplara mensup bireyler hakkında geliştirilen sistematik ve sürekli olumsuz öznel değerlendirmeleri işaret eden önyargılardan (Weinberg, 2006: 470) farklı değerlendirilmesi önemlidir.

Kalıpyargılar; gerçekliği kabaca şematize etmekte ve bireylere çeşitli izlenimlerden meydana gelen genellemeler sunmaktadır. Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları da tıpkı

diğer stereotipler gibi izlenim ve deneyimlerden kaynaklanan genellemeler içermektedir. Gündelik hayatta kitle iletişim araçlarının da yardımı ile sık sık karşılaşılan imajlar kadın ve erkekler hakkında kabaca fikir oluşturmayı sağlamaktadırlar. Cinsiyetler hakkında var olan bu hazır bilgi gövdeleri çocukların kendi cinsiyet rollerini edinirken bireysel farklılıkların minimize edilmesine hizmet etmektedir (Marshall, 2009: 101). Kalıpyargıların izlenim ve deneyimlerden kaynaklanıyor olması ile belirli bir grubun herhangi bir etkinliği sürekli icra ettiğini gözlemlemek o grubun o etkinliği yerine getirebilmek için özel bir yetenek ya da yatkınlığa sahip olduğunu varsaymaya neden olmaktadır. Gözleyenlerde oluşan bu düşünce ile o grup için genellemeler yapılmakta ve böylece konu ile ilgili kalıpyargılar oluşturulmaktadır. Sosyal rol teorisine göre; toplumsal cinsiyet rolleri için de aynı süreç geçerlidir. Örneğin; ebeveynlik pratiklerinin çoğu zaman kadın ebeveyn tarafından yerine getirilmesi kadının bakım verici rolünü üstlenmesi için özel bir yeteneği olduğu düşüncesini doğurmakta ve kadın ebeveyn olmak ile bakım verici olmayı birbirine yaklaştırmaktadır. Kadınların çoğunlukla çocuk bakımı ile ilgileniyor görünmeleri ya da çocuk bakımının çoğunlukla kadınlar tarafından üstlenildiğinin gözlemlenmesi annelik ile ilgili kalıpyargıyı oluşturmaktadır. Böylece, kadın ebeveyn olarak annelerin, kişilik özelliklerinde bakım vericilik, sıcaklık, şefkat özelliklerinin olduğuna inanılmakta ve annelik ile ilgili kalıpyargı oluşturulmaktadır (Eagly ve Steffen, 1984: 735).

Toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmesinde ve cinsiyetler arasında dağılımında biyolojik gerekçelerin asıl unsur olarak kabul edilemeyeceğini iddia eden sosyal rol teori kadınların erkeklerden daha düşük statü ve otoriteye sahip olmaları ile daha az oranda ücretli istihdama dahil olmalarını başat faktörler olarak kabul etmektedir (Eagly ve Steffen, 1984: 736). Bu noktada, sosyal yapının bu özelliklerinin değişmesi durumunda cinsiyet rolleri ve cinsiyet rollerine bağlı olarak cinsiyet kalıpyargılarının değişebileceği kabul edilmektedir (Eagly, Wood, Diekman, 2000: 158).

2.4.Sosyal Öğrenme Kuramı Açısından Annelik

Sosyal öğrenme kuramının en önemli temsilcilerinden Bandura (1977: 16) temel refleksler haricinde kalan hiçbir davranışın doğuştan getirilmediğini yani insanın davranış repertuarı ile doğmadığını savunmaktadır. O'na göre tüm bireyler davranışları doğrudan deneyimleyerek veya gözlemleyerek öğrenmek zorundadır. Bu kurama göre cinsiyet rolleri ile ilişki tutum ve davranışların çoğu çocukluk döneminde gözlem yolu ile

öğrenilmektedir. Küçük yaştan itibaren çocuklar kadın erkek ayrımı ve bunun toplumsal yapıdaki derin anlamını kavramaya başlamaktadır. Ayrıca kendilerinin dahil oldukları cinsiyet grubunun değişmez ve sürekli olduğunu fark etmekte ve böylece cinsiyetlere tayin edilmiş sosyal kuralları benimseme eğilimine girmektedir. Hatta çocuklar kendi cinsiyetlerine uygun sosyal kuralları öğrenmek için hemcinsi olan rol modellere özel bir dikkat gösterebilmektedir (Slaby ve Frey, 1975: 854).

Sosyal öğrenme kuramı, öğrenmede etkili olan sosyal süreçleri ortaya koymakta ve bu süreçleri açıklamaktadır. Bandura temel olarak iki öğrenme şeklinden bahsetmektedir. Bunlar edimsel koşullanma ve model alarak öğrenmedir. Edimsel koşullanma daha basit olan ve eylemlerin sonucunda gerçekleşen etkilerin pozitif veya negatif olmasına bağlı olarak doğrudan gerçekleşen öğrenme şeklidir. Gündelik hayatta bazı davranışlarının pozitif sonuç doğururken bazı davranışlarının böyle bir etkiye sahip olamaması ya da cezalandırılması hangi davranışların tekrar edileceğini hangi davranışların tekrar edilmeyeceğini göstermektedir (Bandura, 1977: 17). Hayvanların öğrenmesinde edimsel koşullanmanın önemine rağmen Bandura insanların öğrenme farklı süreçlerin varlığından bahsetmektedir. Davranışlar ile sonuçları arasındaki ilişkiyi düşünme olasılığı, davranışın sonuçları hakkında beklentiye sahip olma ve geçmiş deneyimlerin ışığında davranış geliştirebilme insanın öğrenme sürecini farklılaştırmaktadır (Ulusoy, 2018: 170). İnsanın öğrenme sürecinde temel öğrenme mekanizmaları gözlemlene, modelleme ve taklit etmedir ve model alarak öğrenme sosyal çevreden rol model alınan herhangi birinin davranışlarının uygun zamanlarda taklit edilmesini içermektedir (Bandura, 1977: 22). Model alarak öğrenme edimsel koşullanmanın aksine bilişsel süreçlerden bağımsız basitçe gerçekleşemez. Öğrenmenin gerçekleşebilmesi için birey modelin davranışlarını izler, gördüklerini içselleştirir veya bu davranışları kodlar. Bu sürecin sonunda gözlemsel öğrenmenin gerçekleşebilmesi için bu bilgiler kişinin belleğinde saklanmaktadır (Ulusoy, 2018: 170). Model alarak öğrenme sürecinde etkili ve birlikte işleyen dikkat etme, akılda tutma, davranışı tekrarlama, pekiştirme ve güdüleme süreçleri önemlidir (Bandura, 1977: 24-29). Model alarak öğrenme büyük ölçüde davranış konforu sağlamaktadır. Çünkü davranış repertuarının sadece önceki deneyimlere dayanılarak oluşturulması çok zahmetlidir ve diğerlerinin davranışlarını gözlemek yeni davranış ve sonucu hakkında rehberlik etmektedir (Bandura, 1977: 22). Öğrenmenin bu formu ile bireyler zaman içinde, toplumsallaşma ile, ödül ve ceza sistemlerine bağlı kalmadan kendi iç denetimleri geliştirmektedir. Kurama göre insanlara modeller yolu ile her tür davranış öğretilir

(Onur, 2017: 50), ayrıca rol modellerin herhangi bir davranışı öğretme amacı yokken bile öğrenme gerçekleşmektedir.

Kurama göre insanlar ne içsel kuvvet tarafından tam olarak yönetilmekte ne de çevresel faktörlerle sürüklenmektedir. Kişisel ve çevresel etkenlerin karşılıklı etkileşimi söz konusudur ve insan davranışının belirlenmesinde her iki unsur birlikte etkili olmaktadır (Bandura, 1977: 11). Bu noktada kuramının temel sayılıtlarından bahsedilebilir (Franzoi, 1996: 149 akt; Yögev, 2006: 22):

- i) Bireyin öğrenme geçmişi vardır ve bu öğrenme geçmişi belirli durumlar için tepki dağarcığı sağlamaktadır
- ii) Her durum genel ve ayırıcı uyaranlar içermektedir
- iii) Güdüsel etkenler durumlardan etkilenmekte ya da durumları etkilemektedir
- iv) Yeni tepkiler geliştirilebilir
- v) Davranışın kazanılma ve sürdürülmelerinde olumlu sonuçların varlığı etkilidir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin sosyal öğrenme kuramı ile açıklanması Mischel tarafından yapılmıştır. Mischel (1970), çocukların kendilerine daha fazla benzediklerini düşünmeleri ile kendi cinsiyetinden olan bireyleri daha fazla model aldıklarını, buna karşın farklı cinsiyetten olan bireylerden daha az öğrendiklerini ve onları daha az taklit ettiklerini iddia etmektedir. Çünkü O'na göre bireyler kendi ilgi ve niteliklerine benzer gördükleri modellerin davranışlarını kabul etmeye daha eğilimlidir. Ayrıca çocuklar model aldıkları birey ile paylaştıkları ortak cinsiyet özelliklerini fark ettiklerinde kendi cinsiyetlerinin yaygın özelliklerine daha fazla dikkat gösterebilmektedir (Slaby ve Frey, 1975: 849). Çocukların rol modellerini seçerken özgür olmaları ve rol model davranışlarının pekiştiriciye ihtiyaç duyulmadan sindirilmesi bu durumda cinsiyet rollerinin kodlanması ve kaydedilmesini beraberinde getirmektedir. Öte yandan çevresel faktörler sosyal öğrenme kuramına göre toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde etkilidir. Durkin (1995:178) ebeveyn ve diğer bireylerin kız ve erkek çocuklara aynı davranış için farklı tepkiler vererek cinsiyet rollerinin içselleştirilmesini sağladıklarından bahsetmektedir (Yögev, 2006: 23). Öte yandan toplumsal cinsiyete uygun davranış ödüllendirilerek davranış repertuarına kaydedilmesi sağlanabilmektedir (Dökmen, 2009: 60).

2.5. Bilişsel Gelişim Kuramı Açısından Annelik

İnsan gelişiminde bilişsel faktörler kadar sosyal faktörlerin de etkili olduğunu savunan Piaget'in bilişsel gelişim kuramı temel olarak çocukların olgunlaştıkça karmaşıklaşan bilişsel yapılara sahip oldukları iddiasına dayanmaktadır. Bilişsel yapılar ya da Piaget'in kavramsallaştırması ile şemalar, çocukların çevrelerine uyum sağlamalarına yardımcı, belirli bir tecrübeyi açıklamak yahut durumla başa çıkmak amacı ile organize edilen düşünce ve eylem örüntüleri olarak açıklanabilmektedir. Doğuştan bir bilgi repertuarı ile doğmayan aktif birer alıcı olarak kendi deneyimlerinden yola çıkarak dünyayı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan çocuklar her yaşta mevcut bilişsel şemaları aracılığı ile dünyayı kavramaktadır. Ancak yaratılan şemaların çokluğu nesne ve olayların çok farklı şekillerde algılanmasına neden olabilmektedir. (Ulusoy, 2018: 171). Çocuğun davranışları üzerinde kendi bilişsel yeteneği ile simgesel tasarımları anlama ve kullanabilme becerilerinin önemli olduğunu savunan bu kuram (Onur, 2017: 39) cinsiyet rollerinin kazanılma sürecinde bilişsel süreçleri ile çocuğun bizatihi kendisinin aktif sorumlu olduğunu savunmaktadır.

Bilişsel gelişim teorisi çocukta cinsiyet benzerliği anlayışının bilişsel büyüme ile gelişebileceğini iddia etmektedir. Bu, cinsiyet rol gelişiminde sosyal öğrenmenin etkisini göstermektedir (Slaby ve Frey, 1975: 850). Toplumsal cinsiyet rollerinin çocuklar tarafından öğrenilmesinde cinsiyet kimliği en temel kurucu ve düzenleyici etken olmaktadır (Kohlberg, 1966 akt; Bussey ve Bandura, 1999: 677). Çocuklar bilişsel yönden olgunlaştıkça cinsiyet kategorilerini fark etmekte, kendi çevrelerinde tanık oldukları yaşantı ve durumlardan yola çıkarak toplumsal cinsiyetlere dair kendi kalıpyargılarını geliştirmekte ve cinsiyet kategorilerine uygun olduğunu düşündükleri davranışları sergilemeye gayret etmektedir (Bussey ve Bandura, 1999: 677). Kuramın bu iddiası davranış gelişiminde içgüdülerin, içsel ilgi ve kişisel merakın önemini vurgulayarak toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilme ve icra edilmesinde çocuğun aktif rolünü ön plana çıkarmaktadır.

Çocuklarda cinsiyet gelişimi incelendiğinde kabaca üç dönem olduğu görülmektedir. Cinsiyet gelişiminin ilk dönemi cinsiyeti etiketleme dönemidir ve bu dönemde çocuklar en basit hali ile cinsel kimlikleri tanımlamayı öğrenmektedir. Hem kendi cinsiyetini hem de çevresindeki diğer bireylerin cinsel kimliklerini kız ya da erkek olarak tanımlamayı öğrenen çocuklar daha sonra cinsiyetin kararlılığı dönemine geçmektedir. Cinsiyetin

kararlılığı döneminde çocuklar cinsiyetin her zaman sabit kalacağını ve bireylerin bebekliklerindeki cinsiyetlerinin yetişkinliklerinde değişmeyeceğini öğrenmektedir. Cinsiyet kararlılığı edinildikten sonra çocuklar cinsiyetin sürekliliği dönemine geçmekte ve cinsel kimliğin görünüş ya da eylemlerden etkilenmeyeceğini çünkü cinsiyetlerin fiziksel özelliklerden bağımsız bir gerçekliğe sahip olduğunu öğrenmektedir (Bussey ve Bandura, 1999: 678). Cinsiyet değişmezliğinin kazanılması ile kendi cinsiyetini, cinsiyetinin hayatının sonuna kadar aynı kalacağını ve davranışlarından etkilenmeyeceğini fark eden çocuk kendi cinsiyetine önem atfetmekte ve cinsiyetine uygun davranabilmek için çabalamaktadır. Yaklaşık 6-7 yaşına kadar süren bu gelişim sonunda toplumsal cinsiyet rolleri kabul edilmekte onaylanmakta ve sergilenmektedir (Kohlberg, 1966: 89 akt; Bussey ve Bandura, 1999: 677). Cinsiyet sürekliliği tam olarak kazanıldığında sadece kendi cinsiyetinden olan bireylere katılmaları değil aynı zamanda çocukların karşı cinsten ziyade kendi cinsiyetini taşıyan bireyleri daha çok taklit etmeleri beklenmektedir. Cinsiyete uygun davranışların belirlenmesinde etkili olan cinsiyet sürekliliğine ulaşmak çocukların gelişimlerindeki bir dönüm noktası şeklinde yaşanmaz. Daha ziyade çocuklar aşamalı şekilde cinsiyet sürekliliğini anlamakta ve cinsiyet modellerinde gözlemledikleri davranışları anlamlandırarak cinsiyet rol gelişimlerini devam ettirmektedir (Slaby ve Frey, 1975: 854).

2.6. Toplumsal Cinsiyet Şemaları Kuramı Açısından Annelik

Toplumsal cinsiyet şemaları teorisi toplumsal cinsiyet rolleri kazanımının cinsiyetlerin keşfedilmesi ile başladığını savunmaktadır. Teoriye göre çocuklar cinsiyetleri tanıdıklarında kadın ve erkek olmaya ilişkin şemaları da oluşturmaya başlamaktadır (Bem, 1981: 355). Toplumsal cinsiyete ilişkin şemalar hangi cinsiyet rollerinin şema bilgileri kapsamına alınacağına ilişkin içerik bilgisi taşımasa da büyük ölçüde çevre ile etkileşim halinde oluşturulduğundan geleneksel cinsiyet rollerinin kazanılmasına neden olmaktadır (Bussey ve Bandura, 1999: 678). Teoriye göre, çocuklar içinde yaşadıkları kültüre ait toplumsal cinsiyet şemalarını edindikçe kendi cinsiyetleri ile uyumlu görülen davranışları da özümsemekte ve icra etmeye yönelmektedir. Bu süreçte cinsiyetlerin tipleştirilmesi gerçekleşmekte ve toplumsal cinsiyet şemaları ile uyumlu örneklerin algılanması ile uyumsuz örneklerin göz ardı edilmesi kolaylaşmaktadır. Böylece erkekler güçlü görülmekte, güçsüz erkekler ve güçlü kadınlar göz ardı edilmektedir. Çocuk aynı şematik seçiciliği kendine uygulayarak kişiliğinde bulunan birçok özellikten cinsiyetine

uygun gördüğü özellikleri kişiliğine kabul etmeyi tercih etmektedir (Bem, 1981: 355). Ancak bu, içinde bulunulan koşullardan bağımsız, salt şema ile uyumlu davranışların sergilediği tek taraflı bir süreç olarak görülmemelidir. Bireyler hem çocukluklarında hem de yetişkinliklerinde toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlantılarını çeşitlendirmekte ve kendi koşullarına uygun olarak geleneksel cinsiyet rollerinden farklı davranışlar sergileyebilmektedir (Bussey ve Bandura, 1999: 679).

Cinsiyet şema teorileri toplumsal cinsiyet bilgilerine dair bilişsel süreçleri inceleyebilmek için fonksiyonel bir çerçeve sağlamaktadır (Bussey ve Bandura, 1999: 679). Hiçbir dikotominin içermediği kadar yoğun ayrımları içeren kadın ve erkek kategorileri çoğu toplumda doğrudan kadın ve erkek olmak ile ilgili özelliklerin yanı sıra yüklenen anlamlar ile ilgili olmaktadır (Bem, 1981: 354). Bu eksende kuram bireylerin toplumsal cinsiyet şemaları ile iki ayrı tipe ayrılmasını odağına almakta ancak bu tiplerin içeriği ile ilgilenmemektedir. Bu noktada bireylerin hem kendi hem de diğerlerinin davranış, tercih ve tutumlarını toplumsal cinsiyet şemalarına göre yapılandırdıkça cinsiyetleri tipleştiren bireyler olmaları önemlidir (Bem, 1981: 355). Cinsiyetleri tipleştiren bireyler toplumsal yapının kadın ve erkek için tanımladığı özelliklere uygundur ve benlik kavramlarını ile davranışlarını cinsiyet temeline göre organize etmektedirler (Bem, 1981: 356).

BÖLÜM 3: ANNELİK

Anne kabaca çocuk doğurmuş kadını ya da çocuğun doğumu ile kadının edindiği rolü işaret etmektedir. Bu basit tanımlama toplumsal yapıda anneliğin çocuk doğurmaktan çok daha fazla anlam ile donatılmış olmasından dolayı yetersiz kalmaktadır. Çocuğun varlığı ile başlayan annelik durumu kadının sosyolojik, fizyolojik ve duygusal dünyasını değiştirip dönüştürmekte, kadının hem bireysel yaşantısını hem de çevresi ile olan ilişkisini yeniden organize etmesini gerektirmektedir. Bu sebeple annelik salt çocuk doğurmak ile değil bütün yönleri ile ele alındığında anlaşılabilir. Bununla paralel olarak Marshall (2009: 31) anneliği anne olmanın hem eylemsel boyutunu hem de toplumsal önemini kapsayan bir kavram olarak ele almaktadır. Annelik, hem bir süreç olarak annelik pratiklerinin icra edilmesine hem de bir durum olarak anne olmaya dair bütün alanı işaret etmektedir. Öte yandan, ilişkisel bir kategori olarak annelik -doğası gereği- çocukların varlığı ile gündeme gelmekte ve anne olarak tanımlanan kadınlar çocukları ile kurup sürdürdükleri ilişki bağlamında ele alınmaktadır. Anneliğin kategorik özelliğinden dolayı bu durum annelik ile ilgili çalışmaların anne ve çocuk arasındaki ilişkinin varlığı ve bu ilişkinin şiddeti üzerinde yoğunlaşmasına neden olmaktadır (Smart, 2006: 405).

Annelik alanında 1970'lere kadar yapılan çalışmalar genellikle demografik yönü ile çocuk sahibi olma durumuna ve çocuk yetiştirme pratiklerine odaklanmaktadır (Marshall, 2009: 31). Biyolojik bir süreç olarak anlaşılma eğilimi ve fonksiyonalist açıklamaların etkisi ile annelik; evlilik ve çekirdek aile bağlamında kadınlar için "açık rol" olarak değerlendirilmektedir. Kadınların annelik rolünü üstlenmesi doğal, çocukların sosyalleşmesi ise bu rolün temel fonksiyonu kabul edilmektedir. 1970'lere gelindiğinde ise feminist açıklamaların etkisi ile toplumun devamlılığı noktasında işlevsel olduğu için sorgulanmaya değer görülmemeyen annelik daha geniş bir perspektifle ele alınmakta, kadının baskılanma aracı olarak değerlendirilmekte, anneliğin biyolojik ve doğal imajı sorgulanıp sarsılmaktadır (Smart, 2006: 405). Böylece annelik ile ilgili yazın; ebeveyn rollerindeki belirgin ayrımları, toplumsal cinsiyet farklılıklarını, annelik kimliğinin kadın üzerindeki etkisini de kapsamına alan bir çalışma alanı haline gelmektedir. Çocuğu doğuran ve ona bakım sağlayan anneden, bizatihi birey olarak anneye kayan odak; anne olma deneyimine dair eleştirel çalışmaları artırmaktadır (Marshall, 2009: 31-32). Anneliğin gündelik yaşamda yeniden üretildiği ve kadınların kendilerini annelik içinde

yeniden üretmeye devam ettikleri gerçeği ile anneliğin ve annelik bağlamında kadınların kendilerini belirli bir sosyal ve ekonomik alanda bulmaya yönelten sürecin anlaşılması gerekmektedir (Chodorow, 1978: 13). Bu noktada anneliği kadının baskılanma aracı olarak değerlendiren çalışmaların temel olarak iki odağa sahip oldukları söylenebilir. Bunlar annelik ideolojisi ve anneliğin toplumsal organizasyonudur. Annelik ideolojisi; tüm kadınların anne olmasının doğal, anne olmayan kadınların ise patolojik olduğunu ve kadınların çocuk doğurup bakmadan “tam” olamayacağını/hissedemeyeceğini savunan görüştür. Anneliğin toplumsal organizasyonu ise çocuğun doğurulması ve bakımı ile kadının özel alanda yükselirken eş zamanlı olarak kamusal alandan uzaklaştığını tartışmaktadır.

Anneliğin akademik ve toplumsal düzeyde sorgulanmaya değer görülmemesinde yaygın gözlenen birkaç görüş vardır. Anneliğinin doğal olduğu ve içgüdüler aracılığıyla organize edildiğini savunan biyolojik açıklamalar en yaygın rastlanılanlardır. Anneliğin biyolojik açıklaması içgüdüler aracılığı ile annenin çocuğuna ve bakım vermeye duyduğu istek ve sevginin hamilelik/doğum ile kendiliğinden başlayıp ve çocuğun yetiştirilmesi ile devam eden süreçte daha da pekiştiğini savunmaktadır (Donath, 2018: 132). Bu yaklaşıma göre annenin çocuğuna duyduğu sevgi ve bakım verme arzusu salt kadın olmaktan kaynaklanmaktadır. Evrensel olanın içgüdü temelli olduğu, içgüdü temelli olan şeylerin ise kaçınılmaz ve değişmez olduğu inancı ile kadınların anne olma ve çocuk bakımını üstlenme arzusu ile çocuğa duyduğu sevgi sorgulanmaksızın kabul edilmektedir (Chodorow, 1978: 14). Anneliğin sadece biyoloji temelli ele alındığı bu görüşün yanı sıra biyolojik evrimci açıklamalar da anneliğe ilişkin sorgulamanın ihmal edilmesinde etkili olmaktadır. Biyolojik evrimci açıklamalar kadınların birincil ebeveyn olduklarını çünkü avcı toplayıcı toplumlardan itibaren birincil ebeveyn olduklarını savunmaktadır. Kadının çocuk bakımından asıl sorumlu kabul edilmesinin iş bölümü açısından işlevsel olması ile tarihsel sürekliliğinin gerçekleştiği ve bu sürekliliğin devam ettirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Hem biyolojik hem de biyolojik evrimci açıklama kadınların annelik yapmasını doğal bir sonuç olarak ortaya koymaktadır. Doğal durum ve sonuçların sosyal bilimlerde alanında ilgi çekici konular olmaması ise kadınların annelik rolünün akademik düzeyde sorgulanmasını geciktirmekte ya da engellemektedir (Chodorow, 1978: 14).

Öte yandan sosyal formların biyolojik olduğuna dair bütün varsayımlar titizlikle sorgulanmalıdır. Kadınların annelik pratiklerini icra etmek üzere özel bir biyolojik temele

sahip olup olmadığını sorgulamak içinse öncelikle çocuk bakımı ve yetiştirilmesini hamilelik ve doğum süreçlerinden ayırmak gerekmektedir. Her ne kadar çocuğun bakım işlerinin çocuğu doğuran kişiye ait olduğu savunulsa da bu görevler yerine getirilirken hangi biyolojik etkenlerin süreci yönettiği konusunda uzlaşma söz konusu değildir. Bu; annelik ile ilgili görülen biyolojik süreçlerin temeli, süresi ve kapsamında var olan muğlaklık ile ilgilidir. Örneğin; annelik içgüdülerinin çocuğun ilk aylarında mı yoksa tüm çocukluğunu kapsayacak şekilde mi bakım işlerini üstlenmeyi desteklediği bilinmemektedir. Benzer şekilde, çocuk bakımının biyolojik anne tarafından üstlenilmediği durumlarda çocuğu doğuran kadının mı yoksa bakım işlerini yerine getiren kişinin mi daha fazla anne olduğu da aynı şekilde uzlaşma sağlanan konulardan değildir. Ya da annelik içgüdüsünün kadınlarda her zaman mı var olduğu yoksa hamilelik, doğum, emzirme süreçlerinde mi tetiklendiği konusunda muğlaklık devam etmektedir (Chodorow 1978: 16).

Kadınların anne olma ve birincil ebeveyn pratiklerini yerini getirmeleri yönündeki beklentileri organize eden argümanların belirsiz olması toplumsal yapıda var olan anneliğin ve annelik rolünün sınırlarını çizmeyi daha da zorlaştırmaktadır. Bu noktada anneliğin sosyolojik, fizyolojik ve duygusal yönleri ile alınıp değerlendirilmesi ve çocuk doğurmak ile çocuk yetiştirmenin; anne olmak ile ebeveyn pratiklerinin icra etmenin birbirinden ayrılması anneliğin sınırlarının çizilebilmesinde önemlidir. “Anne olmanın ve annelik yapmanın” hangi davranış, düşünüş ve duygulardan oluşup ve hangi koşullardan etkilenebileceği yönünde çeşitli farklılıkları içeren anneliğe ilişkin iki ayrı ele alış söz konusudur. İlk görüş anne olmak kadar annelik yapmanın da doğal olduğunu ve biyolojik gerekçelerle icra edildiğini iddia ederken diğer görüş; anneliğin icra edilip edilmemesini, edilme gerekçesini ve icra edilme şeklinin birçok unsura bağlı şekillenip belirlendiğini, tek bir annelikten bahsedilemeyeceğini öne sürmektedir.

3.1. Kurum Olarak Annelik

Belirli amaçların gerçekleştirilebilmesi için yapı ve düzeni ifade eden örgütlenmeye duyulan ihtiyaç kurumlaşmayı beraberinde getirmektedir. Kurum kavramı geleneksel değerleri kapsamakta ve amaca yönelik örgütlenmeyi göstermektedir. Kurumlar; araçsal ve bütünsel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik faaliyetleri içerirken ve bu faaliyetlerin icra biçimleri ise kültürü işaret etmektedir. Böylece bir toplumdaki kurumların o toplumun kültürünü meydana getirdiği söylenebilir (Malinowski, 2016: 44-45).

Kurumlar, belirli bir toplumun temel faaliyet ve genel ilgi alanlarını düzenleyen davranış kalıpları; ihtiyaçlarını karşılayan yapısal bileşen, töre ve üst gelenekler (Marshall, 2009: 438) olarak o toplumun kültürü ile iç içe bulunmaktadır.

Yeni üyelerin dünyaya getirilmesi ve yetiştirilmesine duyulan ihtiyaç; bu amaca yönelik faaliyetlerin kurumlaşmasını beraberinde getirmekte ve annelik kurumunu oluşturmaktadır. Smart'a (1996: 37) göre annelik; biyolojik cinsiyetin doğal sonucu olarak ifade edilip dişi olmaktan kaynaklı özelliklerin sonucu olarak gösterilse de bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir. İçgüdü ile açıklanan ve doğal olduğu için sorgulanmayan annelik kurumu diğer tüm kurumlar gibi toplumun ihtiyaçlarını düzenli ve sistemli şekilde karşılayabilmek için var olmaktadır. Aile ve toplumun devamlılığı için yeni üyelerin dünyaya getirilmesi ve bu üyelerin yetiştirilip toplumsallaştırılma işi annelik kurumu aracılığı ile gerçekleştirilmektedir.

Anneliğin tüm zamanlarda ve tüm toplumlarda gözlemlenmesine, birçok kültürde birincil ebeveyn pratiklerinin anneler tarafından icra edilmesine rağmen anneliğin her zaman kurum olmaması önemlidir. Smart'a (1996: 44) göre kadınlar her zaman çocuk sahibi olsa da anneliğin meşru bir kurum halini alması 19. yüzyıla denk gelmektedir. Öncesinde kadınların anne olmaktan kaynaklı özel bir statü ya da durumları yokken 19. yüzyılda - cinsiyete dayalı iş bölümünün etkisi ile- kadının bakım verme rolü biyolojik cinsiyetin doğal sonucu olarak görülmeye başlanmış ve kadınların bireysel annelik deneyimlerini etkileyen bir dizi sonucu beraberinde getirerek annelik kurumlaşmıştır.

3.1.1. Annelik İdeolojisi

İdeolojiler, toplum ihtiyaçlarına cevap verilirken hangi eylemlerin kabul edilebilir hangi eylemlerin normal olduğunu ve eylemlerin nasıl icra edilmeleri gerektiğini belirlemektedir. Toplumun devamlılığı için yeni üyelerin dünyaya getirilme ve yetiştirilme işinin kim tarafından ve nasıl yapılacağını belirleyen mekanizma da benzer şekilde annelik ideolojisidir. Dil, bilim ve popüler kültürün yanı sıra diğer ideoloji ve kurumlar tarafından desteklenen annelik ideolojisi ebeveyn aktivelerini kadın kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline getirerek çocuk bakım ve yetiştirilme işlerini organize etmektedir (Chodorow, 1978: 36). Anneliği biyolojik cinsiyet temelinde değerlendiren annelik ideolojisi, kadınların anne olmak ve annelik pratikleri olarak kabul edilen birincil bakım verici pratiklerini icra etmek için özel bir biyolojik temele sahip olduğunu

savunmaktadır. Bu ideolojiye göre tüm kadınlar için annelik; doğal ve içgüdüseldir bu yüzden kadınların anne olmaları evrensel bir gerekliliktir. Böylece kadınların mutlu olmaları için çocuk doğurmaları ve bütün zaman ve ilgilerini onlar için harcamaları gerekli görülmektedir. Annelik ile kendini çocuğuna adama ve kadınlık ile annelik özdeşleşmektedir. Bu süreçte işe sürülen çeşitli kabul ve dayanaklar vardır. Oakley'e (1976: 186; akt Uluğtekin, 2002: 36) göre annelik ideolojisi sahip olduğu üç temel iddiası çerçevesinde kendi ideal annelerini yaratmaktadır. Bu iddialar; tüm kadınların anne olmaya ihtiyaç duydukları, tüm annelerin çocuklarına ihtiyaç duydukları ve tüm çocukların annelerine ihtiyaç duydukları şeklindedir.

Tüm kadınların anne olmaya ihtiyaç duyduğu kabulü ile anneliğin reddi engellenmekte, anne olmayı arzu etmeyen kadınlar anormal atfedilmektedir. Anneliğin doğal çıktı ve heteroseksüel cinsel aktivitenin doğal sonucu olarak görülmesi (Smart, 1996: 37) anneliğin haricinde kalan bir kadınlık alanının varlığını reddetmektedir. Anne olmayan kadınlar başarısız ve hatta kadınsı olmayan kadınlar olarak görülmekte ve kadın için anneliğin haricinde sahip olunan zevk ve yetenekler, elde edilen başarılar yok sayılıp değersiz görülmektedir (Nicolson, 1993: 202). Bu biliş yapısının sonucu olarak kadınlar bencil ya da patolojik ilan edilmemek, toplumsal hayattan dışlanmamak için anne olmaya uygun olup olmadığını dikkate almadan çocuk doğurmayı tercih edebilmektedir. Beauvoir (2010: 161) kültürel yapıda anne olmayan kadınların "kötü kadın" olarak değerlendirildiğinden bahsederek bu kabulü desteklemektedir. O'na göre eğer kadın anne değilse bu toplumsal normdan sapmasına sebep olan biyolojik bir gerekçeye sahip olması beklenmekte, doğurmasına engel teşkil eden herhangi bir biyolojik sebebi ya da kusuru yoksa o zaman varoluşuna uygun hareket etmemekle suçlanmaktadır. Kadının bedensel yazgısını annelik ile tamamladığına ilişkin toplumsal inanç; anneliğin kadınlık ihtiyacı olarak değerlendirilmesinde etkili olmaktadır (Beauvoir, 2010: 111).

Annelik ideolojisinin ikinci iddiası tüm annelerin çocuklarına ihtiyaç duymalarıdır ve bu iddia kadınların çocuklarından ayrı bir alan kurgulamasını engellemektedir. Toplumsal düzenin sürdürülebilmesi ve yeni üyelerin toplumsallaştırılması için kadının sadece doğurması yetmemekte dünyaya getirilen yeni üyelerin bakım ve eğitimlerini üstlenmelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Oldukça uzun ve meşakkatli olan bu süreçte aciz olan çocuğun bakım vericiye duyduğu ihtiyaca ek olarak annenin çocuğu ile birlikte olmaya ihtiyaç duyduğu vurgulanmakta böylece yoğun fedakarlık doğal bir görünüme

kavuşmaktadır. Winnicott (1971 akt; Abreveya, 2015: 201)'un "birincil annelik tasası" olarak belirttiği gebelikte başlayan ve kadını anneye dönüştüren özel psikolojik durum, çocuk ile yoğun bağ kurulmasını desteklemekte ve böylece kadın bütün yaşantısını bebeği odağında yeniden kurgulayabilmektedir. Biyolojik gerekçeler ile annenin çocuğuna duyduğu ihtiyaç çocuğun bakım ve toplumsallaştırılması için çalışmasına neden olmaktadır. Kadının anneliğe psikofizyolojik yönden hazırlandığı bu özel dönemde anne bebeği ile özdeşim kurarak hem bedensel hem de duygusal gereksinimlerini karşılayabilecek bütünleşmeyi gerçekleştirmektedir (Parman, 2015: 18).

Tüm çocukların annelerine duydukları ihtiyaç annelik ideolojisinin üçüncü kabulü olarak çocuk bakım pratiklerinin biyolojik anne haricinde birine devredilmesini engellemektedir. Çocukların biyolojik ve duygusal gereksinimlerine ek anneleri ile birlikte olmaya ihtiyaç duymaları geleceğin sağlıklı bireylerinin yetişmesi için annelerin hem bakım hem de sevgi veren olarak her zaman yanlarında bulunmalarını gerektirmektedir. Çocuğun anne kucağında mutluluk bulduğu hemen herkesçe kabul edilmekte (Beauvoir, 2010: 161) ve tüm bakım, ilgi ve toplumsallaştırma pratiklerinin biyolojik anneler tarafından gerçekleştirilmesi gerekli görülmektedir. Bunun için tam zamanlı annelik savunulmakta ve psikoanalitik teori tam zamanlı anneliğin önemini tartışarak bu iddianın kuramsal boyuttaki en büyük destekçisi haline gelmektedir (Silva, 1996: 28). Özellikle bebeklik döneminde çocuğun sağlıklı gelişimi için anne sevgisine yüklenen anlam annelerin kendi gereksinim ve içinde bulunduğu koşullardan bağımsız her ne olursa olsun çocuğunu sevmesini tembihlemektedir (Nicolson, 1993: 205).

Annelik ideolojisinin bütün iddiaları psikoanalitik teori ile desteklenmektedir. Teori; tüm normal kadınların çocuk doğurmak ve doğan çocuklarına bakım vermek istediğini, içgüdüsel olarak anne olmayı tercih ettiğini ve biyolojik gerekçeler ile babaların olamayacağı kadar iyi ebeveyn olduklarını iddia etmektedir. Dahası çocukların biyolojik anneleri tarafından sağlanan bakıma, kadınların ise anne olmaya ve annelik pratiklerini icra etmeye ihtiyaç duyduğunu savunmaktadır (Chodorow, 1978: 22). Farklı alanlarda üretilen bilgiler annelik ideolojisinin iddialarını desteklemektedir. Böylece tıbbi ve sosyal bilimlerin desteğiyle çağdaş annelik sorgulanamaz konuma gelmekte ve annelikle ilgili normatif davranışlar kadınların kendilerini algılama biçimlerini de şekillendirmektedir (Nicolson, 1993: 204).

Medya, edebiyat, eğitim ve sağlık alanlarındaki bilgilerle salt içgüdülerinin yardımı ile çocuğunun tüm ihtiyaçlarını sezen, onları karşılamak için her daim tetikte olan ve tüm bu süreci yine içgüdüleri yardımı ile arzu ve mutluluk duyarak yapan anneler yaratılmaktadır (Chodorow, 1978: 36). Böylece toplum ve ailenin devamlılığı için kadınların sadece çocuk doğurmaları ve çocuklarına bakım vermeleri değil aynı zamanda verilen bakımın içeriği ve niteliği de belirlenerek annelik pratiklerinin icra şekillerini salık verilmektedir. Bu nedenle annelik ideolojisinin iki ana bileşeninden bahsedilebilir. Bunlar; kadınların annelere dönüşme gerekçelerini sunan anneliğin biyolojik kökeni ve annelik deneyimlerini organize eden ideal annelik normudur.

3.1.1.1. Anneliğin Biyolojik Kökeni

Annelik ideolojisi anne olmakla ilintili görülen her şeyin kadının biyolojik yapısında doğal olarak ve doğuştan var olduğunu savunmaktadır. Anne olmakla ilintili görülenler ise; doğurmanın yanı sıra çocuğun beslenmesi, büyütülmesi ve toplumsallaştırılmasının tüm gerekliliklerini kapsamaktadır. Kadının anne olmasında ve annelik yapmasında ihtiyaç duyduğu bütün gereksinim ve motivasyonun kadını erkekten farklı kılan biyolojik özellikleri tarafından karşılandığı kabul edilmektedir. Kadının biyolojik özellikleri hem anne olmasını gerektirmekte hem de çocuk için vazgeçilmez konumunu tayin etmektedir.

Kadın olmanın bizzat kendisi çocuğun bakım ve toplumsallaşmasının sağlanmasında ihtiyaç duyulan bütün bilgi, donanım, fedakârlık, heves ve sevgiye sahip olunması için yeterli görülmektedir. Çocuğun bakım ve toplumsallaştırılmasında annenin doğal olarak donanımlı olduğunu kabul etmek çocuğun hayatında anne bakımını bakım almaktan çok daha önemli ve özel bir konuma yerleştirmektedir. Benzer şekilde Yavuzer (1999: 13) kadında içgüdüsel olarak bulunan annelik özelliklerinin zaman içinde yeni bilgilerin eklenmesine bağlı olarak geliştiğini ancak doğal olarak bulunması sebebi ile bir bozulmadan söz edilemeyeceğini savunmaktadır. Dahası O'na göre kadın içgüdüsel eğilimi ile anneliğini icra ettiğinden yönlendirilmeye ihtiyaç duymamakta var oluşunda getirdiği annelik içgüdü ve zaman içinde edindiği yeni bilgilerle çocuğu için en uygun anneliği sunmaktadır. Çocuğun uzun yıllar süren yetiştirilme sürecinde anne kadar kendinden feragat edebilen, sevgi, şefkat ve hoşgörü göstermede meziyetli olan kimsenin olmayacağı bu yüzden de annenin yerini kimsenin alamayacağı kabul edilmektedir (Özay, 2008: 17-19).

Annelik ideolojisi anneliğin doğallığını ihtiyaç ve içgüdüler odağında savunmaktadır. Kadınların anne olma kapasitesi ile çocuğun bakıma ihtiyaç duymasından fazlasını içeren bu argümanlar bakım, ilgi ve toplumsallaştırma pratiklerinin anneler tarafından yerine getirilmesini yüreklendirmektedir. Kadının çocuk doğurma ve çocuğu ile birlikte olma ihtiyacı etrafında şekillenen “annelik içgüdüsü” annelik ideolojisinde önemli bir yer tutmaktadır. Çağdaş anneliğin desteklenmesinde kullanılan bu kavram kadınların koşulsuz, şartsız ve normal şartlarda istisnasız şekilde çocuklarını sevecekleri ve biyolojik yatkınlıkları ile çocuk bakım ve yetiştirme pratiklerini mükemmel icra edebileceklerini ima etmektedir (Nicolson, 1993: 208). Freud’un tanımlaması ile içgüdüler beden ve zihin arasındaki sınır üzerine konumlanarak organizmadan kaynaklanan uyarılara bağlı psikolojik etki ile zihni harekete geçirmekte böylece ihtiyaçlar ile yönetilen uyarıların psikolojik temsilcileri olarak kabul edilmektedir (Geçtan, 2012: 27). Ancak annelik içgüdüsü ile gerekçelendirilen kadınların kendilerini çocuğuna adanması organizma tarafından tetiklenmemekte aksine popüler kültür ve hakim inanç sistemi aracılığı ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Öte yandan anneliği reddeden ya da talep edildiği şekli ile deneyimlemeyen kadınların suçlanması yine annelik içgüdüsü üzerinden yapılırken içgüdülerine uygun davranan kadınlar diğerlerinden “ideal anneler” olarak ayrılmaktadır (Nicolson, 1993: 203). Görev ve suçluluk duyguları aşıl原因 olarak annelerin çocuklarına severek bakım vermeleri sağlanırken kullanılan etiket ve suçlamalar annelik içgüdüsünün fizyolojik ihtiyaçlarla yönetilmediğini aksine amaca yönelik davranış setinin icrasına hizmet ettiğini göstermekte (Badinter, 1992: 113) annelik içgüdüsü ile ima edilenin, fizyolojik temelli yalın tepki değil amaca yönelik bir davranış üslubu olduğunu göstermektedir (Geçtan, 2012: 27).

Anneliğin basit bir biyolojik süreç olması durumunda kadınları anneliğe çağıran tavsiye ve zorlamalara ihtiyaç duyulmayacağından bahseden Smart (1996: 39) annelik içgüdüsünün varlığını reddetmektedir. Badinter (1992: 64-75) ise bahsedildiği şekli ile annelerin içgüdüsel olarak çocuklarını sevmediğini çocuğun ölümü, emzirmeyi reddetmek ve seçici sevgi üzerinden tartışmaktadır. O’na göre annelik sevgisi içgüdüsel olsaydı 17. yüzyıl Avrupa’sında çocuğun ölümünü gündelik hayatın sıradan bir parçası olarak algılanmaz, arkasından üzülen bir ebeveyn çevresi tarafından şaşkınlıkla karşılanmaz, ölen bebeklerin nehir ya da çöplere atılması yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmazdı (Badinter, 1992: 66-67). Çocuğun ölümüne karşı sergilenen bu kayıtsızlık ebeveynlerin çeşitli gerekçeler ile çocuklarını öldürme uygulamalarına de

varabilmektedir. Edgerton (2017: 113-114) gıda kıtlığı dönemlerinde üreme kapasitesi olan yetişkinlerin hayatta kalmalarını garantilemek ve refahlarını artırmak için çocukların öldürüldüğünden bahsetmektedir. Bir diğer örnek; hamileliğin anlaşıldığı andan süttten kesilinceye kadar olan süreçte cinsel ilişkiyi yasakladığı için genç çiftlerin cinsel perhiz yerine bebeklerini öldürmeyi tercih etmesidir. Katil anne fikri her ne kadar rahatsız edici olsa da çoğu kültürde kabul edildiği şekliyle kadınların doğuştan diğerkâm [İng. altruistic] ya da uysal olmadığını göstermektedir. Ayrıca anneliğe has görülen bazı davranışların zorunluluk içermediğini bu yüzden bu davranışlardan sapmaların eril değerlendirilemeyeceğini göstermektedir (Jeremiah, 2004: 59). Bu örnekler normal annelerin çocuklarını her zaman sevmediğini bu sebeple içgüdüsel annelik sevgisinin tartışılması gerektiğini göstermektedir. Badinter'ın (1992: 70-75) içgüdüsel annelik sevgisini tartıştığı ikinci mesele kadınla çocuğun ilk ilişkisi olarak kabul edilen emzirmedir. Bugün önemi tartışılmadan kabul edilen emzirme Avrupa'da 18. yüzyıla kadar fizyolojik, estetik, ahlaki ya da cinsel gerekçeler ile toplumsal düzeyde reddedilmekteydi. Biyolojik temeli ve işlevi ile anneliğin vazgeçilmez bileşenlerinden birinin anneler tarafından benzer şekillerde deneyimlenmediği bilinmektedir. Kadın çocuğunu zevkle, isteksiz şekilde, acıyla ya da utançla emzirebildiği gibi emzirmeyi tercih etmeyebilir ya da anne emzirdiği halde çocuk memeyi reddedebilir (Soysal, 2016: 189). Toplumsal ve bireysel düzeyde gündeme gelen bu farklılıklar annelik içgüdüsünün varlığına ilişkin tartışmada önemli bir yer işgal etmektedir. Badinter annelik içgüdüsünü son olarak seçici sevgi üzerinden tartışmaktadır. Annelerin çocuklarını koşulsuz sevmediklerini aksine sevgi ve ilgilerini çocukları arasında -eşit olmayan şekilde dağıttığını iddia etmektedir. Ekonomik gerekçeler ile erkek çocuğun kızdan, büyüğün küçükten daha çok sevilmesi seçici sevginin örneği olarak içgüdüsel sevgi iddiasını sarsmaktadır (Badinter, 1992: 67-70). Beauvoir (2010: 153) ise erkek çocuk yetiştiriminin zorluğuna rağmen güç ve statü araçları olarak işlev gördüğünü bu yüzden annelerin erkek çocuklarına daha fazla değer verdiğini savunmaktadır. Çocuğun toplumsal getirileri için sevilmesi annelerin çocuklarını içgüdüsel değil amaçlı sevdiğini göstermektedir.

Anneliğin çocuk bakım, ilgi ve toplumsallaştırma pratiklerini kapsayacak şekilde biyolojik bir kökene sahip olduğunu düşünmek tek bir annelik modelinin onaylanmasını beraberinde getirmektedir. Bireysel ve toplumsal düzeyde gözlenen farklı annelikler ise anneliğin biyolojik temeline uygun görülmediği için kabul edilmemektedir. Gündelik hayatın çeşitli alanlarında kadınların anne olmak isteyeceği, annelerin çocuklarını

seveceği ve çocukların annelerine ihtiyaçları olduğuna ilişkin sytlemler yinelenmekte, desteklenmekte ve onaylanmaktadır. Böylece toplumun geleceğini oluşturan ideal bireyleri yetiştirmek üzere ideal anneler inşa edilmektedir.

3.1.1.2. İdeal Annelik Normu

Anneliğin kurumlaşmasıyla çocuk bakım ve yetiştirilmesinde annelerden beklentiler artmaktadır. ncesinde tüm ilgi ve enerjinin çocuk için kullanması gerekli görülmezken annelik ideolojisi aracılığıyla inşa edilen ideal annelik normları kadınlardan tüm ilgi, enerji, zaman ve sevgilerini çocukları için kullanmalarını talep etmektedir. Anneliğin pratikleri ile biyolojik olduğunu kabul etmek ideal anneliğin doğal, içgüdüsel, evrensel olduğu sonucunu çıkarmakta böylece annelerin ideal annelik normlarını sergilemesi doğal bir çıktı olarak toplumsal düzeyde kabul görmektedir. Bu durum annenin kişisel taleplerini, sosyoekonomik durumunu ya da partneri ile olan ilişkisini gündemine almadan kendini ideal olmaya adanmasını gerektirmektedir (Silva, 1996: 10). ocuğu için tüm kaynaklarını sonuna kadar kullanan ideal annelerin çocuğun ihtiyaçlarını ortaya çıkmadan sezebileceğine ve bunların giderilmesini kendi ihtiyaçlarının önüne koyacağına inanılmaktadır (Krane ve Davies, 2000: 39). Öte yandan kadının doğası gereği sadece ideal anneliği deneyimlediğinde “mutlu ve tam” hissedeceğine inançla bu davranış slbu doğal bir zorunluluk olarak görülmektedir (Badinter, 1992: 217).

3.1.1.2.1. İdeal Anneliğin Kapsamı

İdeal annelik çocuğun bedensel ve duygusal bakımının yanı sıra psikolojik, sosyal ve entelektüel gelişimini de kapsayacak şekilde duygu, düşünüş ve eylemlere ilişkin normları kapsamaktadır (Badinter, 2015: 119). Bu geniş yelpaze, ideal bakım ve toplumsallaştırılma için kendini geliştiren, feda eden, kendi istek ve arzularını unutacak ölçüde adanmış olan sabırlı biyolojik anneleri talep etmektedir. İyi annenin bu tasviri ayrıca çocuk bakımının anneler ile özdeşleştirilmesini desteklemektedir (Donath, 2018: 52-53). Böylece çocuk bakımının anneler tarafından üstlenilmesinin yanı sıra annelerin bu sorumluluğu yerine getirirken hangi özellikler sergilemesi gerektiği de bildirilmektedir. Yavuzer’e (1999: 70) göre ideal annenin özelliklerini tanımlamak zor olsa da bazı genel özelliklerinden bahsedilebilmektedir. Bunlar; ocuğun ihtiyaçlarını fark edebilme, esnek bir yaklaşım sergileyebilme, ne çok sert ne de çok yumuşak olan davranış üslubunu yakalayabilme, tutarlı davranma, çocuğun istek ve ihtiyaçlarını anlayabilmek için kulak

verebilme yetenekleridir. Bayraktar (2011: 10) ise makbul anneyi ahlak ve fazilet sahibi, zamanının büyük çoğunluğunu evinde geçiren, sabırlı, besleyici ve yatıştırıcı olarak tanımlamaktadır. Annelik duygusu ve sorumluluğu ile hareket etmeyen, tutarsız davranışlar sergileyen ve çocuğuna şiddet uygulayan anneler ise O'na göre makbul olmayan annelerdir. Winnicott'un 1949'da netleştirdiği yeterince iyi anne (good enough mother) kavramsallaştırması ise "yeterince iyi çevre" ile "sıradan özverili anne" birleşimine işaret etmektedir. Çocuğun gelişim aşamalarına fiziksel ve duygusal anlamda kendini uyarlayıp hareket edebilen yeterince iyi anne bu yeteneği ve duyarlılığı ile çocuğun gelişiminde özel bir anlam taşımaktadır (Parman, 2015: 17-18).

Anneliğin tüm pratikleri ile topyekûn biyolojik kabul edilmesi ideal annelik pratiklerini doğal kılmakta, böylece patolojik olmayan her kadının çocuk doğurup fizyolojik ve duygusal bakım işlerini üstlenmesi gerekli görülmektedir. Ancak bu doğal olanın yerine getirilmesi olduğu için "normal anneliği" işaret etmektedir. Normal anne; çocuğunun bütün gereksinimlerini takip edip, bu ihtiyaçları zamanında ve etkili şekilde karşılayan anne olarak mutlak özverilidir. Ancak ideal annelik bu gereksinimlerin karşılanmasından mutluluk duymayı gerektirmektedir. Mekanik şekilde çocuğun bedensel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması bir kadını ideal anne yapmaya yetmemekte, kadının bu işleri yerine getirmekten haz duyması özellikle talep edilmektedir (Badinter, 1992: 253).

3.1.1.2.2. İdeal Annelik Sapmaları

İdeal annelik normları içeriği ve kapsamı düşünüldüğünde tüm anneler tarafından paylaşılması/sergilenmesi mümkün olmayan pratik ve duygu düşünce setlerini içermektedir. Psikolojik farklılıkların yanı sıra medeni hal, etnisite, sınıf, engellilik durumu gibi toplumsal farklılıklar kadının annelik biçimini şekillendirmekte, toplumsal hayatta birbirinden çok farklı annelik modelleri var olmaya devam etmektedir (Donath, 2018: 53). Pratikteki tüm farklılıklara rağmen ideal annelikten yaşanan sapmalar genellikle tepkiyle karşılanmaktadır. Annelik bir ideoloji halini almadan önce annelikle ilgili beklentilerin karşılanmaması önemli bir tepkiye neden olmazken 19. yüzyıla gelindiğinde hem beklentilerin arttığı hem de normlara uygun davranmakta yetersiz ya da isteksiz olan annelerin çok ağır eleştirildiği görülmektedir. Kendini tamamı ile çocuğuna feda etmekte başarısız olan annelerin kötü, şeytani, kayıtsız ya da bencil ilan edildiği görülmektedir (Badinter, 1992: 226). Anne olup olmama ya da nasıl bir anne olacağına karar vermesine izin verilmeyen kadının (Nicolson, 1993: 203) yasa ve kamu

politikaları aracılığı ile ideal pratiklere zorlanması, uyum sağlamayan kadınların etiketlenmesi aslında bu normlardan sapmaları görünür kılmaktadır. Doğal çıktı kabul edilen davranışların tüm kadınlar tarafından paylaşılmadığını gözler önüne seren “kötü annelik” bu anlamda işlevsel kabul edilebilmektedir (Smart, 1996: 39).

Pratikte tüm farklılıklara rağmen birçok Batılı toplum bahsedilen annelik modeline bağlılığını sürdürmekte ve bu modeli anneliğin yüce hali olarak simgesel düzeyde icra etmektedir (Donath, 2018: 53). Öyle ki, ideal annelik pratikleri her kadın tarafından sergilenmese de ideal annelik modeli her kadını etkilemektedir. İster olduğu gibi ister kendine göre düzenlenerek kabul edilsin ister reddedilsin her koşulda bütün kadınlar kendi annelik deneyimini bu modele göre değerlendirmektedir (Badinter, 2015: 119). Aynı anda hem anne olmanın hem de kişisel uğraşları sürdürmenin mümkün olmadığını düşünerek çocuk doğurmayı reddeden kadınlar anneliğin ideal annelik modeline indirgenişinin en önemli örneğidir (Badinter, 2015: 146).

3.1.2. Anneliğin Toplumsal Organizasyonu

Anneliğe ilişkin beklenti ve deneyimler diğer bireyler ile etkileşimleri yoluyla oluşturulduğu için hakim annelik modeline alternatif bir annelik için oldukça az bir alan bulunmaktadır. Bu anneliğin toplumsal olarak organize edildiği ve kadınların kendi annelik deneyimlerini bu modele göre belirlediğini göstermektedir (Miller, 2010: 55). Anneliğin kurumlaşması ile bakım, ilgi ve toplumsallaştırma pratiklerini kapsayacak şekilde anneliğin biyolojik bir temele bağlanması kadınlar için iki önemli sonucu doğurmaktadır. Bunlardan ilki kadınların annelikleri dolayısıyla önemli bir statüye sahip olmasıdır. Bu statü kadınların sevinç ve gurur duyguları eşliğinde annelik deneyimlerine fırsat vermektedir. Diğer sonuç ise; kadınların anne olup olmama tercihlerinin ve anne olma biçimlerinin organize edilmesidir. Bu organizasyon; kadınların annelik deneyimlerine suçluluk ve mahrumiyet duygularını eklemekte, kendilerini çoğunlukla özel alanda tutmalarına ve asli görevlerinde yetersiz hissetmelerine neden olmaktadır (Badinter, 2002: 204- 205). Kurumlaşmanın doğurduğu bu sonuçlar aslında anne olmanın mitolojik, gizemli ve güçlü statüsü ile bu statüye sahip olmak için bütün kadınların hevesli ve yeterli olmalarına ilişkin yoğun toplumsal beklentiden kaynaklanmaktadır (Nicolson, 1993: 201).

3.1.2.1. Anelik Statüsü

Anelik ideolojisi ile çocuğun bakım ve yetiştirilmesi kadının doğal işi olarak algılanmaya başlanmış, doğurmanın yanı sıra tüm fizyolojik ve psikososyal ihtiyaçların giderilmesine destek olan biyolojik yetenekler kadını özel bir statüye yerleştirmiştir. Kurumlaşma öncesinde çocuğa adını, mirasını, dinini, konutunu veren babanın karşısında yasal anlamda bir varlığa sahip olmayan anne (Smart, 1996: 44) ideolojinin öne sürdüğü doğallık sayesinde devredilemez bir statüye sahip olmaktadır. Kadının çocuk üzerinden kazandığı “annelik statüsü” doğrudan toplumun çocuğa ve çocuk yetiştirme pratiklerine verdiği öneme bağlı şekillenmektedir. Yani, çocuk bakım ve yetiştirilme işlerine toplumsal düzeyde verilen önem anneliğin statüsünü, önemini, otoritesini tayin etmektedir. Bu nedenle annelik statüsü, anneliğin eş ve çocuk ile bağlantılı şekilde ele alınmasını gerekçeleymekte kültürün çocuğa ve çocuk yetiştirme pratiklerine verdiği önem statü düzeyini belirlemektedir. Toplumun tüm önem ve gücü erkeğe verdiği durumda annenin statüsünden bahsetmek güçleşmekte ancak çocuk odaklılık arttıkça annenin statüsü dolaylı olarak yükselmektedir (Badinter, 1992: 13). Çünkü çocuğun değeri onun yaşamını, ihtiyaçlarını, arzularını, eğitimini, sağlığını, toplumsallaşmasını toplumun önemli bir meselesi haline getirmektedir. Önem verilen ihtiyaçların sistemli ve düzenli yollarla teminini sağlayan anneler bu bağlamda özel, önemli ve devredilemez bir konuma yerleşmektedir.

Düşünülenin aksine, çocuğa sevgi ve şefkat beslenmesi ya da yetişkinler tarafından değerli görülmesi tüm zaman ve toplumların ortak özelliği değildir. Badinter (1992: 38-44) bu durumu 17. Yüzyıl Avrupa’sından verdiği örnekle göstermektedir. Çocuğun kötülük ve günahla bağlantılı görülüp sıkıntı veren bir varlık olarak kabul edilmesi; fiziksel ceza ve resmi davranışa verilen önemi artırmakta, gerekli özen, dikkat ve zamanın tahsis edilmemesine, fiziksel ya da manevi terkine ve hatta öldürülmesine neden olmaktadır. Çocuğun duygusal bir değere sahip olmaması ise annelik uğraşlarının toplum tarafından desteklenmesini engellemekte hatta bayağı bulunmasına neden olmaktadır. Bu durumda anne olmanın kadına kazandırdığı güç ya da statü bulunmazken (Badinter, 1992: 76) “çocuk saltanatı”nın ortaya çıktığı 1760’lara gelindiğinde anneler; çocuklarına sevgi göstermeye çağırılmakta, emzirmeleri öğütlenmekte ve yerine getirilmesi gereken annelik görevleri sıralanmaktadır (Badinter, 1992: 35). Bu yeni değer sistemi ile anneliğin imajı, rolü ve önemi değişmeye başlamaktadır. Anneliğin toplum için faydalı bir uğraş

olarak görülmesi, anne ve sevgi sözcüklerinin birbirine bağlanması bu dönemde gerçekleşmekte sevgi ve anne sözcüklerinin arasındaki ilişki hem duygunun hem de duygunun sahibi olan annenin yüceltilmesini beraberinde getirmektedir (Badinter, 1992: 115).

Rolü ve statüsü değişen kadın çocuğu aracılığı ile elde ettiği annelik statüsünün gereklilikleri için gündelik hayatını yeniden düzenlemektedir. Annenin çocuğu ile kurduğu yoğun ve sürekli ilişki zamanının büyük kısmını kaplamakta, annelik pratiklerini arzu edildiği gibi yerine getirilmesi ise kadının toplumsal hayattan uzaklaşmasını gerekli kılmaktadır (Selçuk, 2015: 112). Diğer bir deyişle ideal annelikle gelen anneliğe ilişkin statü kadının özel alanda yükselmesini sağlamaktadır.

Çocuk bakmak çoğu zaman kadının toplumda performe ettiği en önemli rol olarak görülmekte ve bu bağlamda kadının ev ve çocuk odaklı yaşaması arzu edilmektedir. Annelik ile ilgili normatif görüşler sosyal ve ekonomik eşitliğe ilişkin feminist talepler ile sarsılsa da kadının çocuk bakımı odağında konumlanması devam etmektedir. Medyanın da desteği ile kadının ev içine dönmesi ve bu alanda yükselmesi söz konusudur (Gilbert, 2008: 9-10).

3.1.2.2. Kadının Özel Alanda Yükselişi

Anneliğin kurumlaşması ile bir yandan kadınların sahip oldukları güç ve otorite düzeyleri yükselirken diğer yandan ideal annelik normları kadınların tüm hayatını annelik odağında yaşamasını gerektirmektedir. Çocuğun ihtiyacı olan tüm bakım ve ilgiyi sağlayan, toplumsallaşması için yol gösteren anne özel alanın asli aktörüdür. Doğurma, besleme, büyütme ve toplumsallaştırma görevleri için doğuştan getirilen yetiler ve içgüdüsel yatkınlıklar kadınları tam zamanlı annelere dönüştürmektedir. Bu yatkınlık ve yetiler aynı zamanda annenin statüsünü de yükseltmektedir. Böylece kadın bu rol ve pratikler ile yücelmektedir. Çocuklara göz kulak olma, onların ihtiyaçlarını karşılama ve gerektiği şekliyle eğitime görevleri, gözetim ve özverinin zaman ve koşullardan bağımsız sürekli devam etmesini gerektirmektedir. Bu da kadının her zaman evinde, çocuklarının yanında bulunmasını ve çocuklarıyla meşgul olarak tüm zamanını harcamasını zorunlu kılar (Badinter, 1992: 169-171).

Çocukların ihtiyaç duydukları tam zamanlı bakımın anneleri tarafından giderilme gerekliliği ve annelerin benzersiz bakım verme yeteneğine duyulan inanç annelerin sorumluluklar ile donatılmasına neden olmaktadır (Krane ve Davies, 2000: 39). Bu sorumlulukların ekseninde Glenn (1994: 3), annelik ve toplumsal cinsiyet rollerinin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve karşılıklı olarak birbirlerini geliştirip yeniden ürettiklerini savunmaktadır. O'na göre cinsiyet ilişkileri temelde bireylerin üreme özelliklerine göre bölünmesinden kaynaklandığı için anneliğin cinsiyete göre tahsis edilmesi annelik ve toplumsal cinsiyet rollerinin iç içe geçmesine neden olmaktadır. Chodorow (1978: 39) bu döngüsel yapıya kurumlaşmayı da dahil ederek annelik, kurumlaşma ve cinsiyet rollerinin birbirlerini yeniden ürettiğini savunmaktadır. Böylece kurumlaşan anneliğin kadına tahsis ettiği sorumluluklar özel ve kamusal alan arasındaki ayrımı belirginleşmektedir. Kadınlar özel alanın birincil ve önemli aktörleri olarak yükselirken kamusal alandan da eş zamanlı olarak uzaklaşmaktadır (Smart, 1996: 44).

Aslında kamusal-özel dikotomisinin üzerinde ve bu ayırmadan üstün annelik kavramsallaştırmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Annelik yapmanın biyolojik annelere özel bir iş olmaması kamusal özel ayırımının yıkılması ile anlaşılabilir. Anneler sadece özel alanda değil evin ve ailenin dışında yer almakta dahası özel alan kamusal alanda olup bitenlerden sürekli olarak etkilenmektedir. Kamusal özel ayrımı emek-sevgi ayrımını beraberinde getirerek anneliğin diğerkamalık odağında yaşanmasına ilişkin beklentiyi oluşturmaktadır. Oysa anneliği sadece emek ya da sevgi olarak değil her ikisini kapsayacak şekilde değerlendirmek kadınların dar bir alanda hareket etmesine müsaade eden annelik kavramsallaştırmasından uzaklaşmak için gerekli bir adımdır (Glenn, 1994: 16).

Gilbert'e (2008: 29-34) göre kadının özel ve kamusal alandaki konumunun anlaşılması için ailedeki çocuk sayısına bağlı oluşturulan ve analitik çerçeve sunan 4 kategori bulunmaktadır. Üç ve daha fazla sayıda çocuklu kadınlar geleneksel, iki çocuklu kadınlar neo-geleneksel, tek çocuklu kadınlar modern ve çocuksuz kadınlar postmodernlikle ilişkilendirilebilir. Weberyan ifade ile ideal tip sunan bu sınıflama çalışma ve yaşam tarzlarının anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Postmodern çocuksuz kadınlar bireysel kimlik ve başarılarına ilişkin görüşlerini annelikle değil zihinsel süreç ve çalışma hayatları odağında kurgularken sınıflamanın diğer ucunda konumlanan geleneksel anneler bireysel kimlik ve başarılarına ilişkin görüşlerini yüksek oranda çocuk bakım ve

toplumsallaştırma pratikleri ile özel alandan elde etmektedir. Çocuk bakım ve sosyalizasyonunu hayatlarındaki en önemli görev olarak değerlendiren geleneksel anneler bu görevleri aynı şekilde pratik etmeseler bile burada belirleyici olan bu sorumlulukların yerine getirilmesinden elde edilen tatmin düzeyidir. Genel anlamda kadının özel ve kamusal alandaki konumunu ve aile yaşamlarındaki farklılıklara odaklanabilmek için geleneksel, neo-geleneksel, modern ve postmodern kategorileri analitik bir çerçevede sunmaktadır.

3.2. Deneyim Olarak Annelik

Doğurma ve süt vermenin biyolojik temeline rağmen annelik ile ilişki görülen duygu, düşünce ve davranışlar tüm zamanlarda tüm kadınlar tarafından benzer şekilde deneyimlenmemektedir. Anneliği bir deneyim olarak ele almak evrensel bir annelik modeli yerine çok çeşitli annelik modellerinden bahsetmeyi gerektirmektedir. Bu durum annelikle ilişkili pratiklerinin içgüdüsel eğilimler tarafından değil bireysel ve sosyokültürel öğeler tarafından yönetilmesi ile ilgilidir.

Dışsal davranışların tekrar ve deneyim sıklıklarının yüksek olması onların doğal yatkınlık ve içgüdüsel eğilimler tarafından organize edildiğini göstermek için yeterli değildir. Bu durum biyolojik unsurların doğrudan kendilerini göstermek yerine gelenek ve çevre tarafından şekillenerek görünür hale gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle biyolojik unsurların tesir alan ve dereceleri incelenerek doğal yatkınlık, içgüdüsel eğilim olarak görülen olguların sorgulanması gerekli görülmektedir (Horney, 2017: 209). Benzer şekilde ideal anneliğin biyolojik bir sonuç olarak görülmesi ve aynı zamanda doğal durumların sosyal bilimler alanında sorgulanmaya değer görülmemesi annelik ve annelik pratiklerinin tartışılmasını engelleyen unsurlardır (Chodorow, 1978: 14). Çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde sıklıkla tüm sorumluluğun kadın ebeveynler tarafından üstlenildiği ve bu kadınların benzer duygu, düşünce ve davranış kalıplarını paylaştığı görülmektedir. Ancak kadın ebeveynler arasında fark edilen bu benzerlik bahsedilen davranış ve tutumların doğal olduğunu söylemek için yeterli olmamaktadır. Çocuk doğurma, örneğin, fizyolojik anlamda çoğu kadının paylaştığı bir deneyim olsa da içgüdüsel temeli tartışılmaktadır. Kadınlar kendi arzuları ve biyolojik kapasiteleri ile anne olabildikleri gibi bu iki etken kadının anneliğini her zaman aynı oranda belirlememektedir. Doğum kontrolü ve üreme üzerinde kadının kontrolünün olmadığı ataerkil kültürlerde kadınların anneliği Rich'in *Of Woman Born*'da (1977) ifade ettiği gibi "zorunlu annelik" olarak

yaşanabilmektedir (Smart, 2006: 406). Toplumun devamlılığı noktasında sorumluluk addedilen ve içgüdüsel görünümüne sahip olan üreme davranışının 1970'lerde doğum kontrol yöntemlerinin gelişmesi ile yeni bir görünüm kazanması bunu destekler niteliktedir (Badinter, 2010: 3). Üremedeki bu devrimden önce anneliği biyolojik kader olarak değerlendirmesek bile seksüel aktiviteye katılan tüm kadınların kaderinin belirlenmesinde önemli bir unsur olduğu açıktır (Gilbert, 2008: 28). Çocuk doğurup doğurmamanın bir tercih haline gelmesi ve bununla birlikte anneliği tercih etmeyen kadınların mevcudiyeti ise anneliğin basit bir biyolojik çıktı olmaktan ziyade birçok öğeden etkilenen karmaşık ve dinamik bir deneyim olduğunu işaret etmektedir.

Annelik tüm sağlıklı ve normal kadınların benzer şekillerde yaşadığı birleştirici bir deneyim değildir. Anne olmanın kendisi kadından karmaşık kimliklere sahip olmasını talep etmektedir. Kadın çocuk doğurduğu andan itibaren sadece anne kimliği ile var olmamakta tüm yaşantı ve deneyimleri ile kendi olmaya devam ederken annelik kimliğini de edinmektedir. Çocukluğundan itibaren çoğu kadının yoğun şekilde içselleştirmesine rağmen gerçekte tam olarak bilinmeyen sürpriz olmasa da sadece deneyim ile gerçek anlamda anlaşılır annelik. Kompleks yapısının yanı sıra gerektirdiği rol ve sorumluluklar kadının kimlik yapısını zenginleştirerek olduğundan daha karmaşık bir yapıya taşımaktadır (Nicolson, 1993: 207). Tüm bu gerekçeler bir arada düşünüldüğünde anneliğin ve annelikle ilişkili olarak hamilelik, doğum, emzirme gibi deneyimlerin tüm kadınlarca aynı şekilde yaşandığını söylemek imkansız hale gelmektedir (Soysal, 2016: 165). Bir kadın anne olduğunda; kimliği ile anne olduğunda edindiği rol ve sorumlulukları bütünleştirmekte ve böylece kendi annelik deneyimini belirlemektedir (Badinter, 1992: 13). Bu deneyimler doğrudan ve yalnızca biyolojik faktörler tarafından yönetilmemekte toplumsal yapılar ile bağlantılı şekilde bireysel olarak inşa edilmektedir. Kültürden arınmış şekilde düşünülemez annelik tercih ve pratikleri karmaşık güç ilişkilerinin yardımı ile kültürel olarak inşa edilmektedir (Nicolson, 1993: 204).

3.2.1. Anneliğin Kültürel Boyutu

Kültür hem temel benzerliklere hem de temel farklılıklara işaret eden, varoluşun edinilmiş yönlerini gösteren bir kavramdır (Eriksen, 2009: 31). Toplumsal yapı ve kurumların kavramsal modelini işaret eden kültür (Güvenç, 1974: 108), doğrudan sembolik düzenle, anlamla ilişkilidir ve geniş anlamda bireylerin yaşam tarzlarına, düşünüş şekillerine gönderme yapmaktadır (Cuche, 2013: 10). Öyle ki; bireylerin dışında

kendi başına bir gerçekliğe sahip olmadığı halde kültürü paylaşan üyeler arasında ortak bir davranış üslubu geliştirmektedir (Cuhe, 2013: 48).

İnsan davranışının anlaşılma ve anlamlandırılmasının kültürü incelemek ile mümkün olduğunu belirten Boas, insan kültürlerinin işleyişi hakkında evrensel yasalar olmadığını bu sebeple bütün kültürlerin kendine has olduğunu ve kültürden değil kültürlerden bahsedebileceğini belirtmektedir (Cuhe, 2013:29-30). Kültür teorisinde biyolojik unsurların önemine değinen Malinowski (2016: 75) insan organizmasının hayatta kalabilmesi için gerekli koşulların sağlanmasına yönelik faaliyetlerin kültür ile bağlantılı ele alınmak zorunda olduğunu ifade etmektedir. Organizmanın ihtiyaçları bütüncül ihtiyaçlar olabildiği gibi araçsal da olabilmekte sanat ve boş zamanı değerlendirmeye yönelik faaliyetlerin de fizyolojik ihtiyaçlar ile bağlantılı düşünülmesi gerekmektedir (Malinowski, 2016: 43). Öte yandan kültürde fizyolojik ihtiyaçların belirleyici olması kadar kültür de fizyolojik ihtiyaçları belirlemektedir. Diğer bir deyişle kültür ve ihtiyaçlar arasındaki ilişki karşılıklıdır. En basit davranışların temelinde kültürün etkisi görülebilmekte, fizyolojik faaliyetlere sebep olan en basit dürtülerde dahi geleneklerin etkisi gözlemlenebilmektedir (Malinowski, 2016: 85). Bireylerin hem temel biyolojik ihtiyaçlarını hem de ikincil ihtiyaçlarını karşılama yollarını içeren kültür aracılığı ile bütün insan davranışları açıklanabilmektedir (Cuhe, 2013: 10, Malinowski, 2016: 85, Güvenç, 1974: 105).

Kültür, kabaca, bireylerin yaşantı içinde kazandığı alışkanlıklar olarak tanımlandığında kültürün öğrenilen ve eğitimle kazanılan, içgüdü ya da kalıtım ile açıklanamayan bir unsur olduğu kabul edilmektedir. Grup üyeleri tarafından kabul edilip paylaşılan tüm alışkanlık, tutum ve değerler o grubun kültürünü oluşturmaktadır. Ancak bireylerin yeni öğretiler yaratabilmesi ve bu öğretileri paylaşabilmelerine bağlı olarak süreç içerisinde kültür değişebilmektedir. Kültür çoğu zaman ideal davranış örüntülerinden oluşsa da kültürü paylaşan üyeler arasında farklı bireysel tutum ve davranışlar gözlenebilmekte ve bunlar bahsedilen ideallerden farklılık gösterebilmektedir (Güvenç, 1974: 103-105). Kültürün işaret ettiği ideal tutum ve davranışların sergilenmesinde gözlenen bireysel sapmaların dışında kültürün ideal davranış örüntülerini içermediği durumlara sıklıkla rastlanmaktadır. Hatta kimi toplumlarda daha fazla olmakla birlikte bireylerin sağlık ve mutluluklarını tehdit eden kültürel uygulamalar tüm toplumlarda bulunmaktadır (Edgerton, 2017: 13). Edgerton (2017: 13) kültürel pratiklerin işlevselliğini sorguladığı

“Hasta Toplular” adlı kitabında geleneksel inanç ve uygulamaların bireylerin hayatlarını nasıl tehdit eder hale geldiğini açıklamaktadır. O’na göre geleneksel inanç ve uygulamaların maladaptif (bozuk uyum) hale gelmesinde birçok sebep bulunmaktadır. Bazı geleneksel uygulamalar ihtiyaçların karşılanmasında yetersiz kalabilmekte ancak buna rağmen sürdürülebilmektedir. Ayrıca bireylerin her zaman akılcı kararlar verememesi maladaptif inanç ve uygulamaların kabul edilmesine neden olabilmektedir. Öte yandan süreç içerisinde değişen şartlar daha önce adaptif olan uygulamaları maladaptif konuma düşürebilmekte ancak toplumların muhafazakar olma eğilimi inanç ve uygulamaların sürdürülmesine neden olabilmektedir. Son olarak, toplumlarda yerleşik olan inanç ve uygulamaların bir kısmı ihtiyaçlardan değil insanın belirli şekilde düşünme, hissetme ve davranma eğilimi ile ilgili olabilmektedir. Bu eğilim herhangi bir ihtiyaca cevap vermediği halde toplumda yerleşik hale gelen pratikleri meydana getirebilmektedir (Edgerton, 2017: 71-72). Yine de toplumların yaşam tarzlarını etkileyen kural ve yasaklamalar, saçma hatta canice görülen bütün geleneksel uygulamalar bile o toplum için bir anlam ve içeriğe sahip olmaktadır. İnsan doğasının sahip olduğu acayiplik ve fantezi örnekleri olarak görülen kural ya da geleneklerin yüzyıllar boyunca o toplum için var olmaya devam etmesi bununla ilgilidir (Levi-Strauss, 2016: 74). Bunun bir örneğini bugün canilik olarak değerlendirdiğimiz ebeveynlerin çocuklarını öldürme uygulamalarının temelde gebelik önleyici yöntemlerle benzer bir anlama sahip olduğu iddiasında bulunabilmektedir (Levi-Strauss, 2016: 76).

Bu noktada çocuk bakım ve yetiştirme pratikleri ile kültürel yapının karşılıklı olarak birbirlerini şekillendirdiğinden bahsedilebilmektedir. Kadınların birincil bakım vericiler olarak annelik odağında konumlanması gündelik aktivitelerin sürdürülmesi açısından işlevseldir bu yüzden çoğu toplumda annenin bakım ve yetiştirme işlerini üstlenmesi talep edilmektedir (Chodorow, 1978: 11). Toplumun yeni üyesinin arzu edilen özellikleri taşınması için kadın ebeveynin çocuğa sağlayacağı hizmetin içeriği ve şekli ise annelik ideolojisi tarafından organize edilmekte ideal annelik normları tüm kadınlar için örnek teşkil etmektedir. Bu hali ile hâkim annelik modelinin gündelik hayatın sürdürülmesi açısından işlevsel olduğu söylenebilmektedir. Ancak, çocuk ve anne arasındaki ilişkinin çok boyutlu olması annenin deneyimlerine önem verilmesini gerektirmektedir. Annenin bakım verici olarak konumlanması, deneyim ve yaşantısının, arzu ve ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine neden olmakta böylece ilişkinin bir bütün olarak anlaşılmasını engellemektedir.

Anne ve çocuk arasında yaşananların anlaşılmasını zorlaştıran tüm önkabul ve yargılardan sıyrılmak anneliğin kültürel boyutunun incelenmesi ile mümkündür. Bu sorgulama ile bakım verici olarak annelere sorumluluk tahsis edilmesinden farklı olarak ilişkide çatışma doğuran unsurlar keşfedilebilmektedir. Kültürel yapı çocuğun ihtiyaç ve arzularının odağa alınmasını gerektirse de sosyal çalışmanın özü ilişki dinamiklerinin fark edilmesini gerektirmektedir. Anne-çocuk ilişkisinde sevginin yanı sıra sorumluluk, güç ve tahakkümün varlığı ilişki dinamiklerinin anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır. Ebeveyn sorumluluğu odağa alındığında çok çeşitli annelik deneyimleri, bu deneyimlere eşlik eden annesel çiftdeğerlilikler göz ardı edilmektedir (Featherstone, 1997: 168). Oysa farklı kadınlar tarafından farklı maddi ve yapısal koşullarda birbirinden farklı şekilde deneyimlenen ve anlamlandırılan annelik karmaşık ve içkin bir süreç olarak karşımızda durmaktadır (Miller, 2010: 269).

3.2.2. Anne Olmak

Kadına benliğinin sunumu için yeni olanaklar sağlayan anne olmak biyolojik edimden hareketle meydana gelmekte ve deneyimlendiği bağlam ile her zaman bir rol olmaktan çok daha fazlasını içermektedir. Anne olmak; biyolojik anlamda bedene ait bir deneyimin kültürel olarak tespit edilen sorumluluk duygusu ve bir bebeğin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yetkinliği içerek şekilde genişleyerek kadının kendi benlik duygusunu şekillendiren anlama kavuşmasıdır (Miller, 2010: 33). Kadınların ve kadınlığın “anne olabilme kapasitesi” üzerinden tanımlanması bireylerin anne olma tercihlerini etkilemektedir. Anneliğin bu normatif niteliği onu yetişkinlik için gerekli, toplumun beklentileri ile uyumlu, icra edilmesi işlevsel bir rol ve sahip olunması gereken bir kimlik olarak sunmaktadır (Nicolson, 1993: 207- 208). Tıpkı babalık gibi aşamalı olarak edinilerek sahip olunan bir beceriyi içerse de anne olma deneyimi (Miller, 2010: 35) sahip olduğu evrensel görünüm ile kadının kimliğinin yeniden tanımlanmasına yol açmaktadır. Üremedeki konumundan dolayı tüm kadınların anne olduğu ve anne olmak istediği yönündeki kişisel ve kültürel varsayımlar özellikle pronatalist ideolojilerin var olduğu toplumlarda kadınların tanımlanma ve kendilerini tanımlama biçimlerini şekillendirerek bunu gerçekleştirmektedir (Miller, 2010: 96).

Rıza ve irade kavramları odağında kadınların anne olmaları incelendiğinde aslında birçok kadının kendi rızası ile ancak istemeyerek anneler haline geldiklerinden bahsedilebilir. Kadın bir çocuğun annesi olma fikrinden hoşlanmasa da pragmatik gerekçeler ile

doğurabilmekte ve anne olma fikrine rıza gösterebilmektedir. Çünkü kimi kadınlar için annelik deneyimi; boşanmak, evsiz kalmak, ailesi ve çevresi tarafından kınanmak, ekonomik sorunlarla mücadele etmekten daha iyi bir seçenek olarak var olmaktadır (Donath, 2018: 48).

Anne olmaya dair içgüdüsel bir eğilimin olmadığı kadınların deneyim ve tekrar yoluyla yavaş yavaş anneler haline geldikleri kabul edildiğinde kadınların anneliği anlamlandırdıkları zeminin kültürel, sosyal ve ahlaki olan tarafından belirlendiği görülebilir (Miller, 2010: 269). Anneliğin normatif niteliği kültürel ve bireysel unsurları gizlese de içerik ve anlamı önemli farklılıklar içermektedir. Gebelik, çocuk doğurma ve yetiştirme pratikleri, anne ve çocuk arasında olması beklenen ilişki niteliği ve en önemlisi çocuk bakımında tek ya da asli sorumlunun anne kabul edilmesi farklı anlam ve görünümlere sahip olmaktadır (Jackson, 1993: 181). Çeşitliliğe rağmen hakim annelik modelinin etkisi ile birçok kadın kendi annelik deneyimini “tam zamanlı ideal anne” veya “anneliği reddeden kadın” arasında bir seçim yapmak zorunda hissederek yaşamaktadır (Silva, 1996: 10). Oysa anne olmaya dair kadınlar birbirinden farklı arzuları taşımaktadır. Ailesine kendisini adamaya hazır olan kadınlar olduğu gibi çocuk istemeyen kadınlar, çocuk isteyen ancak toplumsal hayattan kopmak istemeyen kadınlar, anne olmayı her şeyden çok isteyen ancak biyolojik gerekçelerle anne olamayan kadınlar (Badinter, 2015: 29), toplumsal yaptırımlar nedeni ile anne olmanın haricinde seçeneği bulunmayan kadınlar, anne olmak istemediği halde annelik vasıtası ile elde edeceği statüyü arzulayan ya da anne olmak istemeyen ancak eşinin talebi ile anne olmaya razı gelen kadınlar da vardır (Donath, 2018: 26). Yani kadının annelik ile kuracağı ilişkinin mevcudiyeti ve şekli kişiliğine, geçmiş deneyimlerine, geleceğe yönelik hedeflerine, kendini gerçekleştirme düzeyine, toplumun kadına ve anneye sunduklarına, ilişkide olduğu bireylerin talep ve arzularına ve bilişsel duygusal ve biyolojik kapasitesine bağlı olarak şekillenerek farklılaşmaktadır.

Biyolojik anlamda doğurma kadının çok kısa bir süre içinde hamilelikten anneliğe geçişini sağlasa da bu biyolojik edimin duygusal ve pratik yansıması her zaman bu kadar hızlı gerçekleşmemektedir. Bağımlı bir çocuğun tüm sorumluluklarını üstlenecek şekilde anne olmak, anne gibi hissetmeye başlamak çoğu zaman çok daha yavaş gelişen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Miller, 2010: 176). Duygusal anlamda anne olmak çocuk

bakım ve yetiştirme pratiklerinin kabul ve icra edilmesine bağlı yavaş yavaş gelişebilmektedir (Miller, 2010: 182).

Anne olmak evrensel bir deneyim gibi görülse de sosyal ve kültürel bağlamlar üzerinde inşa edilmektedir. Kadının çocuğu ile kuracağı ilişki kadının ekonomik, sosyal ve duygusal konumuna bağlı şekillenmekte ancak ne kadının bireysel özellikleri ne de sosyokültürel konumu annelik üslubunun belirlenmesinde tek başına etkili olmamaktadır. Sosyokültürel yapıda çocuğun konumu da annelik deneyiminin şekillenmesinde etkili olmaktadır. Çocuğa verilen değer kadının annelikten ve çocuktan beklentilerini şekillendirmekte ve bu beklentilerle uyumlu şekilde anne olma deneyimini organize etmektedir. Çocuğun toplumsal yapıdaki konumu ile ebeveyn pratikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan “Çocuğun Değeri” (1981) adlı çalışmasında Kağıtçıbaşı (1981: 108) çocuğun ekonomik, psikolojik ve sosyal değerine bağlı olarak annenin beklentilerinin şekillendiğini ve bu beklentilerle uyumlu pratiklerin organize edildiğini belirtmektedir. Bu durum kültürel öğelerin anne olma ve farklı ebeveynlik tarzları üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir. Benzer şekilde Badinter (1992) “Annelik sevgisi” adlı çalışmasında kültürün çocuğa attığı değer ve anlamın kadınların annelik tutumlarını belirlemede belirleyici olduğunu Avrupa örneği üzerinden tarihsel bir perspektifle aktarmaktadır.

Anne ve çocuk arasındaki ilişkinin tek taraflı şekillenmediği bir taraftan diğerine aktarılmadığı aksine karşılıklı olarak inşa edildiği (Featherstone, 1999: 44) göz önünde bulundurulduğunda anne olmanın bireylerarası, yaygın ve duygusal ilişkilere katılım ile şekillenen bir süreç olduğundan bahsedilebilir. Anne olmak -sosyal rol kuramının iddia ettiği gibi- kadınların sosyalizasyon süreçlerinde taklit ile ya da küçüklüklerinde bebek ile oynayarak öğrendikleri veya sadece anne olmaları gerektiği söylendiği için içselleştirdikleri bir rolden ibaret değildir. Toplum anne olmanın doğal ve normatif niteliğini savunsa da kadın annelik kapasitesine sahip değilse ve kendini anne olarak görmüyorsa yeterli ebeveynlik yapması mümkün olamamaktadır. Çünkü bir kadının iyi ve yeterli ebeveyn davranışlarını sergileyebilmesi için birçok ilişki kapasiteye sahip olması gerekmektedir (Chodorow, 1978: 33).

Kadının annelik pratiklerini icra etmek için özel ya da doğal bir kapasitesi olmamasına rağmen anne olmanın bizatihi kendisi annelik ile ilişkili görülen belirli kapasite ve yeteneklerin gelişmesini desteklemektedir. Anne olma deneyimi kadının algılama ve

yorumlama şekline etki etmekte (Nicolson, 1993: 214) bağımlı çocuğun ihtiyaçlarının tanınma ve karşılanmasında üstlenilen sorumluluk zaman içinde anneliğe ilişkin özel bir sevgi ve uzmanlığın gelişmesini desteklemektedir (Miller, 2010: 248). Deneyimden kaynaklanan bu özel yeti özcü gerekçelerden kaynaklanmasa da birincil ebeveyn pratiklerinin kadınlar tarafından üstlenilmesini beraberinde getirmektedir. Yoğun sorumluluk duygusu ve görev bilinci ile inşa edilen annelik becerisi çocuk bakım ilgi ve toplumsallaştırma pratiklerinin tamamının annelik yapmakla eş görülmesini beraberinde getirmektedir.

3.2.2.1. Annelik Yapmak

Annelik yapmak annenin bebeği ile kurduğu ilişkinin niteliğini tanımlamaktadır. Tüm gelişim dönemini kapsayacak şekilde annenin çocuğuna sunduğu fiziksel ve ruhsal destek ile toplumsallaştırma işlevlerini işaret eden genişletilmiş anlamı ile kullanılmaktadır (Parman, 2015: 17). Çocuk bakım ve yetiştirilme işlerinin annelik yapmak olarak değerlendirilmesi ile anne olmak ile ebeveynlik kavramları arasındaki ayırım silikleşmektedir. Kadınların içgüdüsel olarak ebeveynlik pratiklerini üstlenmeyi istediğini ve erkeklerden daha iyi şekilde bu pratikleri gerçekleştirebileceğini savunan biyolojik açıklamalar bu durumda etkili olmaktadır. Çocukların bakım vericiden öte biyolojik annelerine ve biyolojik annelerince sağlanan bakıma ihtiyaç duyduklarını kabul etmek çocuk bakımında anneyi eşsiz hale getirmektedir. Biyolojik annelerin bakım, ilgi ve toplumsallaştırma pratiklerini üstlenmeleri hem çocuğun hem de kadının vazgeçilmez ihtiyaç ve arzuları olarak gündeme gelmektedir. Diğer yandan eleştirel açıklamalar çocukların sadece fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına ihtiyaç duyduklarını kabul etmektedir. Bu ihtiyaçların ötesinde çocuğun biyolojik anneye ya da annenin bakım vermeye ihtiyacı bulunmamaktadır. Bu açıdan çocuk bakım ve yetiştirilme işlerinin kadın ebeveyn tarafından üstlenilmesinde kanıtlanabilir tek şey çocuğun bakıma duyduğu ihtiyaç olmaktadır (Chodorow, 1978: 23).

Sosyal ve kültürel olan ile biyolojik olanın birbiri içine geçmesi çocuk bakım ve yetiştirilme işlerinde annelik ve ebeveynlik ayırımını silikleştirmektedir. Annelikle ilgili fikirler kültürel, sosyal ve ahlaki unsurlar tarafından şekillenmekte ancak çoğu zaman doğal bir görünüme sahip olmaktadır. Bu nedenle kadınların deneyimlerinde rastlanan tüm farklılıklara rağmen annelik tüm bakım ve yetiştirme pratiklerini kapsayacak şekilde genişlemektedir. Çocuk doğurmak ve emzirmek için sahip oldukları biyolojik yetilerden

hareketle kadınların ideal ebeveynliğin icrasında özel bir yatkınlığa sahip olduğu kabul edilmektedir. Ancak, kadının biyolojik anlamda yeterliliğinin olması anne olmasını zorunlu kılmadığı gibi ebeveynlik pratiklerini icra etmesinde de belirleyici değildir. Çünkü her ne kadar doğal, evrensel, kendiliğinden kabul edilse de yaşama biçimleri ve üreme teknolojilerindeki gelişmeler anneliğin biyolojik bir kader olmadığını göstermektedir (Nicolson, 1993: 210). Farklı annelik ve annelik ile kesişmeyen kadınlık deneyimleri vardır. Kadın annelikten vazgeçilebilmekte, annelik yapmak anneliğe bağlanabilmekte diğer insanlarla paylaşılabilen ya da biyolojik anne haricinde herhangi biri tarafından icra edilebilmektedir. Annelik kurumunun dışılığına rağmen annelik ile ilişkili görülen pratiklerinin icrası dışılığı gerektirmemektedir. Her ne kadar annelik ve ebeveynlik kavramları ortak ve paylaşımlı öğelere sahip olsalar da birbirinden ayrıdır ve kendi başlarına var olmaktadır (Silva, 1996: 12). Annelik yapmak biyolojik annelere münhasır bir aktivite değildir. Biyolojik anneler ile annelik yapan bireylerin kimlikleri ortak öğelere sahip olsalar da annelik yapan biyolojik anne haricindeki aktörlerin tanınmaya ihtiyacı vardır (Glenn, 1994: 16).

Anneliğin ve ebeveynliğin toplumsal organizasyonunu ele alan Chodorow cinsiyet rollerinin sosyokültürel ve ekonomik yapılar bağlamında kurgulandığından bahsetmektedir. O'na göre çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde başat sorumluluğun biyolojik anneye ait olması evrensel bir gerçekliğe sahip değildir. Dahası biyolojik annenin asli sorumluluğu ve birincil ebeveyn rolünü üstlendiği durumlarda da farklı annelik modelleri bulunmaktadır (Chodorow, 1978: 32). Bu iddiayı kültürlerarası analizler desteklemektedir. Kadın ebeveynin her zaman çocuk bakımında tek başına sorumlu olmadığı bu sorumluluğun anne ve diğer bireyler tarafından paylaşılarak yürütüldüğü görülmektedir. Ayrıca annelikle ilişkili görülen duygu, düşünce ve davranış modellerinin kültürel olarak inşa edildiği tek bir annelik ya da ebeveynlik modelinin olmadığı görülmektedir. Farklı sosyal sınıflarda farklı annelik pratik ve meşguliyetlerinin varlığı bu pratiklerin meydana gelmesinde sosyoekonomik faktörlerin etkisini göstermektedir (Krane ve Davies, 2000: 39).

Anneliğin doğurma ve süt verebilme biyolojik yetilerinden fazlasını içeren sosyal anlamı çocuğun tüm bakım, ilgi ve yetiştirme işlerinin yapılmasını kapsamaktadır. Bu haliyle anneliğin neden kadınlara ve kadınlığa has bir olgu olarak ele alındığı tartışmalı bir konudur. Chodorow'a (1978:11) göre annelik aslında erkeklerin de yapabilecekleri bir

dizi sorumluluk içermekte ancak buna rağmen biyolojik olarak kadın olmakla özdeşleştirilmektedir. O'na göre bu durumun temel sebebi cinsiyete dayalı iş bölümünde anneliğin merkezi konumudur. Kadınların çocuk bakım işlerini üstlenmeleri cinsiyet rollerini perçinlemektedir. Annelik rolü ile kadınlar; cinsiyete dayalı iş bölümünün yeniden üretilmesinde büyük bir etkiye sahip olmaktadır.

Çocuk bakım ve yetiştirilme işlerinin tamamının annelikle ilgili görülmesinde kültürel beklentilerin yanı sıra rol eğitimi etkili olmaktadır. Çocukların annelerinden gördükleri uygulama ve ritüeller kendi ebeveyn pratiklerini ve diğer kadınlardan beklentilerini organize etmektedir. Böylece annelik olarak değerlendirilen bütün duygu, düşünce ve davranış motifleri kültürel olarak inşa edilmekte tüm kadınlardan buna uygun davranmaları talep edilmektedir. Tüm kadınların annelik yapmaya meyilli olduğunu düşünmek medeni hali ve yaşına bakılmaksızın annelik yapmaya uygun görülmesine neden olmaktadır. Biyolojik annenin birincil ebeveyn olamadığı durumlarda sıklıkla farklı bir kadın tarafından bakım işlerinin üstlenilmesi bu durumu örneklemektedir (Chodorow, 1978: 3). Oysa doğurabilme kapasitesi kadınların kendilerini çocukların doğum ve yetiştirilmesine adanmasını zorunlu kılmamaktadır. Biyolojik annelerin ebeveynlik pratiklerini üstlenmediği durumda da -erkeklerin aksine- diğer kadınların çocuk bakım ve yetiştirme pratiklerini üstlenmesi doğanın kadın bedenine atfettiği özellikler dolayısı ile gerçekleşmemektedir. Bir alet kutusu ile donanımlıymış gibi kadının doğal olarak ebeveynlik pratiklerini icra edebileceğine duyulan inanç toplumsal düzeyde sürekli tasdik edilerek kadınların cinsiyetleri dolayısı ile anneler olarak değerlendirilmesini beraberinde getirmektedir (Donath, 2018: 51). Tüm bu değerlendirmelere rağmen kadının karnında cenin taşımaya başlaması ile çocuğun bakım, ilgi ve toplumsallaştırılmasında gerekli olan tüm duygu, düşünce ve davranış üsluplarına kendiliğinden sahip olmasını beklemek mümkün değildir (Soysal, 2016: 164).

Bir bebeğin dünyaya getirilmesi ve belirli davranışların tekrarlanarak çocuk bakımın sağlanmasının çok ötesinde konumlanan annelik kadının benliğini değiştirip dönüştürmektedir. Anneliğin layıkı ile icra edilmesinin kendisi bu işlerin sevgi ve arzu ile yapılmasını salık verdiği için hissedilmeden yaşanan bir annelik mümkün görünmemektedir. Kadının gündelik hayatını, davranış pratiklerini yeniden organize eden anneliğin tesiri bununla sınırlı kalmamakta kadının duygu ve düşünce şeklini de dönüştürmektedir. Anneliğin bu eylemle iç içe ama eylemden öte anlamı anneliğin

düşünsel boyutunu ayrıca ele almayı gerektirmektedir. Bu noktada annelik pratiklerinin icra edilebilmesini herkesten farklı düşünebilme kapasitesi ile açıklayan “anneliğe özgü düşünme biçimi” önemlidir.

3.2.2.2. Anneliğe Özgü Düşünme Biçimi

Anneliğin sosyokültürel anlamı belirli bir duygu düşünce ve davranış üslubuna işaret ettiği için basitçe çocuk bakım pratiklerine indirgenmesi mümkün değildir. Bağımlı bir çocuğun sosyal, duygusal ve fizyolojik tüm ihtiyaçlarının sürekli ve kesintisiz karşılanabilmesi için özel bir algılama ve anlamlandırma şekline ihtiyaç duyulmaktadır. Bu annelikle ilişkili bir özveri haline annelere özgü düşünme şekline işaret etmektedir. Anneliği sosyal bir kategori olarak ele alan Ruddick (1980: 346) anneliğe özgü düşünme biçimini maternal thinking kavramsallaştırması ile açıklamaktadır. O’na göre annelik karmaşık düşünme ve eylem biçimlerini kapsayan bir tür pratiktir. Anneliğe özgü düşünme biçimi ise beden ile sınırlı uyum içindedir ve diğer herkesin düşünme şeklinden farklıdır. Bellek ve gelenekten etkilenen beden-zihin-ruh bileşkesinin dışavurumudur. Kavram ayrıca bu farklı düşünme biçiminin açıklanmasına da hizmet etmektedir (O’Reilly ve Ruddick, 2006: 15-16).

Ruddick annelerin çocuklarına ilişkin kaygılarının annelik pratiği ile açıklanabileceğinden bahsetmektedir. Ona göre annelik biyolojik olarak belirlenmeyen bunun yerine fiziksel duygusal ve entelektüel içerikli pratikler ile şekillenen bir modeldir (Miller, 2010: 99). Anneliğe özgü düşünme biçimi çocuk bakım pratiklerinden doğmaktadır. Ancak bu düşünme biçimi biyolojik annelikle ya da biyolojik ebeveynlikle ilgili değildir. Anneliğe özgü düşünme şekline sahip olmak biyolojik ebeveyn olmayı gerektirmediği gibi biyolojik anne olmak anneliğe özgü düşünme biçiminin geliştirilmesini de sağlamamaktadır. Yani; anneliğe özgü düşünme, sadece biyolojik annelere has ya da bütün biyolojik annelerin sahip olduğu düşünme şekli değildir. Ancak yine de bu düşünce biçimine sahip olma, bu ilişki kapasitesi anneliğe işaret etmektedir (Ruddick, 1980: 346). Çocuk bakım pratiklerinden doğan bu düşünme şekli aslında ebeveyn sorumluluğunu üstlenmekle ilgilidir. Ebeveynlik pratiklerinin annelik pratikleri olarak ifade edilmesi bu işlerin sadece biyolojik anneler tarafından icra edilebilmesi ile ilgili değildir. Aksine toplumsal düzeyde bu görev ve sorumlulukların genellikle biyolojik anneler tarafından üstlenilmesi, pratiklerin genellikle kadınlar tarafından icra edilmesi ve icra edilirken ödenmesi gereken ağır bedellerin yine genellikle kadınlar tarafından

ödenmesi ile ilgilidir (O'Reilly ve Ruddick, 2006: 27). Diğer bir deyişle Ruddick'in annelere özgü düşünme biçimi annesel bağlılığı kabul etmekten ziyade annelerin buna gönüllü olduğunu kabul etmektedir (Jeremiah, 2004: 62).

Çevrede olan bitenleri anlama ve algılamada bireysel deneyimler ile toplumsal beklenti ve koşullar etkili olmaktadır. Sosyal ve kültürel normlar belirli düşünme ve davranış kalıplarının içselleştirilmesinde rol oynayarak bireylerin anlama ve algılama şekillerine tesir etmektedir. Benzer şekilde annelik pratiklerini ve anneliğe özgü düşünme biçimleri sosyokültürel unsurlardan etkilenmektedir. Böylece anneliğe özgü düşünme biçiminin toplumsal koşul ve beklentilerden etkilenen karmaşık düşünce ve eylemleri içerdiğinden bahsedilebilmektedir (Ruddick, 1980: 346-348).

Anneliğe has düşünce ve eylemler çocuğun hem temel hem de ikincil ihtiyaçlarının karşılanması üzerine kurgulanmaktadır. Ruddick bu ihtiyaçları ilgiler kategorisi altında toplamakta ve üç temel ilginin varlığından söz etmektedir. Bunlar; koruma, yetiştirme ve kabul edilebilir kılma. Annelik pratikleri koruma, yetiştirme ve kabul edilebilir kılma ilgileri tarafından organize edilmektedir (Ruddick, 1980: 348). En temel ilgi alanı olan koruma ilgisi; yetiştirme ve kabul edilebilir kılma ilgilerinden daha öncelikli ve sabit niteliğe sahiptir. Toplum tarafından kabul edilebilir kılma ilgisi ise kadına özel bir fırsat alanı yaratmaktadır. Toplum tarafından kabul edilebilir bir çocuk yetiştirmek kadının kendi değerini keşfetmesine ya da bu değeri oluşturabilmesine ve değeri konusunda ısrarcı olabilmesine olanak tanımaktadır (Ruddick, 1980: 356).

Ruddick'e (1980) göre annelik koruma, yetiştirme ve kabul edilebilir kılma ilgileri etrafında pratiklerin icra edilmesidir. Bu pratiklerin performansı annelik düşüncesini şekillendirmektedir. Burada önemli olan; pratiklerin hedefler tarafından organize ediliyor olmasıdır. Yani pratiklerin icra edilmek istenmesi değil amaçların gerçekleştirilme arzusu anneliği şekillendirmektedir. Kültürel amaç, beklenti ve koşullarla bağlantılı olarak kimi pratiklerin sınırlı bir alanda diğerlerinin yaygın olarak sergilenmesi söz konusudur. Annelik pratikleri neredeyse her toplumda icra edilen yaygın pratiklerdir ve çoğu zaman icra edilme şekilleri de benzerdir (O'Reilly ve Ruddick, 2006: 17). Ancak annelik pratiklerinin sergilenmesindeki yaygınlık bu pratiklerin doğal ya da içgüdüsel olduğunu göstermemektedir. Bu noktada pratiklerin amaçlar tarafından organize edildiği, annelik pratiklerinin sergilenme amacının ne olduğu ele alınmalıdır. Kadınların annelik pratiklerini icra etme isteği bunları yaygın hale getirmemektedir. Belirleyici olan annenin

değil çocuğun doğasıdır. Çocukların doğasında savunmasızlığın olması; onların korunmaya, yetiştirilmeye ve kabul edilebilir kılınmaya olan ihtiyaçlarını doğurmakta ve annelik pratiklerini organize etmektedir. Çocukların güvenliğe ve refaha duydukları ihtiyaç annelik pratiklerinin ortaya çıkmasını ve yaygınlaşmasını sağlamaktadır (O'Reilly ve Ruddick, 2006: 17). Çocuğun bu ihtiyaçlarına karşılık verebilmek için geliştirilen, doğrudan pratiklerden kaynaklanan ve anneliği şekillendiren düşünme biçimi kadının dünyayı farklı şekilde algılamasına ve yorumlamasına olanak sağlamaktadır. Bu evrensel ve kültürel düzeyde çocuk için gerekli görülen özelliklerin tüm deneyimlere aktarılmasıdır. Annelik sosyal ve psikolojik açıdan yeni yetenek ve kapasitelerin geliştirilmesine, algılama ve yorumlamada neşeli ve alçakgönüllü bir üslubun belirlenmesine yardım etmektedir (Nicolson, 1993: 214).

3.2.2.3. Anneliğe İlişkin Kaygılar

Annelik; bireye en fazla doyum sağlayan ama aynı zamanda önemli bir farkındalık düzeyini gerektirerek üstlenilmesi en zor olan roldür (Mavili Aktaş, 2014: 141-142). Kültürel anlamı ile anneye dönüşmek için çocuk doğurmak her zaman yeterli olmamaktadır (Silva, 1996: 12). Bu karmaşık deneyim kadının hem bedensel hem de toplumsal yönden farklılaşmamasını gerektirmektedir. Kadının hamilelik süreci ile başlayan farklılaşma bedeninin boyut ve biçimini, hormon ve işlevlerini değiştirmektedir. Ancak değişim bedenle sınırlı değildir. Toplumun beklentileri ve kadının anne olmaya ilişkin zihinsel tasarısı ile tüm yaşamın dönüştürülmesini gerektirmektedir. Fizyolojik ve toplumsal farklılaşmalar kadının annelikle kuracağı ilişkisini etkileme potansiyeline sahiptir. Değişimden kaçınma amacıyla kadın anne olmayı reddederek eski ve bilindik yaşamını devam ettirmek isteyebilir. Ancak anneliğin normatif niteliği annelikten bağımsız kadınlığa fazla alan bırakmamaktadır. Bu durum anneliğin kimi zaman çelişik duygular içerisinde yaşanmasını beraberinde getirmektedir (Soysal, 2016: 168).

Beauvoir (2010: 128-129) hamileliği yabancılaşma olarak ele almaktadır. O'na göre hamilelikle birlikte kadının kendi bedenine ve toplumsal konumuna yabancılaşması gerçekleşir. Bedeninde gerçekleşen biyolojik ve biçimsel değişimlere ek olarak kadın anne olduğunda "kutsal" bir anlama sahip olarak toplumsal yönden farklılaşır. Tüm bunların yanında çocuğun kadın bedeninde oluşması kadının çocuğu oluşturması anlamına gelmez. Annelikle elde ettiği statünün bireysel yetenek ve özellikleri ile ilgili olmadığını bilmek kadının çelişkili duygularını desteklemektedir (Beauvoir, 2010: 128-

129). Kadının anneliğe tavır alışında çelişik duyguları etkili olmaktadır. Kimi kadınlar anneliğin getirdiği sorumluluğa hazır olmamakla birlikte getireceği statüyü kullanmaya isteklidir. Yani sosyokültürel kazanımları için anne olmayı tercih eder. Kimi kadınlar anneliğin kendisini ve statüsünü arzular ancak doğurmanın biyolojik yanından korkmaktadır. Kimi kadınların annelik ya da doğurmanın biyolojik yanı ile herhangi bir problemi yoktur ancak çeşitli sebeplerle hayatında çocuğa ayıracak yer bulunmaz (Beauvoir, 2010: 123). Bahsedilen biyolojik ve sosyal çıktılar kadının anneliğe ilişkin kaygılar beslemesine neden olabilmektedir. Anneliğin kendisi arzu edildiği zaman bile bu farklılaşma sürecine kaygı ve korkular eşlik edebilmektedir (Soysal, 2016: 169). Bedeni, hayatı, nasıl hissetmesi ve davranması gerektiği, algı, duygu ve davranışları ile kadının aslında içinde bulunduğu gerçeklik değişmektedir. Çocuğu olmasını isteyip getireceği biyolojik ve toplumsal değişimden korkan/etkilenen kadınlar annelik deneyimlerini bu çelişki eşliğinde yaşamak zorunda kalabilmektedir (Donath, 2018: 61).

Annelikle kurulan ilişki çeşitliliği ve çelişik duyguların göz ardı edilmesinde toplumsal beklenti ve önyargılar etkili olmaktadır. Beauvoir'a (2010: 158) göre annelik ile ilgili hemen herkes tarafından kabul edilen iki önyargı bulunmaktadır. İlki; anne olmanın, bir kadının mutlu olması için, bütün arzularını doyurması ve kendini gerçekleştirme için yeterli olduğu görüşüdür. Anne ve çocuğun birlikte ele alınmasını zorlaştıran bu görüş hayat kalitelerinin yükseltilebilmesi için fonksiyonel bir yaklaşım sunmaz. Oysa sosyal hizmet müdahalelerinde anneyi birey olarak değerli görmek ve salt çocuğu üzerinden değerlendirmemek önemlidir (Featherstone, 1999: 44). Çocuk ihmal ve istismarında karşılanmamış ebeveyn ihtiyaçlarının etkisi düşünüldüğünde kadının sadece anneliği ile mutlu olmasını beklemek ayrıca tehlikelidir. Bu nedenle annenin çocuk üzerindeki etkiye indirgenmesi yerine bireysel arzu, ihtiyaç ve talepleri ile ele alınması yaygın ancak yanlış kabulün kırılabilmesi için gereklidir (Featherstone, 1999: 49). Annelik ile ilgili ikinci önyargı ise çocuğun annesi ile birlikte olduğunda mutlak bir mutluluğa sahip olacağı inancıdır (Beauvoir, 2010: 161). Annelik sevgisinin doğal olması durumunda tüm annelerin tavır ve çocuk üzerindeki tesirlerinin benzer olması beklenirdi. Oysa var olan çok çeşitli annelik deneyimlerinin çocuğa etkisi farklı farklıdır. Çoğu çocuk sorumlulukları annesine verilmiş şekilde yetişmekte buna rağmen birçok çocuk mutsuzluk içinde büyümektedir (Soysal, 2016: 205). Bu önyargılar annelik deneyimlerini görünmez kılmakta, var olan zorluk ve çelişkiler görmezden gelinerek bakım verici rolünün sürdürülmesini talep etmek önemli tehlikeler içermektedir. Beauvoir (2010: 160)

insani işlevlerin doruğunda olan anneliğin sadece kadının özgür seçimi ile anne olduğu ve anneliğin gerektirdiği rol ve sorumlulukları yüklediği durumda kutsal olduğunu düşünmektedir. Kadın anne olmanın sorumluluklarını içtenlikle arzu etmediğinde, bu sorumlulukları üstlenecek özellikleri taşımadığında yıkıcı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Bütün çocuk doğuran kadınlar değil sadece dengeli, sağlıklı ve anne olmanın getirdiği sorumlulukları bilen kadınlar iyi annelerdir. Rich (1995) ise kendi seçimleri ile anneliği deneyimlemeyen kadınların daha sık ve kolay kontrollerini yitirdiklerini ve anne cinayetlerinin seçimsiz anneliğe bağlı deneyimlenen şiddet içerikli ilişkinin aşırı tezahürleri olduğunu iddia etmektedir (Jeremiah, 2004: 62).

Üreme kapasiteleri dolayısıyla en iyi bakım verici oldukları kabul edilen annelerin çocuğun bakımında çok ilgili ya da ilgisiz, çok baskın ya da uysal, kayıtsız ya da soğuk olmakla suçlanmaları anneliğe ilişkin çelişkileri artırmaktadır. Aslında ideal ebeveyn davranışlarını sergileme kudretine sahip olduğu savunulan annenin yetersizliklerinin tartışılması çocuğun bakımında tek sorumlu görülmesi ile ilgilidir. Gücü ve güçsüzlüğü aynı anda deneyimleyen anneler çocuğa bağlılık ve uzaklaşma arzusunu, nefret ve yoğun sevgiyi, yakınlaşma ve uzaklaşma ihtiyacını eşzamanlı olarak hissedebilmektedir (Dornath, 2018: 62).

Avantaj ve sakıncaları rasyonel şekilde değerlendirilmeden genellikle duygusal ve normatif nedenlerle arzu edilen annelik (Badinter, 2015: 20) sevgi ve mutlulukla bağlantılı ele alınma eğilimindedir. Anneliğin getireceği tükenme, früstrasyon, yalnızlık ve suçluluk duyguları ile gerçekleşecek yabancılaşma ise çoğu zaman görmezden gelinir (Badinter, 2015: 22). Anne adayları her ne kadar bu duyguları yok sayıp ve anneliği mutluluk odağında yaşayacağına ilişkin düşürse de annelik annesel çiftdeğerlilik ile deneyimlenmektedir.

“Çocuklarım şu ana kadar deneyimlediğim en mükemmel acıya sebep oluyor: bu çiftdeğerliliğin ıstırabı: amansız içleme ve sinir ile duyarlılık ve haz arasındaki ölümcül takip. Bazen kendimi bu küçük ve suçsuz varlıklara karşı olan hislerimde hoşgörüsüz ve bencil bir canavar olarak buluyorum... diğer zamanlar ise onların çaresizliği, büyüleyici ve dayanılmaz güzelliği -sevmeye ve güvenmeye devam etme yetenekleri- güvenilirliği, terbiye ve kendilerini bilmemeleri ile kayboluyorum. Onları seviyorum. Ama bu sevginin büyüklüğü ve kaçınılmazlığı çiftdeğerliliğin ıstırabı.” (Rich, 1995: 21-22).

Anneliği çiftdeğerlilik olarak ele alan Rich'e göre anneler doğuştan sevgi dolu değildir. Ancak böyle olduklarını düşünmek annelik ile ilgili mağduriyetlerin romantikleştirilmesine ve yok sayılmasına neden olmaktadır (Jeremiah, 2004: 60). Çoğu kadın için hem en zor hem de en keyifli deneyim olan annelik çelişik duygular ile yaşanmaktadır. Bir kadının çocuğunu sevdiğini ve aynı zamanda ondan nefret ettiğini kabul etmek zor olsa da annelik pratiklerinin zorluğu bu duyguları desteklemektedir. Farklı duyguların sakin durumunu değil aksine çelişkili ruhsal durumu ifade eden "annelik çiftdeğerlilik" aslında neredeyse tüm anneler tarafından paylaşılmaktadır. Yaygınlığına rağmen bu çelişkili duygu durumları genellikle annenin kendini suçlu hissetmesine neden olmaktadır (Parker, 1997: 17).

Suçluluğun etkisiyle çocuğa yönelen yoğun sevgi ve nefret duyguları çocuk üzerine daha fazla düşünmeye sebep olmaktadır. Böylece annelik çiftdeğerliliğin dolaylı olarak annenin çocuğunu düşünme kapasitesini artırdığından annenin çocuğunu ve onun ihtiyaçlarını tanımasına hizmet eden duygusal ve düşünsel araçlar edinmesini kolaylaştırdığından bahsedilebilir (Dornath, 2018: 65). Yani annelik çiftdeğerliliğin kendisi sorunlu değildir hatta annenin hem kendisini hem de çocuğunu nesneleştirmesini engelleyerek aslında işlevsel bir çelişkidir. Sevgi ve nefret arasında yaşanan gidip gelmeler, karmaşık duygular annelik deneyimin zorluğu ile ilgilidir. Annelik çiftdeğerlilik kadının kendisini ve çocuğunu özne olarak değerlendirmesine bağlı yaşamakta ve bunun sürdürülmesine hizmet etmektedir. Ancak bu çelişik duyguların yok sayılması, sahip olunan duygu karmaşasının görmezden gelinmesi ve saklanmaya çalışılması gerilim potansiyeli ile sorun teşkil etmektedir. Annelerin olumsuz duygularını saklaması gerektiği yönündeki sosyal tabular annenin çocuğunu istismar etmesine neden olabilmesi ile de ayrıca önemlidir (Featherstone, 1999: 48). Aşırı duyarlılığa bağlı olarak kendini kontrol edememe, yetersiz iletişim, problem çözme ve empati becerisi gibi sebeplerle saldırganlık potansiyeli taşıyan anneliğe (Mavili Aktaş, 2014: 142) ilişkin kaygıları kabul etmek bu noktada oldukça önemlidir.

Anne olma kararı bir bakıma çocuğa öncelik verileceğini, bütün hayatın yeniden organize edileceğini gösteren bir taahhüttür. Bu durum fedakarlıkların ve anneliğin sunacağı hazın bilincinde olarak karar vermeyi gerektirmektedir (Badinter, 2015: 18). Kadının bedenini ve sosyal hayatını değiştiren annelik talep ettiği zorlu görevleri ile zaman zaman kadının mutsuzluğuna çaresizlik ve yetersizlik duygularına sebep olsa da bu deneyim her

zaman olumsuz, stresli, yorucu ya da bunaltıcı değildir. Anne olmak aynı zamanda heyecan verici bir deneyimdir. Faydalı ve tatmin edicidir (Nicolson, 1993: 213). Çocuklar anneleri için suçluluk ve sorumluluk, tatmin ve yetersizlik, bağımsızlık ve bağlılık, acı ve heyecan anlamına gelebilmektedir. Önemli olan anneliğe ilişkin kaygıları kabul etmektir. Böylece bu çelişkili duyguların yıkıcı sonuçlarından kaçınabilmek için taraflardan birine odaklanmak yerine anne ve çocuğun ihtiyaçlarını bütün olarak ele almak mümkün olabilir (Featherstone, 1999: 44). Annelik deneyimi kadın ve çocuk arasındaki ilişkide şekillense de bahsedilen bu büyük annesel çiftdeğerliliğin nasıl yönetildiği bu çelişkili duygularla nasıl baş edildiği sosyokültürel öğelerden etkilenmektedir (Featherstone, 1999: 47).

BÖLÜM 4: METODOLOJİ

4.1. Çalışmanın Evren ve Örneklem Seçimi

4.1.1. Çalışmanın Evreni

Çalışmanın evrenini ekonomik koşullar ve zaman göz önünde bulundurularak İstanbul ilinin batısında bulunan ilçelerden biri olan Beylikdüzü'nde ikamet eden en az bir çocuk sahibi kadınlar yani İstanbul İli Beylikdüzü ilçesinde ikamet eden anneler oluşturmaktadır. Çalışmanın evreninde mekânsal anlamda Beylikdüzü'nün seçilme sebebi bu ilçenin 2008 yılına kadar Büyükçekmece'ye bağlı bir belde iken 2008'de Yakuplu ve Gürpınar'ın da katılımı ile ilçe haline gelmesi ve bu tarihten itibaren hem çevre ilçelerden hem çevre illerden yoğun göç alması ile karma bir yapıya sahip olmasıdır.

Hızlı ve planlı kentleşme örneklerinden biri olan Beylikdüzü çok katlı site ve binaların yoğunlukta olduğu, D100 karayolunun kenarında ve TEM otoyoluna yakınlığı ile karayolu ve toplu taşıma ulaşımı açısından kolay erişilebilir bir konuma sahiptir. Bu durum bölgenin hızla kentleşmesi ile hem farklı şehirlerden hem de çevre ilçelerden yoğun göç almasında etkili olmaktadır (Beylikdüzü Belediyesi, 2018). Beylikdüzü'nün, İstanbul ile benzer şekilde, farklı coğrafi bölgelerden göç alarak karma bir yapıya sahip olması çalışmanın evren seçiminde etkilidir. Bunun yanı sıra bölgenin genç nüfus profiline sahip olması, eğitim seviyesinin ve işgücüne katılımın yüksek olması çalışma açısından önemli özelliklerdir.

Tablo 1: Cinsiyetlere Göre İşgücüne Katılım Oranları

İşgücüne Katılım Oranı	
15-64 Yaş Erkek	%82
15-64 Yaş Kadın	%41,5

(TUİK, 2018a).

Tablo 2: Beylikdüzü Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	
Lise ve Dengi	71384
Yüksekokul ve Fakülte	60738
Lisansüstü	8180

(TUİK, 2018b).

İlçenin bahsedilen özellikleri ile sahip olduğu temsil kabiliyeti çalışmanın evrenin Beylikdüzü'nde ikamet eden en az bir çocuk sahibi olan kadınlar olarak belirlenmesini sağlamıştır. Çalışmanın evrenini oluşturan Beylikdüzü'ndeki anne sayısı TÜİK, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, Beylikdüzü Belediyesi aracılığı ile elde edilmeye çalışılmış ancak konu hakkında herhangi bir veri olmadığı bilgisi alınmıştır. Bu sebeple çalışma evreninde olan annelerin sayısına ulaşabilmek için ilk olarak Beylikdüzü İlçe Nüfusu cinsiyet ve yaş dağılımına göre irdelenerek biyolojik anlamda doğurganlığın başladığı 15 yaşından büyük olan kadın sayısı bulunmuştur.

Tablo 3: Kadınların Yaş Aralıklarına Göre Dağılımları

Yaş Grubu	Sayı
15-19	10455
20-24	10745
25-29	12980
30-34	15271
35-39	16701
40-44	14011
45-49	11348
50-54	9347
55-59	7673
60-64	6093
65-69	4380
70-74	2757
75-79	1806
80-84	1162
85-89	646
90+	305
Toplam	175131

(TÜİK, 2018c)

Tablo 3'e göre Beylikdüzü'nde ikamet eden ve 15 yaşından büyük olan 175131 kadın bulunmaktadır. Ancak doğurganlık döneminde olan bütün kadınların anne olmamaları, Türk sosyokültürel yapısında çocuk doğurmak üzerinde önemli etkiye sahip olan medeni durum özelinde değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bu sebeple TÜİK aracılığı ile elde edilen Beylikdüzü'nde ikamet eden ve hiç evlenmemiş kadın sayısına ulaşılarak en az bir kez evlenmiş kadın sayısı 97919 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4: En Az Bir Kez Evlenmiş Kadın Sayısı

Yaş Grubu	Hiç Evlenmemiş Sayı	En Az Bir Kez Evlenmiş Sayı
15-19	9866	589
20-24	7760	2985
25-29	4073	8907
30-34	1910	13360
35-39	1333	15368
40-44	913	13098
45-49	619	10729
50-54	475	8872
55-59	335	7338
60-64	195	5898
65-69	107	4273
70-74	72	2685
75-79	40	1766
80-84	35	1127
85-89	14	632
90+	13	292
Toplam		97919

(TUİK, 2018d)

En az bir kez evlenmiş tüm kadınların anne olmaması çalışmanın evreni hesaplanırken canlı doğum oranlarına başvurmayı gerektirmektedir. 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2014: 67) verilerine göre Türkiye’de evli kadınların %9,4’ü canlı doğum yapmamıştır. Bu oran çalışma evrenindeki unsur sayısını tespit etmek için kullanıldığında Beylikdüzü’nde ikamet eden 15 yaşından büyük en az bir kez evlenmiş kadınların %90,6’sının en az bir canlı doğum yaptıkları söylenebilmektedir. Buna göre çalışmada;

$97919 \times 906 / 1000 = 88714,6$ evren büyüklüğü olarak kabul edilmektedir.

4.1.2. Çalışmanın Örneklem Tekniği ve Örneklemi

Çalışmanın evren büyüklüğü araştırmacı tarafından hesaplandığından ve evrende yer alan unsurların demografik bilgilerine ilişkin verilere ulaşılamadığından çalışmada olasılıklı örneklem yöntemleri kullanılamamıştır. Evrendeki unsurların sayı ve özelliklerinin tam olarak bilinmediği ya da örneklem sayısının tam olarak hesaplanmadığı durumlarda yaygın kullanılan olasılıksız örneklem yöntemlerinden (Neuman, 2010: 320) biri olan yargısal/kolaylamasına örneklem tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışmanın evrenini oluşturan Beylikdüzü'nde ikamet eden annelerin yaş, eğitim düzeyi ve çocuk sayısına ilişkin veriler elde edilemese de örneklem çalışması yapılırken çalışmanın amacına uygun olarak annelerin yaş, eğitim düzeyi ve meslek durumlarına göre farklılaşması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla işgücüne katılan ve katılmayan annelere ulaşabilmek için farklı mekânsal alanlarda görüşmeler yapılmıştır. İstihdama katılmayan annelere ulaşmak amacıyla halk pazarı, park ve hastanede görüşmeler sağlanmıştır. İstihdama katılan annelere ulaşmak için ise esnaf ziyaretlerinin yanı sıra üniversite bünyesinde çalışan akademik, idari ve destek personeli ile görüşülmüş, parça başı üretim atölyeleri ziyaret edilerek emek yoğun üretim yapan anneler ile ölçek uygulaması gerçekleştirilmiştir. Böylece istihdama katılan annelerin istihdam şekli ve niteliği yönünden farklılaşması sağlanmıştır.

Çalışmanın örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde evreni oluşturan unsurların toplam sayısının bilindiği durumlarda %95 güven düzeyinde ve %5 hata payı ile hesaplaması yapılmıştır. Homojen olmayan ve 50000 ile 100000 arasında unsur barındıran bir evrenin temsil edilebilmesi için gerekli olan örneklem sayısı 383 olarak tespit edilmiştir (Can, 2014: 30). Buna uygun olarak çalışma kapsamında annelere uygulanan ölçek sayısı 383'e ulaşana dek veri toplama sürecine devam edilmiştir.

4.2. Çalışmanın Problem ve Hipotez Cümleleri

Annelik, herkesin bir şekilde etkileşime girdiği, herkesin farklı şekillerde anlamlar yüklediği bir kavramdır. Literatürde kadının annelik yapma ile ifade edilen pratikleri icra etmesini içgüdüsel süreçlerle açıklayan çalışmalar olduğu gibi kadınlık ve anneliğin farklı süreçler olduğu ve birinin diğerini kapsamayacağını iddia eden çalışmalar da mevcuttur. Konuya tavrı alış şekilleri itibari ile iki yaklaşımın anne olan kadından beklentileri birbirinden oldukça farklıdır. Bu noktada, çalışmaya katılan annelerin annelik yapmak ile

ilişkili görülen pratikler hakkındaki tutumları önem kazanmaktadır. Bu amaçla araştırmanın problemlerinden biri; annelerin, hangi pratikleri “annelik yapmak” ile ilişkili gördüğüdür.

Annelerin annelik yapmak ile ilişki gördükleri pratikleri ne ölçüde kendi annelik deneyimlerine yansıtılabildikleri çalışma açısından önemli bir konudur. Bahsedilen pratikleri kendi çocukları ile ilişkilerinde uygulamaya koşan annelerin bu konuda hangi ölçüde başarılı olduklarının saptanması, annelerin annelikten beklentileri ile bu beklentilerin pratikteki yansımalarını değerlendirmek açısından önemli bir veridir. Bu amaçla araştırmanın ikinci problemi; annelerin annelik ile ilişki gördükleri pratikleri kendi çocukları ile olan ilişkilerinde uygulama düzeylerinin ne olduğudur.

Çocuğun yetiştirilme ve toplumsallaştırılma sürecinde anneye düşen rol ve sorumlulukların çokluğu annenin şiddet ile ilişkili düşünce tutum ve dolayısı ile pratikleri üzerinde etkiye sahiptir. Özellikle çocuğun toplumsallaştırılmasında tek sorumlu olduğunu düşünen anne, çocuğunun olumlu kabul edilen davranışları sergilemesi/olumsuz kabul edilen davranışları sergilemekten kaçınması için şiddete başvurmayı meşru görebilmekte ve bu tutumunu kendi annelik deneyimine aktarabilmektedir. Çalışmanın en önemli problemlerinden birisi de bu durum ile ilgilidir. Bu amaçla çalışmanın üçüncü problemi; çocuğun olumlu kabul edilen davranışları sergilemesi/olumsuz kabul edilen davranışları sergilemekten kaçınması için şiddete başvurmanın anneler açısından meşru bir yöntem olarak algılanıp algılanmadığıdır. Annelik ile ilgili tartışmalardan yola çıkarak çalışma aşağıdaki hipotezlerden hareketle gerçekleştirilmiştir:

H0: Anneler, ebeveyn pratiklerini (bakım, ilgi-değer-duygusal yeterlik ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma görevleri) annelik görevleri olarak değerlendirmemektedir.

H1: Anneler, ebeveyn pratiklerini (bakım, ilgi-değer-duygusal yeterlik ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma görevleri) annelik görevleri olarak değerlendirmektedir.

H1.1 Annelerin ebeveyn pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirme düzeyleri anne yaşına bağlı artmaktadır.

H1.2. Annelerin ebeveyn pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirme düzeyleri anne eğitim düzeyine bağlı azalmaktadır.

H1.3. Annelerin ebeveyn pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirme düzeyleri istihdama katılım düzeylerine bağlı azalmaktadır.

H1.4. Annelerin ebeveyn pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirme düzeyleri çocuk sayısına bağlı artmaktadır.

H0: Annelerin ebeveyn pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirmeleri ile annelik deneyimleri arasında ilişki yoktur.

H1: Annelerin ebeveyn pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirme düzeyleri ile annelik deneyimleri arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

H1.1. Annelerin ebeveyn pratiklerini deneyimleme düzeyleri anne yaşına bağlı artmaktadır.

H1.2. Annelerin ebeveyn pratiklerini deneyimleme düzeyleri anne eğitim düzeyine bağlı azalmaktadır.

H1.3. Annelerin ebeveyn pratiklerini deneyimleme düzeyleri istihdama katılım düzeylerine bağlı azalmaktadır.

H1.4. Annelerin ebeveyn pratiklerini deneyimleme düzeyleri çocuk sayılarına bağlı azalmaktadır.

H1.5. Annelerin annelik deneyimleri annelik algılarına bağlı artmaktadır.

H0: Çocukların olumlu kabul edilen davranışlar sergilemesi/olumsuz kabul edilen davranışlardan kaçınmasını sağlamak için şiddet uygulamak anneler açısından meşru bir yöntem değildir.

H1: Çocukların olumlu kabul edilen davranışlar sergilemesi/olumsuz kabul edilen davranışlardan kaçınmasını sağlamak için şiddet uygulamak anneler açısından meşru bir yöntemdir.

H1.1. Annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri anne yaşına bağlı artmaktadır.

H1.2. Annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri anne eğitim düzeyine bağlı azalmaktadır.

H1.3. Annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri istihdama katılım düzeylerine bağlı azalmaktadır.

H1.4. Annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri çocuk sayılarına bağlı artmaktadır.

H1.5. Annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri annelik algılarına bağlı artmaktadır.

H1.6. Annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri annelik deneyimlerine bağlı azalmaktadır.

4.3. Operasyonel Tanımlamalar

Anne: Çalışma kapsamında anne kavramı en az bir canlı doğum yapmış kadını ifade etmektedir.

Annelik Yapmak: Çocuğun bakım ve yetiştirilme işlerinin tamamını kapsayacak şekilde bakım, ilgi-değer-duygusal yeterlik ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma pratiklerinin icra edilmesini işaret etmek için annelik yapmak kavramı kullanılmaktadır.

Annelik Statüsü: Çalışma kapsamında annelik statüsü bir kadının çocuk doğurup bu çocuğun fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde bakım, ilgi-değer-duygusal yeterlik ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma pratiklerini üstlenerek kazandığı sosyokültürel yapı içindeki durum ve pozisyonu işaret edecek şekilde kullanılmaktadır.

Çocuk: Bu kavram çalışma kapsamında herhangi bir yaş aralığını işaret etmeksizin kullanılmaktadır. Çocuk kavramı, çalışma kapsamında ele alınan biyolojik annelerin biyolojik anlamda doğurdukları bebek, çocuk, ergen ve yetişkinlerin tamamını kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.

Annelik Şiddeti: Çalışma kapsamında anne şiddeti annelerin çocuklarını dövme uygulamalarını işaret etmektedir.

Dövmek: Dövmek kavramı çalışma kapsamında fiziksel şiddet uygulama olarak kullanılmaktadır. Katılımcılar, şiddet algısı ile ilgili bölümü yanıtlamadan hemen önce dövme ile kastedilen davranışın fiziksel şiddet olduğu ve can yakmaya yönelik tüm davranışların dövme olarak değerlendirilebileceği konusunda bilgilendirilmişlerdir.

4.4. Çalışmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Annelik ile ilgili duygu, düşünce ve davranışlar ile annelik şiddetinin meşrulaştırılmasını ele alan bu çalışma temelde kuramsal tartışma ile sahayı içeren iki kısımdan oluşmaktadır. Beylikdüzü'nde ikamet eden annelerin evren kabul edildiği saha kısmında ilçede ikamet eden ve en az bir çocuğu olan 383 katılımcı ile görüşme yapılarak annelerin annelik algı ve deneyimleri ile annelerin uyguladığı şiddeti meşrulaştırma düzeyleri belirlenmesine yönelik nicel bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

4.4.1. Çalışmada Kullanılan Veri Toplama Tekniği

Bu araştırmanın saha çalışması bölümünde çalışmanın örneklemini oluşturan annelerin yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, çocuk sayısı ve çocuklarının yaşlarını içeren demografik bilgilerinin araştırıldığı sorular ile bu annelerin annelikle ilgili tutum ve davranışlarını ölçmeye yönelik hazırlanmış 5'li likert tipi "Annelik algı, deneyim ve şiddet tutumları ölçeği" kullanılmıştır. Kullanılan ölçek çalışmanın amacı ile bağlantılı olarak annelerin anneliğe ilişkin algı, deneyim ve şiddet tutumlarını ölçmeye yönelik olarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Annelik algısı, annelik deneyimi ve şiddet algısı başlıklarından oluşan 3 bölüm ve bölümler içinde bakım, ilgi-değer-duygusal yeterlik ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma alt bölümlerinden oluşan 54 maddeden oluşan ölçeğe katılımcıların verdiği yanıtlar değerlendirildiğinde ölçümler arasındaki kararlılık/tutarlılığı ifade eden güvenilirlik katsayısı yani Cronbach's Alpha değeri 0,909 olarak saptanmıştır. Güvenirlik katsayısının 0,90'in üzerinde olduğu durum yüksek derecede güvenirligi ifade ettiğinden (Can, 2014: 369) ölçek yüksek derecede güvenilir bulunmuştur.

Ölçeğin ilk kısmı annelerin, annelik ile ilgili görülen pratikleri annelik görevleri olarak değerlendirme düzeylerini ölçmeye yönelik olarak hazırlanan 16 maddeden oluşmaktadır. Bölüm bakım, ilgi-değer-duygusal yeterlik ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ile ilgili görevlerden oluşan üç alt bölümlerden oluşmaktadır. "Annelik Algısı İle İlgili Sorular"

başlığı altında “Kesinlikle Katılıyorum” ile “Kesinlikle Katılmıyorum” arasında değişen 5 farklı katılım düzeyine göre çalışmaya katılan annelerin bakım, ilgi ve toplumsallaştırma pratiklerini annelik pratikleri olarak değerlendirme düzeyleri saptanmaya çalışılmıştır.

Bölümün Cronbach’s Alpha değeri 0,917’dir. Güvenirlik katsayısının 0,90 ile 1,00 arasında olduğu değerler yüksek güvenilirliği sağladığından (Can, 2014: 369) bölüm yüksek derece güvenilir olarak kabul edilmektedir.

Ölçeğinin ikinci kısmında annelerin annelik ile ilgili görülen pratikleri kendi annelik deneyimlerine aktarabilme düzeylerini saptayabilmek için hazırlanan 16 madde yer almaktadır. “Annelik Deneyimi İle İlgili Sorular” başlığı bakım, ilgi-değer-duygusal yeterlik ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma pratiklerinden oluşan üç alt bölümden oluşmaktadır. Katılımcıların bahsedilen pratikleri uygulama düzeylerinin belirlenebilmesi için hazırlanan yargılar, “Kesinlikle Katılıyorum” ile “Kesinlikle Katılmıyorum” arasında değişen 5 farklı katılım düzeyi araştırılmıştır. Bu bölümün Cronbach’s Alpha değeri 0,890 olarak tespit edilmiş, 0,60 ile 0,90 arasındaki güvenirlilik katsayısı ölçümün oldukça güvenilir olduğunu gösterdiğinden (Can, 2014: 369) ölçeğin ikinci bölümü oldukça güvenilir kabul edilmiştir.

“Şiddet Algısı İle İlgili Sorular” ölçeğin üçüncü kısmını oluşturmaktadır. Bu bölüm annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma düzeylerini belirlemeye yönelik olarak hazırlanan 22 maddeden oluşmaktadır. Belirli durumlarda annelerin çocuklarını dövüp dövemeyeceklerini araştırmaya yönelik olarak hazırlanan bu maddeler “Kesinlikle Katılmıyorum” ile “Kesinlikle Katılıyorum” arasında değişen 5 farklı katılım düzeyi ile ölçülmüştür. Bölümün Cronbach’s Alpha değeri 0,953’tür ve güvenirlilik katsayısı yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir (Can, 2014: 369).

4.4.2. Çalışmada Kullanılan Veri Değerlendirme Tekniği

Araştırmadan elde edilen tüm veriler IBM SPSS 21 Paket programı yardımı ile çeşitli istatistiki teknikler kullanılarak değerlendirilmiştir. Öncelikle araştırma verilerinde normal dağılımın olup olmadığının belirlenebilmesi için Shapiro-Wilk Testi uygulanmış ve $p < 0,05$ bulunmuştur. Verilerin hem ölçek bazında hem de bölümler içinde normal

dağılım göstermemesi verilerin analiz kısmında parametrik olmayan testlerden yararlanılmasını gerektirmiştir.

Ölçekteki maddelerin bölümler içinde ve bölümler arasında toplamsal ölçek oluşturup oluşturmadığı Anova ile Tukey'in Toplanabilirlik Testi ile incelenmiştir.

Tablo 5: Anova İle Tukey'in Toplanabilirlik Testi Bilgileri

		KT	df	KO	F	Sig	
Bireyler Arasında		4474,208	367	12,191			
Bireyler Arası	Maddeler Arasında	31672,206	53	597,589	539,622	0	
	Kalan	Toplanabilirlik	679,988 ^a	1	679,988	634,010	0
		Denge	20860,473	19450	1,073		
		Toplam	21540,461	19451	1,107		
Toplam		53,212,667	19504	2,728			
Toplam		57686,874	19871	2,903			

Anova ile Tukey'in Toplanabilirlik Testi sonucuna bakıldığında $p < 0,05$ olduğundan ölçekteki maddelerin toplamsal niteliğe sahip olduğuna karar verilmiştir. Ayrıca ölçek soru ortalamalarının birbirine eşit olup olmadığının tespit edilmesi için yapılan Hotelling's T-Kare Test değeri oldukça yüksek bulunmuştur.

Tablo 6: Ölçek Soruları İçin Hotelling's T-Kare Testi Bilgileri

Hotelling's T-Kare	F	df1	df2	Sig
14863,929	240,714	53	315	0

Verilerin analizinde yüzde, frekans ve ortalama değerlerinin yanı sıra Kikare Testi, Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi, Kruskal Wallis Testi, Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM 5: BULGULAR

5.1. Sosyodemografik Bulgular

Bu bölüm çalışma kapsamında ölçek uygulanan 383 annenin demografik bilgilerine ilişkin bulgulardan oluşmaktadır. Çalışmaya katılan annelerin yaşı, eğitim düzeyi, istihdama katılım durumu, çocuk sayısı ve çocuklarının yaşlarına ilişkin bulgular bu bölümde yer almaktadır.

5.1.1 Annelerin Yaş Dağılımları

Tablo 7: Annelerin Yaş Dağılımı

Yaş Grubu	Sayı	Yüzde
17-24	20	5,2
25-29	30	7,8
30-34	35	9,1
35-39	93	24,3
40-44	69	18
45-49	58	15,1
50-54	31	8,1
55-59	22	5,7
60-64	15	3,9
65-68	10	2,6
Toplam	383	100

Çalışmaya katılan annelerin yaşa göre dağılımları incelendiğinde (Tablo 7) katılımcıların 17 ila 68 yaş aralığında değiştiği ve 35-39 yaş aralığında olan annelerin %24,3 ile en yüksek orana sahip oldukları görülmektedir. Çalışmaya katılan annelerin yaş ortalamasının 41,5 ve medyan değerinin 41 olduğu saptanmıştır. Ayrıca 15-19 yaş aralığından 40-44 yaş aralığına kadar annelerin örneklem içinde temsil edilme yüzdelерinin arttığı 40-44 yaş aralığından itibaren ise örneklemde temsil edilme oranlarının düştüğü bulunmuştur.

5.1.2. Annelerin Eğitim Düzeyleri

Tablo 8: Anne Eğitim Düzeyi

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
Okuryazar Ancak Herhangi Bir Okuldan Mezun Değil	10	2,6
İlkokul Mezunu	97	25,3
Ortaokul Mezunu	58	15,1
Lise ve Dengi Okul Mezunu	122	31,9
Üniversite Mezunu	75	19,6
Lisansüstü Mezunu	21	5,5
Toplam	383	100

Çalışmaya katılan annelerin eğitim düzeylerine göre dağılımını gösteren Tablo 8'e bakıldığında %31,9 ile lise ve dengi okullardan mezun olan annelerin örneklem içinde en büyük orana sahip olduğu görülmektedir. İkinci sırada %25,3 ile ilkokul mezunu anneler yer almaktadır. Ayrıca örneklemde yer alan annelerin %5,5'i lisansüstü düzeyde eğitim veren bir okuldan mezunken okuryazar olan ancak herhangi bir okuldan mezun olmayan annelerin oranı ise %2,6 ile en düşük orana sahiptir. Çalışma kapsamında ilköğretim veya ortaöğretim mezunu olduğunu beyan eden annelerle karşılaşılmamış, ilköğretim mezunu olan annelerin kendilerini ortaokul mezunu olarak, ortaöğretim mezunu annelerin kendilerini lise mezunu olarak beyan ettikleri tespit edilmiştir.

5.1.3. Annelerin İstihdama Katılım Düzeyleri

Tablo 9: Anne İstihdama Katılım Düzeyi

İstihdam Durumu	Sayı	Yüzde
Çalışmıyor	145	37,9
Yarı Zamanlı Çalışıyor	82	21,4
Tam Zamanlı Çalışıyor	147	38,4
Emekli	9	2,3
Toplam	383	100

Annelerin istihdama katılım durumlarına göre dağılımları incelendiğinde (Tablo 9) tam zamanlı çalışan annelerin %38,4 ile en yüksek orana sahip oldukları, bu oranı %37,9 ile çalışmayan annelerin izlediği görülmektedir. Yarı zamanlı çalışan anneler örneklem içinde %21,4'lük bir orana sahipken emekli olan annelerin oranı ise %2,3'tür.

5.1.4. Annelerin Çocuk Sayılarına Göre Dağılımları

Tablo 10: Anne Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	Sayı	Yüzde
1	132	34,5
2	164	42,8
3	60	15,7
4	15	3,9
5	7	1,8
6	3	0,8
7	2	0,5
Toplam	383	100

Çalışmaya katılan annelerin çocuk sayılarına göre dağılımlarını gösteren Tablo 10'a bakıldığında iki çocuklu annelerin %42,8 ile en yüksek orana sahip oldukları görülmektedir. Bu oranı %34,5 ile tek çocuklu anneler ve %15,7 ile üç çocuklu anneler izlemektedir. Dört ve üzerinde çocuğu olan annelerin ise örneklem içinde %7'lik bir orana sahip olduğu bulunmuştur.

5.1.5. Çocukların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

Tablo 11: Çocuk Yaş Dağılımı

Yaş Grubu	Sayı	Yüzde
0-2	47	4,5
3-6	91	8,7
7-11	101	9,7
12-18	188	18,1
19-30	542	52,1
31+	72	6,9
Toplam	1041	100

Tablo 11'de çalışmaya katılan annelerin çocuklarının yaş dağılımları incelendiğinde 19-30 yaş aralığında olan çocukların %52,1 ile en yüksek orana sahip oldukları görülmektedir. Bu oranı sırası ile %18,1 ile 12-18 yaş aralığında olan çocukların izlediği

görülmektedir. Ayrıca 0-2 yaş aralığında olan çocukların %4,5 ile en düşük orana sahip oldukları saptanmıştır.

5.1.6. Annelerin Yaş Gruplarına Göre Eğitim Düzeyleri

Tablo 12: Annelerin Yaş Gruplarına Göre Eğitim Düzeyleri

Anne Yaş X Eğitim			Anne Eğitim Düzeyi						Toplam
			Okuryazar Ancak Mezun Değil	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise ve Dengi Okul Mezunu	Üniversite Mezunu	Lisansüstü Mezunu	
Anne Yaş Grubu	17-34 Yaş	Sayı	3	7	12	34	24	5	85
		Yüzde	3,5	8,2	14,1	40	28,2	5,9	100
	35-49 Yaş	Sayı	6	62	38	63	35	16	220
		Yüzde	2,7	28,2	17,3	28,6	15,9	7,3	100
	50-68 Yaş	Sayı	1	28	8	25	16	0	78
		Yüzde	1,3	35,9	10,3	32,1	20,5	0	100
Toplam		Sayı	10	97	58	122	75	21	383
		Yüzde	2,6	25,3	15,1	31,9	19,6	5,5	100

$\chi^2=29,589$ ve $p<0,05$

Tablo 12’de çalışmaya katılan annelerin yaş gruplarına göre eğitim düzeyleri kıkare testi aracılığıyla incelenmiştir. Test sonucuna göre annelerin yaş grubu ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir bağıntı bulunmaktadır ($\chi^2=29,589$ ve $p<0,05$). 17-34 yaş grubundaki annelerin %28,2 ile en yüksek oranda üniversite mezunu olduğu ve %3,5 ile en düşük oranda okuryazar olup herhangi bir okuldan mezun olmayan katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. 35-49 yaş grubu incelendiğinde bu yaş grubundaki annelerin %28,6 ile en yüksek oranda lise ve dengi okullardan mezun olduğu ve bu oranı %28,2 ile ilkokul mezunu olan annelerin izlediği görülmektedir. 50-68 yaş grubundaki annelerin ise %35,9 ile en yüksek oranda ilkokul mezunu oldukları görülmektedir.

5.1.7. Annelerin Yaş Gruplarına Göre İstihdama Katılım Düzeyleri

Tablo 13: Annelerin Yaş Gruplarına Göre İstihdama Katılım Düzeyleri

			İstihdama Katılım Düzeyi				Toplam
			Çalışmıyor	Yarı Zamanlı Çalışıyor	Tam Zamanlı Çalışıyor	Emekli	
Anne Yaş X İstihdam							
Anne Yaş Grubu	17-34 Yaş	Sayı	40	23	22	0	85
		Yüzde	47,1	27,1	25,9	0	100
	35-49 Yaş	Sayı	68	35	117	0	220
		Yüzde	30,9	15,9	53,2	0	100
	50-68 Yaş	Sayı	37	24	8	9	78
		Yüzde	47,4	30,8	10,3	11,5	100
Toplam		Sayı	145	82	147	9	383
		Yüzde	37,9	21,4	38,4	2,3	100

$$x^2=81,448 \text{ ve } p<0,05$$

Çalışmaya katılan annelerin yaş gruplarına göre istihdama katılım düzeyleri kıkare testi aracılığıyla incelendiğinde (Tablo 13) annelerin yaş grupları ile istihdama katılım düzeyleri arasında anlamlı bir bağıntının bulunduğu görülmektedir ($x^2=81,448$ ve $p<0,05$). 17-34 yaş grubunda ücretli istihdama katılmayan annelerin oranı %47,1 ile en yüksek düzeydeyken yarı zamanlı ve tam zamanlı istihdama katılan annelerin oranları ise birbirine oldukça yakın bulunmuştur (%27,1 ve %25,9). 35-49 yaş grubundaki annelerin %53,2 ile en yüksek oranda tam zamanlı çalıştıkları ve bu oranı %30,9 ile çalışmayan annelerin izlediği görülmektedir. Ayrıca çalışmaya katılan anneler arasında emekli olduğunu ifade eden annelerin tamamı 50-68 yaş arasında bulunmaktadır. Bu yaş grubunda ücretli istihdama katılmadığını belirten annelerin oranı ise %47,4 ile en yüksek düzeydedir.

5.1.8. Annelerin Yaş Gruplarına Göre Çocuk Sayıları

Tablo 14: Annelerin Yaş Gruplarına Göre Çocuk Sayıları

			Çocuk Sayısı							Toplam
			1	2	3	4	5	6	7	
Anne Yaş X Çocuk Sayısı			1	2	3	4	5	6	7	Toplam
Anne Yaş Grubu	17-34 Yaş	Sayı	52	23	10	0	0	0	0	85
		Yüzde	61,2	27,1	11,8	0,0	0,0	0	0	100
	35-49 Yaş	Sayı	71	94	37	12	3	3	0	220
		Yüzde	32,3	42,7	16,8	5,5	1,4	1,4	0	100
	50-68 Yaş	Sayı	9	47	13	3	4	0	2	78
		Yüzde	11,5	60,3	16,7	3,8	5,1	0,0	2,6	100
Toplam		Sayı	132	164	60	15	7	3	2	383
		Yüzde	34,5	42,8	15,7	3,9	1,8	0,8	0,5	100

$\chi^2= 62,495$ ve $p<0,05$

Tablo 14'te çalışmaya katılan annelerin yaş grupları ile çocuk sayıları arasındaki ilişki kıkare testi aracılığıyla incelendiğinde anlamlı bir bağıntı bulunmuştur ($\chi^2= 62,495$, $p<0,05$). 17-34 yaş grubundaki annelerin %61,2 ile en yüksek oranda tek çocuklu oldukları ve bu oranı sırasıyla %27,1 ile iki çocuklu, %11,8 ile üç çocuklu annelerin izlediği görülmektedir. Bu yaş grubunda 4 ve üzeri çocuklu katılımcıya rastlanmazken 35-49 yaş grubunda bu oran %8,3 bulunmuştur. 35-49 yaş grubundaki annelerin %42,7 ile en yüksek oranda iki çocuklu oldukları görülmektedir. 50-68 yaş grubundaki katılımcıların çocuk sayıları incelendiğinde %60,3 ile en yüksek oranda iki çocuklu, %2,6 ile en düşük oranda 7 çocuklu annelerin olduğu ayrıca bu yaş grubunda 6 çocuklu annenin bulunmadığı görülmektedir.

5.1.9. Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre İstihdama Katılım Düzeyleri

Tablo 15: Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre İstihdama Katılım Düzeyleri

			İstihdama Katılım Düzeyi				Toplam
			Çalışmıyor	Yarı Zamanlı Çalışıyor	Tam Zamanlı Çalışıyor	Emekli	
Anne Eğitim X İstihdam							
Eğitim Düzeyi	Okuryazar Ancak Mezun Değil	Sayı	6	3	0	1	10
		Yüzde	60	30	0	10	100
	İlkokul Mezunu	Sayı	12	40	43	2	97
		Yüzde	12,4	41,2	44,3	2,1	100
	Ortaokul Mezunu	Sayı	40	7	11	0	58
		Yüzde	69	12,1	19,0	0	100
	Lise ve Dengi Okul Mezunu	Sayı	65	17	37	3	122
		Yüzde	53,3	13,9	30,3	2,5	100
	Üniversite Mezunu	Sayı	20	14	38	3	75
		Yüzde	26,7	18,7	50,7	4	100
Lisansüstü Mezunu	Sayı	2	1	18	0	21	
	Yüzde	9,5	4,8	85,7	0	100	
Toplam		Sayı	145	82	147	9	383
		Yüzde	37,9	21,4	38,4	2,3	100

$\chi^2= 107,000$ ve $p<0,05$

Çalışmaya katılan annelerin eğitim düzeylerine göre istihdama katılım düzeyleri kıkare testi aracılığıyla incelendiğinde (Tablo 15) annelerin eğitim düzeyleri ile istihdama katılım düzeyleri arasında anlamlı bir bağıntı bulunmuştur ($\chi^2= 107,000$ ve $p<0,05$). Okuryazar olan ancak herhangi bir okuldan mezun olmayan katılımcılar arasında çalışmayan anneler %60 ile en yüksek orandayken tam zamanlı çalışan anneye rastlanılmamıştır. İlkokul mezunu katılımcılar arasında %44,3 ile tam zamanlı çalışan anneler en yüksek düzeydeyken %2,1 ile emekli anneler en düşük düzeydedir. Ortaokul ve lise ve dengi okullardan mezun katılımcılar arasında ücretli istihdama katılmayan anneler sırasıyla %69 ve %53,3 ile en yüksek düzeyde bulunmuştur. Üniversite ve lisansüstü mezunu annelerin ise %50,7 ve %85,7 oranları ile en yüksek düzeyde tam zamanlı çalıştıkları bulunmuştur.

5.1.10. Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Çocuk Sayıları

Tablo 16: Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Çocuk Sayıları

Anne Eğitim X Çocuk Sayısı			Çocuk Sayısı							Toplam	
			1	2	3	4	5	6	7		
Eğitim Düzeyi	Okuryazar Ancak Mezun Değil	Sayı	1	0	6	0	0	3	0	10	
		Yüzde	10	0	60	0	0	30	0	100	
	İlkokul Mezunu	Sayı	9	44	24	12	6	0	2	97	
		Yüzde	9,3	45,4	24,7	12,4	6,2	0,0	2,1	100	
	Ortaokul Mezunu	Sayı	8	39	10	0	1	0	0	58	
		Yüzde	13,8	67,2	17,2	0	1,7	0	0	100	
	Lise Ve Dengi Okul Mezunu	Sayı	51	52	16	3	0	0	0	122	
		Yüzde	41,8	42,6	13,1	2,5	0	0	0	100	
	Üniversite Mezunu	Sayı	49	22	4	0	0	0	0	75	
		Yüzde	65,3	29,3	5,3	0	0	0	0	100	
	Lisansüstü Mezunu	Sayı	14	7	0	0	0	0	0	21	
		Yüzde	66,7	33,3	0	0	0	0	0	100	
	Toplam		Sayı	132	164	60	15	7	3	2	383
			Yüzde	34,5	42,8	15,7	3,9	1,8	0,8	0,5	100

$$x^2= 255,360 \text{ ve } p<0,05$$

Çalışmaya katılan annelerin eğitim düzeylerine göre çocuk sayıları kıkare testi aracılığıyla incelendiğinde (Tablo 16) annelerin eğitim düzeyleri ile çocuk sayıları arasında anlamlı bir bağıntı bulunmuştur ($x^2= 255,360$ ve $p<0,05$). Çalışmaya katılan tek çocuklu anneler %66,7 ile en yüksek düzeyde lisansüstü eğitim seviyesinde gözlenirken bu oranı %65,3 ile üniversite mezunu anneler takip etmektedir. Ayrıca üniversite ve lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcılarda 4 ve üzerinde çocukluk durumuna rastlanılmamaktadır. Okuryazar olup herhangi bir okuldan mezun olmayan anneler arasında %60 ile üç çocukluk durumu en yüksek oranda gözlenirken ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki katılımcılar arasında sırası ile %45,4, %67,2 ve %42,6 ile iki çocukluk durumu en yüksek oranda gözlenmektedir.

5.1.11. Annelerin İstihdama Katılım Düzeylerine Göre Çocuk Sayıları

Tablo 17: Annelerin İstihdama Katılım Düzeylerine Göre Çocuk Sayıları

İstihdam X Çocuk Sayısı			Çocuk Sayısı							Toplam	
			1	2	3	4	5	6	7		
İstihdama Katılım Düzeyi	Çalışmıyor	Sayı	43	57	36	6	1	0	2	145	
		Yüzde	29,7	39,3	24,8	4,1	0,7	0	1,4	100	
	Yarı Zamanlı Çalışıyor	Sayı	20	32	18	6	3	3	0	82	
		Yüzde	24,4	39	22	7,3	3,7	3,7	0	100	
	Tam Zamanlı Çalışıyor	Sayı	66	69	6	3	3	0	0	147	
		Yüzde	44,9	46,9	4,1	2	2	0	0	100	
	Emekli	Sayı	3	6	0	0	0	0	0	9	
		Yüzde	33,3	66,7	0	0	0	0	0	100	
	Toplam		Sayı	132	164	60	15	7	3	2	383
			Yüzde	34,5	42,8	15,7	3,9	1,8	0,8	0,5	100

$$x^2= 55,483 \text{ ve } p<0,05$$

Çalışmaya katılan annelerin istihdam düzeyleri ile çocuk sayıları arasında Tablo 17’de gösterildiği gibi anlamlı bir bağlantı bulunmaktadır ($x^2= 55,483$ ve $p<0,05$). Tüm istihdama katılım düzeylerinde iki çocukluluk durumu en yüksek orandayken tek çocukluluk durumu %44,9 ile tam zamanlı çalışan anneler arasında ve üç çocukluluk durumu %24,8 ile çalışmayan anneler arasında en yüksek düzeydedir. Ayrıca test sonucu 6 ve 7 çocuklu annelerin tamamının ücretli istihdama katılmayan ve yarı zamanlı çalışan anneler olduğunu göstermektedir.

5.2. Hipotez Bulguları

Bu bölümde çalışmanın ana ve alt hipotezlerine ilişkin istatistikî analiz ve bulgulara yer verilmektedir. Çalışmanın hipotezlerinin test edilmesinde kullanılan veriler annelik algısı toplam ölçeği, annelik deneyimi toplam ölçeği, annelik şiddeti toplam ölçeği ile sosyodemografik bilgilere ilişkin sorulardan elde edilmiştir.

5.2.1. Birinci Hipoteze İlişkin Bulgular

Çalışmanın birinci ana hipotezi “Anneler, ebeveyn pratiklerini (bakım, ilgi-değer-duygusal yeterlik, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma görevleri) annelik görevleri olarak değerlendirmektedir.” şeklinde ifade edilmiştir. Bu hipoteze ilişkin istatistiksel çözümlenmelerde kullanılan veriler “Annelik Algısı Toplam Ölçeği” aracılığıyla elde edilmiştir. Alt hipotezlerin test edilmesinde ise yaş, eğitim ve istihdama katılım düzeyi ile kaç çocuklu olduğunu içeren sosyodemografik bulgular ve annelik algısı toplam ölçeğine verilen yanıtlardan istifade edilmiştir.

Tablo 18: Annelerin Annelik Algısı Toplam Ölçeğine Katılım Düzeyleri

			Kesinlikle Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
			%	%	%	%	%
Bakım Algısı Alt Ölçeği	1	Bir çocuğun sağlığından ve gelişiminden annesi sorumludur.	1,8	3,1	6	24,5	64,4
	2	Bir çocuğun yeterli ve düzenli şekilde uyku ihtiyacını karşılamasından annesi sorumludur.	1,8	2,9	2,3	29	64
	3	Bir çocuğun temizlik ve hijyeninden (banyo, el-yüz yıkama, diş fırçalama vs.) annesi sorumludur.	1	2,3	3,1	24,3	69,2
	4	Bir çocuğun beslenmesinden (yeterli, dengeli, düzenli) annesi sorumludur.	1	2,3	7,3	18,3	71
Bakım Algısı Ortalama			1,4	2,7	4,7	24	67
Bakım Algısı Toplam				4,1	4,7		91
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Alt Ölçeği	5	Bir çocuğun çevresi ile iyi ilişkiler kurmasından annesi sorumludur.	4,2	4,7	12,8	33,2	45,2
	6	Bir çocuğun çevresine saygılı davranmasından annesi sorumludur.	2,6	6,3	11,7	25,6	53,8
	7	Bir çocuğun eğitiminden annesi sorumludur.	4,4	5,2	11,7	34,2	44,4
	8	Bir çocuğun okuma alışkanlığı kazanmasından annesi sorumludur.	5,7	3,7	9,1	37,3	44,1
	9	Bir çocuğun disipline edilmesinden annesi sorumludur.	5,7	5,2	10,2	32,6	46,2
	10	Bir çocuğun doğru ve yanlış ayırt edebilmesi için kurallar konmasından annesi sorumludur.	5,2	3,4	17,8	31,3	42,3
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Ortalama			4,6	4,8	12,2	32,4	46
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Toplam				9,4	12		78,4
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Algısı Alt Ölçeği	11	Bir çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasından (sevilme, değer görme, ilgi görme vs.) annesi sorumludur.	6,5	1,6	13,1	26,4	52,5
	12	Bir çocuğun güven ihtiyacının karşılanmasından annesi sorumludur.	4,2	4,2	11,2	30,3	50,1
	13	Bir çocuğun ihtiyacı varsa annesi her koşulda çocuğu ile ilgilenmelidir.	2,3	2,3	5,2	18	72,1
	14	Anne çocuğunun mutluluğu için kendisini feda edebilmelidir.	6,3	2,1	7,8	20,1	63,7
	15	Anne bütün zamanını çocuğu ile geçirmelidir.	17,2	8,4	10,2	28,7	35,5
	16	Bir çocuğun sıkıntısı varsa bunu çözmek annesinin görevidir.	7	6,8	10,2	33,4	42,6
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Algısı Ortalama			7,3	4,2	9,6	26,2	52,8
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Algısı Toplam				11,5	9,6		78,9
ANNELİK ALGISI TOPLAM ÖLÇEĞİ ORTALAMA			4,4	3,9	8,8	27,5	55,3
ANNELİK ALGISI TOPLAM ÖLÇEĞİ TOPLAM				8,3	8,8		82,8

Tablo 18’de annelik algısı toplam ölçeği incelendiğinde çalışmaya katılan annelerin %55,3’ünün ölçek maddelerine “kesinlikle katılıyorum”, %27,5’inin “kısmen katılıyorum”, %8,8’inin “kararsızım”, %3,9’unun “katılmıyorum” ve %4,4’ünün “kesinlikle katılmıyorum” düzeyinde yanıt verdikleri görülmektedir. Bu, annelik algısı toplam ölçeğine annelerin katılım düzeylerinin %82,8 olduğunu, kararsız olan annelerin ise %8,8 ile sınırlı kaldığı göstermektedir.

Annelik algısı toplam ölçeğini oluşturan bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ilgi-değer-duygusal yeterlik alt ölçeklerine katılım düzeyleri incelendiğinde en yüksek katılım düzeyinin %91 ile bakım algısı alt ölçeğinde olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim-disiplin-toplumsallaştırma algısı alt ölçeği (78,4) ile ilgi-değer-duygusal yeterlik algısı alt ölçeğine (%78,9) katılım düzeylerinin ise benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ancak, ölçek maddelerine “kesinlikle katılıyorum” düzeyinde katılım gösteren anneler incelendiğinde bu oranın bakım algısı alt ölçeğinde %67 iken, ilgi-değer-duygusal yeterlik algısı alt ölçeğinde %52,8 ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma alt ölçeğinde %46 olduğu görülmektedir. Bu durumda annelerin annelik algılarında çocuk bakımının en yüksek, eğitim ve disipline edilmesinin ise en düşük düzeyde yer aldığı söylenebilmektedir.

Annelerin bakım algısı alt ölçeğine katılım düzeyleri incelendiğinde ölçek maddelerine katılım düzeylerinin benzer olduğu görülmektedir. Bakım algısı alt ölçeğinde yer alan çocuğun sağlığı ve gelişimi, yeterli ve düzenli uyuması, temizlik ve hijyeni ve beslenmesi ile ilgili olan maddelere annelerin %67’si “kesinlikle katılıyorum”, %24’ü “kısmen katılıyorum”, %4,7’si “kararsızım”, %2,7’si, “kısmen katılmıyorum” ve %1,4’ü “kesinlikle katılmıyorum” düzeyinde tutum sergilemişlerdir.

Eğitim-disiplin-toplumsallaştırma algısı alt ölçeği incelendiğinde annelerin “kesinlikle katılıyorum” düzeyindeki tutumlarının %46, “katılıyorum” düzeyindeki tutumlarının %32,4, “kararsızım” düzeyindeki tutumlarının %12,2, “kısmen katılmıyorum” düzeyindeki tutumlarının %4,8 ve “kesinlikle katılmıyorum” düzeyindeki tutumlarının %4,6 olduğu görülmektedir. Ölçek maddelerine annelerin katılım düzeyleri incelendiğinde en yüksek oranda (%81,4) çocuğa kitap okuma alışkanlığı kazandırılması ve en düşük oranda (%73,6) çocuğa kurallar konması annelik görevleri olarak değerlendirilmektedir.

Annelerin ilgi-değer-duygusal yeterlik algıları incelendiğinde annelerin %52,8'inin “kesinlikle katılıyorum”, %26,2'sinin “kısmen katılıyorum”, %9,6'sının “karasızım”, %4,2'sinin “kısmen katılmıyorum” ve %7,3'ünün “kesinlikle katılmıyorum” düzeyinde tutum sergilediği saptanmıştır. İlgi-değer-duygusal yeterlik algısı alt ölçeği maddelerine katılım düzeyleri incelendiğinde; “bir çocuğun ihtiyacı varsa annesi her koşulda çocuğu ile ilgilenmelidir” maddesi %90,1 ile en yüksek katılım düzeyine, “bir çocuğun sıkıntısı varsa bunu çözmek annesinin görevidir” maddesi” ise %76 ile en düşük katılım düzeyine sahiptir.

Genel olarak annelerin annelik tutumlarını ölçmeye yönelik annelik algısı toplam ölçeği ile bakım algısı, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma algısı, ilgi-değer-duygusal yeterlik algısı alt ölçeklerine annelerin katılım düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir.

5.2.1.1. Birinci Hipotezin Test Edilmesi

Annelerin, çocuk bakım pratiklerini (bakım, ilgi-değer-duygusal yeterlik, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma görevleri) annelik görevleri olarak değerlendirmelerine ilişkin hipotezin testi için Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi uygulanmıştır.

Tablo 19: Birinci Hipotez için Kolmogorov-Smirnov Testi

	Ortalama	Standart Sapma	p	Karar
Bakım Algısı Alt Ölçeği	18,112	2,83	0,000	H ₀ =Ret
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Alt Ölçeği	24,619	5,16	0,000	H ₀ =Ret
İlgi-Değer Algısı Alt Ölçeği	24,773	4,95	0,000	H ₀ =Ret
Annelik Algısı Toplam Ölçeği	67,504	11,29	0,000	H ₀ =Ret

Bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ilgi-değer-duygusal yeterlik algısı alt ölçeklerinin her biri ile annelik algısı toplam ölçeği için Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov testi uygulandığında (Tablo 19) tüm alt ölçekler ile annelik algısı toplam ölçeği sonuçları $p < 0,05$ bulunmuştur. Böylece, H₀ hipotezi reddedilmiş ve H₁ hipotezi kabul edilmiştir. Buna göre anneler çocuğun bakımını, toplumsallaştırılmasını ve çocuğa ilgi gösterilmesini içeren çocuk bakım pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirmektedir.

5.2.1.2. Annelik Algısının Anne Yaşı ile İlişkisi

Tablo 20: Annelik Algısının Anne Yaşı ile İlişkisi

	Kikare	df	p
Bakım Algısı Alt Ölçeği	24,615	10	0,006
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Alt Ölçeği	48,123	10	0,000
İlgi-Değer Algısı Alt Ölçeği	39,729	10	0,000
Annelik Algısı Toplam Ölçeği	49,158	10	0,000

Annelerin annelik algısının anne yaşına bağlı ilişkisi Kruskal Wallis Testi ile incelenmiştir (Tablo 20). Bu testin sonucunda bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ilgi-değer-duygusal yeterlik algısı alt ölçeklerinin her biri ile annelik algısı toplam ölçeği için $p < 0,05$ bulunmuştur. Buna göre; annelerin yaşı ile annelik algıları ilişkilidir.

Tablo 21: Annelik Algısının Anne Yaşına Bağlı Değişimi

	Korelasyon Katsayısı	N	p
Bakım Algısı Alt Ölçeği	0,048	383	0,346
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Alt Ölçeği	0,232	383	0,000
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Algısı Alt Ölçeği	0,151	383	0,003
Annelik Algısı Toplam Ölçeği	0,175	383	0,001

Annelerin annelik algısının anne yaşı ile ilişkisi Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi ile incelenmiştir (Tablo 21). Spearman korelasyon analizi sonucuna göre annelerin yaşları ile annelik algıları arasında anlamlı düzeyde pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,175$ ve $p < 0,05$). Buna göre annelerin yaşları arttıkça ebeveyn pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirme düzeyleri artmaktadır.

5.2.1.3. Annelik Algısının Anne Eğitim Düzeyi ile İlişkisi

Tablo 22: Annelik Algısının Eğitim Düzeyi ile İlişkisi

	Kikare	df	p
Bakım Algısı Alt Ölçeği	45,458	5	0,000
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Alt Ölçeği	39,219	5	0,000
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Algısı Alt Ölçeği	90,054	5	0,000
Annelik Algısı Toplam Ölçeği	71,297	5	0,000

Annelerin annelik algısının eğitim düzeyi ile ilişkisi incelendiğinde (Tablo 22) Kruskal Wallis Testi sonucuna göre annelerin eğitim düzeyleri ile annelik algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Annelerin eğitim düzeyleri ile bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ilgi-değer-duygusal yeterlik algıları arasındaki ilişki incelendiğinde her üç alt ölçekte de $p<0,05$ saptanmıştır. Böylece, annelerin eğitim düzeyleri ile çocuğun bakımını, disipline edilmesini ve çocuğa ilgi gösterilmesini annelik görevleri olarak değerlendirme düzeyleri arasında ilişki bulunmaktadır.

Tablo 23: Annelik Algısının Eğitim Düzeyine Bağlı Değişimi

	Korelasyon Katsayısı	N	p
Bakım Algısı Alt Ölçeği	-0,304	383	0,000
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Alt Ölçeği	-0,305	383	0,000
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Algısı Alt Ölçeği	-0,452	383	0,000
Annelik Algısı Toplam Ölçeği	-0,409	383	0,000

Annelerin eğitim düzeyleri ile annelik algıları arasındaki ilişkinin yönü Spearman Sıra Farkları Korelasyonu ile incelendiğinde (Tablo 23) bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ilgi-değer-duygusal yeterlik algısı alt ölçeklerinin tamamı ile annelik algısı toplam ölçeği arasında anlamlı ve zıt yönlü ilişki bulunmuştur ($r=-0,409$ ve $p<0,05$). Buna göre annelerin eğitim düzeyi arttıkça çocuğun bakımını, eğitim-disiplinini ve ilgi-değer gösterilmesini içeren çocuk bakım pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirme düzeyleri azalmaktadır.

5.2.1.4. Annelik Algısının İstihdama Katılım Düzeyi ile İlişkisi

Tablo 24: Annelik Algısının İstihdama Katılım Düzeyi İle İlişkisi

	Kikare	df	p
Bakım Algısı Alt Ölçeği	12,271	3	0,007
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Alt Ölçeği	20,887	3	0,000
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Algısı Alt Ölçeği	10,698	3	0,013
Annelik Algısı Toplam Ölçeği	16,027	3	0,001

Annelerin istihdama katılım düzeyleri ile annelik algıları arasındaki ilişki incelendiğinde (Tablo 24) Bağımsız Örnekler Kruskal Wallis Testi sonucuna göre çalışmaya katılan annelerin istihdama katılım düzeyleri ile annelik algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0,05$). Annelerin istihdama katılım düzeyleri ile bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ilgi-değer-duygusal yeterlik algıları arasındaki ilişki incelendiğinde her üç alt ölçekte de $p < 0,05$ saptanarak annelerin istihdama katılım düzeyleri ile çocuğun bakımını, disipline edilmesini ve çocuğa ilgi gösterilmesini annelik görevleri olarak değerlendirme düzeyleri ilişkili bulunmuştur.

Tablo 25: Annelik Algısının İstihdama Katılım Düzeyine Bağlı Değişimi

	Korelasyon Katsayısı	N	p
Bakım Algısı Alt Ölçeği	0,13	383	0,797
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Alt Ölçeği	-0,208	383	0,000
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Algısı Alt Ölçeği	-0,113	383	0,027
Annelik Algısı Toplam Ölçeği	-0,160	383	0,002

Annelerin istihdama katılım düzeyleri ile annelik algıları arasındaki ilişkinin yönü Spearman Sıra Farkları Korelasyonu ile incelendiğinde (Tablo 25) ilişki negatif yönlü olarak saptanmıştır ($r = -0,160$ ve $p < 0,05$). Buna göre annelerin istihdama katılım düzeyleri arttıkça ebeveyn pratiklerini annelik pratikleri olarak değerlendirme düzeyleri azalmaktadır. Ancak alt ölçeklere bakıldığında bakım algısı pratiklerinin istihdama katılım düzeyine göre farklılık göstermediği ($p > 0,05$) görülmektedir.

5.2.1.5. Annelik Algısının Çocuk Sayısı ile İlişkisi

Tablo 26: Annelik Algısının Çocuk Sayısı ile ilişkisi

	Kikare	df	p
Bakım Algısı Alt Ölçeği	22,814	6	0,001
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Alt Ölçeği	41,504	6	0,000
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Algısı Alt Ölçeği	33,115	6	0,000
Annelik Algısı Toplam Ölçeği	42,228	6	0,000

Çalışmada, annelerin annelik algıları ile çocuk sayıları arasındaki ilişki Kruskal Wallis Testi aracılığıyla incelenmiştir (Tablo 26). Analiz sonucuna göre, annelerin çocuk sayıları ile bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ilgi-değer-duygusal yeterlik algıları ve annelik toplam algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 27: Annelik Algısının Çocuk Sayısına Bağlı Değişimi

	Korelasyon Katsayısı	N	p
Bakım Algısı Alt Ölçeği	0,176	383	0,001
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Alt Ölçeği	0,243	383	0,000
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Algısı Alt Ölçeği	0,275	383	0,000
Annelik Algısı Toplam Ölçeği	0,281	383	0,000

Annelerin annelik algısının çocuk sayılarına bağlı değişimleri incelendiğinde (Tablo 27) Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi sonucuna göre bakım algısı, eğitim-disiplin algısı ve ilgi-değer-duygusal yeterlik algısı ile annenin çocuk sayısı arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,281$ ve $p<0,05$). Böylece annelerin çocuk sayıları arttıkça çocuk bakımı, eğitimi-disipline edilmesi ve ilgi-değer gösterilme işlerini annelik görevleri olarak değerlendirme düzeylerinin arttığı söylenebilir.

5.2.2. İkinci Hipoteze İlişkin Bulgular

Çalışmanın ikinci hipotezi “Annelerin, ebeveyn pratiklerini (bakım, ilgi-değer-duygusal yeterlik, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma görevleri) annelik görevleri olarak değerlendirme düzeyleri ile annelik deneyimleri arasında pozitif yönlü ilişki vardır.” şeklinde ifade edilmiştir. Bu hipoteze ilişkin istatistiksel çözümlenmelerde kullanılan veriler “Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği” ve “Annelik Algısı Toplam Ölçeği”

aracılığıyla elde edilmiştir. Alt hipotezlerin test edilmesinde ise Anelik Deneyimi Toplam leğine verilen yanıtlar ile annelerin sosyodemografik bulgularından yararlanılmıştır.

Tablo 28: Annelerin Annelik Deneyimi Toplam Ölçeğine Katılım Düzeyleri

Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği			Kesinlikle Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
			%	%	%	%	%
Bakım Deneyimi Alt Ölçeği	1	Çocuğumun sağlıklı olmasını ve gelişiminin aksamamasını sağlarım.	0	2,3	5	17	75,7
	2	Çocuğumun yeterli ve düzenli şekilde uyumasını sağlarım.	0	4,2	7,8	24,8	63,2
	3	Çocuğumun banyo yapma, el-yüz yıkama, diş fırçalama gibi temizlik ve hijyen gerekliliklerini yerine getirmesini sağlarım.	0	1,8	6,5	17	74,7
	4	Çocuğumun yeterli, dengeli, düzenli beslenmesini sağlarım.	0	2,3	15,1	18	64,5
Bakım Deneyimi Ortalama			0	2,7	8,6	19,2	69,5
Bakım Deneyimi Toplam			2,7		8,6	88,7	
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma	5	Çocuğumun çevresi ile iyi ilişkiler kurmasını sağlarım.	0	3,9	11	27,2	58
	6	Çocuğumun diğer bireylere saygılı davranmasını sağlarım.	0	4,2	1,8	24	70
	7	Çocuğumun derslerinde başarılı olmasını sağlarım.	2,6	8,4	15,4	23,5	46,2
	8	Çocuğumun kitap okuma alışkanlığı kazanmasını sağlarım.	3,4	11,5	9,7	27,9	46,2
	9	Çocuğumu disipline etmekte zorlanmam.	6,3	9,7	12,3	32,9	38,9
	10	Doğru ve yanlış ayırt edebilmesi için çocuğuma kural koymakta ve uygulamakta zorlanmam.	5	4,4	15,1	34,2	41,3
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Deneyimi Ortalama			2,9	7,0	10,9	28,3	50,1
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Deneyimi Toplam			9,9		10,9	78,4	
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Deneyimi Alt Ölçeği	11	Çocuğumun duygusal ihtiyaçlarının karşılamakta (sevilme, değer görme, ilgi görme vs.) zorlanmam.	2,6	2,3	5	25,6	64,5
	12	Çocuğumun güven ihtiyacını karşılamakta zorlanmam.	0,8	2,3	7,6	19,8	69,5
	13	Çocuğumun her ihtiyacı olduğunda onunla ilgilenmekte zorlanmam.	0,5	4,2	10,4	29,2	55,6
	14	Çocuğumun mutluluğu için kendimi feda etmekte zorlanmam.	1,6	3,4	9,7	22,5	62,9
	15	Bütün zamanımı çocuğum ile geçirmekte zorlanmam.	5,5	9,7	15,1	36,6	33,2
	16	Çocuğumun bir sıkıntısı olduğunda bunu çözmekte zorlanmam.	1,6	6,8	16,2	32,6	42,8
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Deneyimi Ortalama			2,1	4,8	10,7	27,7	54,8
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Deneyimi Toplam			6,9		10,7	82,5	
ANNELİK DENEYİMİ TOPLAM ÖLÇEĞİ ORTALAMA			1,9	5,1	10,2	25,8	56,7
ANNELİK DENEYİMİ TOPLAM ÖLÇEĞİ TOPLAM			7		10,2	82,5	

Tablo 28’de annelik deneyimi toplam ölçeği incelendiğinde çalışmaya katılan annelerin %56,7’sinin ölçek maddelerine “kesinlikle katılıyorum”, %25,8’inin “kısmen katılıyorum”, %10,2’sinin “kararsızım”, %5,1’inin “katılmıyorum” ve %1,9’unun “kesinlikle katılmıyorum” düzeyinde yanıt verdikleri görülmektedir. Bu, annelik deneyimi toplam ölçeğine annelerin katılım düzeylerinin %82,5 olduğunu, kararsız olan annelerin ise %10,2 ile sınırlı kaldığı göstermektedir.

Annelik deneyimi toplam ölçeğini oluşturan bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ilgi-değer-duygusal yeterlik deneyimi alt ölçeklerine katılım düzeyleri incelendiğinde en yüksek katılım düzeyinin %88,7 ile bakım deneyimi alt ölçeğinde olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim-disiplin-toplumsallaştırma deneyimi alt ölçeğine katılım düzeyleri ise %78,4 ile en düşüktür. Ölçek maddelerine “kesinlikle katılıyorum” düzeyinde katılım gösteren anneler incelendiğinde bu oranın bakım deneyimi alt ölçeğinde %69,5 iken, ilgi-değer deneyimi alt ölçeğinde %54,8 ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma alt ölçeğinde %50,1 olduğu görülmektedir. Bu durumda annelerin annelik deneyimlerinde çocuk bakımının en yüksek, eğitim ve disipline edilmesinin ise en düşük düzeyde yer aldığı söylenebilmektedir.

Annelerin bakım deneyimi alt ölçeğine katılım düzeyleri incelendiğinde ölçek maddelerine “kesinlikle katılıyorum” düzeyinde yanıt verilme oranının %75,7 ile %63,2 arasında değiştiği görülmektedir. Bakım deneyimi alt ölçeğinde yer alan çocuğun sağlığı ve gelişimi, yeterli ve düzenli uyuması, temizlik/hijyeni ve beslenmesi ile ilgili olan maddelere annelerin %69,5’i “kesinlikle katılıyorum”, %19,2’si “kısmen katılıyorum”, %8,6’sı “kararsızım”, %2,7’si, “kısmen katılmıyorum” düzeyinde yanıt verirken “kesinlikle katılmıyorum” düzeyinde katılım gösteren annenin olmadığı görülmektedir.

Eğitim-disiplin-toplumsallaştırma deneyimi alt ölçeği incelendiğinde annelerin “kesinlikle katılıyorum” düzeyindeki tutumlarının %50,1, “katılıyorum” düzeyindeki tutumlarının %28,3 “kararsızım” düzeyindeki tutumlarının %10,9 “kısmen katılmıyorum” düzeyindeki tutumlarının %7 ve “kesinlikle katılmıyorum” düzeyindeki tutumlarının %2,9 olduğu görülmektedir. Ölçek maddelerine annelerin katılım düzeyleri incelendiğinde kesinlikle katılıyorum düzeyinde en yüksek oranda yanıt alan ölçek maddesinin %70 ile “Çocuğumun diğer bireylere saygılı davranmasını sağlarım.” olduğu en düşük oranda yanıt alan ölçek maddesinin ise %38,9 ile “Çocuğumu disipline etmekte zorlanmam.” olduğu görülmektedir.

Annelerin ilgi-değer-duygusal yeterlik deneyimleri incelendiğinde annelerin %54,8'inin “kesinlikle katılıyorum”, %27,7'sinin “kısmen katılıyorum”, %10,7'sinin “karasızım”, %4,8'inin “kısmen katılmıyorum” ve %2,1'inin “kesinlikle katılmıyorum” düzeyinde ilgi-değer-duygusal yeterlik deneyimi alt ölçeğine katılım gösterdiği saptanmıştır. İlgi-değer-duygusal yeterlik deneyimi alt ölçeği maddelerine katılım düzeyleri incelendiğinde; “Çocuğumun duygusal ihtiyaçlarının karşılamakta (sevilme, değer görme, ilgi görme vs.) zorlanmam” ifadesi %90,1 ile en yüksek katılım düzeyine, “Bütün zamanımı çocuğum ile geçirmekte zorlanmam.” ifadesi ise 69,8 ile en düşük katılım düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

5.2.2.1. İkinci Hipotezin Test Edilmesi

Tablo 29: İkinci Hipotez İçin Spearman Korelasyon Analizi

	N	r	p	Karar
Annelik Algı X Annelik Deneyim	368	0,229	0,000	H ₀ =Ret

Annelerin annelik deneyimleri ile annelik algıları arasındaki ilişki incelendiğinde (Tablo 29) Spearman Korelasyon Analizi sonuçlarına göre pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r=0,229$ ve $p<0,05$). Buna göre anneler annelik ile ilgili görülen pratikleri kabul ettikçe bu pratikleri uygulama düzeyleri de artmaktadır. Böylece çalışmanın ikinci hipotezi doğrulanmaktadır.

5.2.2.2. Annelik Deneyimlerinin Anne Yaşı ile İlişkisi

Tablo 30: Annelik Deneyiminin Anne Yaşı ile İlişkisi

	Kikare	df	p
Bakım Deneyimi Alt Ölçeği	28,809	10	0,001
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Deneyimi Alt Ölçeği	35,487	9	0,000
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Deneyimi Alt Ölçeği	42,210	10	0,000
Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği	34,508	9	0,000

Annelerin annelik deneyiminin anne yaşı ile ilişkisi Kruskal Wallis Testi ile incelenmiştir (Tablo 30). Bu test sonucunda bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ilgi-değer-duygusal yeterlik deneyimi alt ölçeklerinin her biri ve annelik deneyimi toplam ölçeği için $p<0,05$ bulunmuştur. Buna göre annelerin yaşı ile bakım deneyimleri, eğitim-

disiplin-toplumsallaştırma deneyimleri ve ilgi-değer-duygusal yeterlik deneyimleri arasında ilişki bulunmaktadır.

Tablo 31: Annelik Deneyiminin Anne Yaşına Bağlı Değişimi

	Korelasyon Katsayısı	N	p
Bakım Deneyimi Alt Ölçeği	0,078	383	0,130
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Deneyimi Alt Ölçeği	0,049	368	0,349
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Deneyimi Alt Ölçeği	0,178	383	0,000
Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği	0,076	368	0,144

Annelik deneyiminin anne yaşına bağlı değişimi Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi ile incelenmiştir (Tablo 31). Spearman korelasyon analizi sonucuna göre anne yaşı ile ilgi-değer-duygusal yeterlik deneyimi arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki varken ($r=0,178$ ve $p<0,05$) anne yaşı ile bakım deneyimi ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma deneyimi arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

5.2.2.3. Annelik Deneyimlerinin Anne Eğitim Düzeyi ile İlişkisi

Tablo 32: Annelik Deneyiminin Eğitim Düzeyi ile İlişkisi

	Kikare	df	p
Bakım Deneyimi Alt Ölçeği	28,317	5	0,000
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Deneyimi Alt Ölçeği	18,821	5	0,002
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Deneyimi Alt Ölçeği	16,541	5	0,005
Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği	21,592	5	0,001

Tablo 32’de annelerin annelik deneyimlerinin eğitim düzeyleri ile ilişkisi incelenmiştir. Kruskal Wallis Testi sonucuna göre annelerin eğitim düzeyleri ile bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ilgi-değer-duygusal yeterlik deneyimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Böylece, annelerin eğitim düzeyleri ile çocuğun bakımını, eğitim-disiplin-toplumsallaştırılmasını ve çocuğa ilgi-değer-duygusal yeterlik gösterilmesini kapsayan pratiklerin deneyimlenme düzeyleri arasında anlamlı ilişkinin varlığından bahsedilebilir.

Tablo 33: Annelik Deneyiminin Eğitim Düzeyine Bağlı Değişimi

	Korelasyon Katsayısı	N	p
Bakım Deneyimi Alt Ölçeği	0,228	383	0,000
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Deneyimi Alt Ölçeği	0,066	368	0,206
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Deneyimi Alt Ölçeği	0,013	383	0,797
Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği	0,093	368	0,045

Tablo 33’te annelerin eğitim düzeyleri ile annelik deneyimleri arasındaki ilişkinin yönü incelenmiştir. Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi sonuçlarına bakım deneyimi ile anne eğitimi arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,228$ ve $p<0,05$). Buna göre annelerin eğitim düzeyleri yükseldikçe çocuk bakım pratiklerini deneyimleme düzeyleri de yükselmektedir. Ancak, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma, ilgi-değer-duygusal yeterlik deneyimleri ile anne eğitimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

5.2.2.4. Annelik Deneyimlerinin İstihdama Katılım Düzeyi ile İlişkisi

Tablo 34: Annelik Deneyiminin İstihdama Katılım Düzeyi ile İlişkisi

	Kikare	df	p
Bakım Deneyimi Alt Ölçeği	9,331	3	0,025
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Deneyimi Alt Ölçeği	4,819	3	0,186
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Deneyimi Alt Ölçeği	14,060	3	0,003
Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği	5,615	3	0,132

Annelerin annelik ile ilişkili görülen pratikleri deneyimle düzeyleri ile istihdama katılım şekilleri arasında ilişkinin olup olmadığı Bağımsız Örnekler Kruskal Wallis Testi aracılığı ile incelenmiştir (Tablo 34). Test sonucu annelerin istihdama katılım şekilleri ile annelik deneyimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir ($p>0,05$).

5.2.2.5. Annelik Deneyimlerinin Çocuk Sayısı İle İlişkisi

Tablo 35: Annelik Deneyimin Çocuk Sayısı İle İlişkisi

	Kikare	df	p
Bakım Deneyimi Alt Ölçeği	21,034	6	0,002
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Deneyimi Alt Ölçeği	14,477	6	0,025
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Deneyimi Alt Ölçeği	4,496	6	0,597
Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği	13,270	6	0,039

Çalışmada, annelerin annelik ile ilişkili görülen pratikleri deneyimleme düzeylerinin çocuk sayılarına bağlı değişip değişmediği incelenmiştir (Tablo 35). Bu amaçla Kruskal Wallis Testi uygulanmış ve annelik deneyimi toplam ölçeği ile çocuk sayısı arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Ancak, annelik deneyimi alt ölçekleri ile çocuk sayısı arasındaki ilişki incelendiğinde; bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma deneyimi ile çocuk sayısı arasında ilişki bulunmaktayken ($p < 0,05$) ilgi-değer-duygusal yeterlik deneyimi ile çocuk sayısı arasında ilişki bulunmadığı görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 36: Annelik Deneyiminin Çocuk Sayısına Bağlı Değişimi

	Korelasyon Katsayısı	N	p
Bakım Deneyimi Alt Ölçeği	-0,69	383	0,180
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Deneyimi Alt Ölçeği	-0,079	368	0,132
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Deneyimi Alt Ölçeği	-0,039	383	0,443
Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği	-0,089	368	0,088

Tablo 36’da annelerin annelik ile ilişkili görülen pratikleri deneyimleme düzeyleri ile çocuk sayıları arasında bulunan ilişkinin yönü Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi ile incelenmiştir. Buna göre çocuk sayısı ile annelik deneyimleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($p > 0,05$).

5.2.2.6. Annelik Deneyimlerinin Annelik Algısı ile İlişkisi

Tablo 37: Annelik Algısı Toplam Ölçeği ile Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki

Algı X Deneyim	Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği		Bakım Deneyimi Alt Ölçeği		Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Deneyimi Alt Ölçeği		İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Deneyimi Alt Ölçeği	
	r	p	r	p	r	p	r	p
Annelik Algısı Toplam Ölçeği	0,229	0,000	0,123	0,016	0,154	0,003	0,220	0,000
Bakım Algısı Alt Ölçeği	0,185	0,000	0,149	0,003	0,085	0,104	0,241	0,000
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Alt Ölçeği	0,280	0,000	0,228	0,000	0,245	0,000	0,184	0,000
İlgi-Değer-Duygusal Yeterlik Algısı Alt Ölçeği	0,111	0,033	-0,043	0,407	0,031	0,557	0,188	0,000

Annelerin annelik algıları ile annelik deneyimleri puanları arasındaki ilişki Spearman Korelasyon Analizi ile değerlendirilmiştir (Tablo 37). Annelerin annelik algısı toplam ölçeği madde puanları ile annelik deneyimi toplam ölçeği madde puanları arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0,229$ ve $p<0,05$). Annelik algısı toplam ölçeği toplam puanları ile annelik deneyimleri ölçeği alt boyutlarından bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ilgi-değer-duygusal yeterlik deneyimleri puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0,123$, $r=0,154$, $r=0,220$ ve $p<0,05$). Annelik algısı toplam ölçeğinin bakım alt boyutunun puanları ile annelik deneyimi toplam ölçeği ve alt boyutlarından bakım deneyimi ve ilgi-değer-duygusal yeterlik deneyimi puanları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0,185$, $r=0,149$, $r=0,241$ ve $p<0,05$). Annelik algısı toplam ölçeğinin alt boyutlarından eğitim-disiplin-toplumsallaştırma algısı ile annelik deneyimi toplam puanı ve bu ölçeğin tüm alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,280$, $r=0,228$, $r=0,245$, $r=0,184$ ve $p<0,05$). Son olarak annelik algısı toplam ölçeği alt boyutlarından ilgi-değer-duygusal yeterlik algısı ile annelik deneyimi toplam ölçeği ve bu ölçeğin alt boyutlarından ilgi-değer-duygusal yeterlik alt ölçeği arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki bulunmuştur ($r=0,111$, $r=0,188$ ve $p<0,05$).

5.2.3. Üçüncü Hipoteze İlişkin Bulgular

Çalışmanın üçüncü ana hipotezi “Çocukların olumlu kabul edilen davranışları sergilemesi/olumsuz kabul edilen davranışlar sergilemekten kaçınmasını sağlamak için şiddet uygulamak anneler açısından meşru bir yöntemdir” şeklinde ifade edilmiştir. Bu hipoteze ilişkin istatistiksel çözümlenelerde kullanılan veriler “Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği” aracılığıyla elde edilmiştir. Alt hipotezlerin testinde ise annelerin yaş, eğitim ve istihdama katılım düzeyleri ile kaç çocuklu olduklarını içeren sosyodemografik bulgular ile annelik algısı toplam ölçeği, annelik deneyimi toplam ölçeği ve annelik şiddeti toplam ölçeğine verilen yanıtlardan yararlanılmıştır.

Tablo 38: Annelerin Annelik Şiddeti Toplam Ölçeğine Katılım Düzeyleri

Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği			Kesinlikle Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
			%	%	%	%	%
Bakım Şiddeti Alt Ölçeği	1	Çocuk sağlığını ve gelişimini tehdit eden davranışlar sergilerse anne çocuğunu dövebilir.	69,7	9,1	2,9	13,8	4,4
	2	Çocuk yeterli ve düzenli şekilde uyumayı reddederse anne çocuğunu dövebilir.	82,5	2,1	3,7	9,4	2,3
	3	Çocuk temizlik ve hijyen (banyo, el-yüz yıkama, diş fırçalama vs.) gerekliliklerini yerine getirmeyi reddederse anne çocuğunu dövebilir	80,4	8,4	5,2	4,4	1,6
	4	Çocuk yeterli, dengeli, düzenli beslenmeyi reddederse anne çocuğunu dövebilir.	88,5	5	2,3	2,6	1,6
Bakım Şiddeti Ortalama			80,3	6,2	3,5	7,6	2,5
1. Grup Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Alt Ölçeği	5	Çocuk çevresi ile çatışmalı ilişkiler kurarsa anne çocuğunu dövebilir.	74,9	8,1	6,8	6,8	3,4
	6	Çocuk çevresindeki bireylere (büyükleri, öğretmenleri, yaşlıları vs.) saygısız davranırsa anne çocuğunu dövebilir.	68,9	9,9	9,1	6,8	5,2
	7	Çocuk derslerinde başarısız olursa anne çocuğunu dövebilir.	86,2	6,3	2,1	2,9	2,6
	8	Çocuk kitap okumayı reddederse anne çocuğunu dövebilir.	85,9	5,7	5	0,5	2,9
	9	Çocuk annesinin sözünü dinlemezse anne çocuğunu dövebilir.	70	9,7	6,3	7	7
	10	Çocuk kurallara uymazsa anne çocuğunu dövebilir.	70,5	8,4	7	8,9	5,2
Birinci Grup Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Ortalama			76,1	8,0	6,1	5,5	4,4
2. Grup Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Alt Ölçeği	11	Çocuk yalan söylese annesi çocuğu dövebilir.	65,8	9,9	2,6	7	14,6
	12	Çocuk başkalarıyla kavga ederse annesi çocuğunu dövebilir.	73,9	8,6	7,8	5,2	4,4
	13	Çocuk hırsızlık yaparsa annesi çocuğunu dövebilir.	45,2	8,1	9,4	4,4	32,9
	14	Çocuk verdiği sözleri tutmazsa annesi çocuğu dövebilir.	72,1	7,3	8,6	8,9	3,1
	15	Çocuk annesinin onaylamadığı arkadaşlık ilişkileri kurarsa anne çocuğunu dövebilir.	75,7	6,3	11	3,9	3,1
	16	Çocuk annesinin onaylanmadığı arkadaşlık ilişkisini devam ettirirse anne çocuğu dövebilir.	64,5	9,1	10,7	4,2	11,5
	17	Çocuk aile içinde yaşananları yabancılar ile paylaşırsa anne çocuğu dövebilir.	63,2	6,3	8,6	6,3	15,7
	18	Çocuk bağımlılık yapıcı madde kullanırsa anne çocuğunu dövebilir.	57,2	3,9	7,8	5,5	25,6
	19	Çocuk annesine hakaret ederse anne çocuğunu dövebilir.	57,2	8,4	8,6	6	19,8
	20	Sorumluluklarını yerine getirmezse anne çocuğunu dövebilir.	70	11	7,6	4,2	7,3
	21	Kendine zarar veren davranışları kasten sergilerse anne çocuğunu dövebilir.	57,4	7,8	8,6	6,8	19,3
	22	Başkasına zarar veren davranışları kasten sergilerse anne çocuğunu dövebilir.	52,2	9,1	6	9,4	23,2
İkinci Grup Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Ortalama			62,9	8	8,1	6	15
Birinci ve İkinci Grup Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Ortalama			67,3	8	7,4	5,8	11,5
ANNELİK ŞİDDETİ TOPLAM ÖLÇEĞİ ORTALAMA			69,6	7,7	6,7	6,1	9,8
ANNELİK ŞİDDETİ TOPLAM ÖLÇEĞİ TOPLAM				77,3	6,7		15,9

Tablo 38’de annelik şiddeti toplam ölçeği incelendiğinde çalışmaya katılan annelerin %9,8’inin ölçek maddelerine “kesinlikle katılıyorum”, %6,1’inin “kısmen katılıyorum”, %6,7’sinin “kararsızım”, %7,7’sinin “katılmıyorum” ve %69,6’sının “kesinlikle katılmıyorum” düzeyinde yanıt verdikleri görülmektedir. Bu, annelik şiddeti toplam ölçeğine annelerin katılım düzeylerinin %15,9 olduğunu, kararsız olan annelerin ise %6,7 orana sahip olduğunu göstermektedir.

Annelik şiddeti toplam ölçeğini oluşturan bakım, birinci grup eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ikinci grup eğitim-disiplin-toplumsallaştırma alt ölçeklerine katılım düzeyleri incelendiğinde en yüksek katılım düzeyinin %21 ile ikinci grup eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddeti alt ölçeğinde olduğu görülmektedir. Annelerin birinci grup eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddeti alt ölçeğine katılım düzeyleri ile bakım şiddeti alt ölçeğine katılım düzeylerinin ise birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir (%9,9 ve %10,1). Ölçek maddelerine “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” düzeyinde yanıt veren anneler incelendiğinde en yüksek oranın %86,5 ile bakım şiddeti ölçeğinde olduğu görülmektedir. Böylece, annelerin bakım şiddetini meşrulaştırma düzeylerinin eğitim-disiplin-toplumsallaştırma amaçlı şiddeti meşrulaştırma düzeylerinden daha düşük olduğu söylenebilir.

Annelerin bakım şiddeti alt ölçeğine katılım düzeyleri incelendiğinde ölçek maddelerine “kesinlikle katılmıyorum” düzeyinde yanıt verilme oranının %88,5 ile %69,7 arasında değiştiği görülmektedir. Bakım şiddeti alt ölçeğinde yer alan çocuğun sağlığı ve gelişimi, yeterli ve düzenli uyuması, temizlik/hijyeni ve beslenmesi ile ilgili olan maddelere annelerin %80,3’ünün “kesinlikle katılmıyorum”, %6,2’sinin “kısmen katılmıyorum”, %3,5’inin “kararsızım”, %7,6’sının, “kısmen katılıyorum” düzeyinde yanıt verdiği ve “kesinlikle katılıyorum” düzeyinde yanıt veren annelerin oranının sadece %2,5 olduğu görülmektedir. Bakım şiddeti alt ölçeğinde annelerin en yüksek katılım gösterdiği madde ise %18,2 ile “çocuk sağlığını ve gelişimini tehdit eden davranışlar sergilerse anne çocuğunu dövebilir” şeklindedir.

Birinci grup eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddeti alt ölçeği incelendiğinde annelerin “kesinlikle katılmıyorum” düzeyindeki tutumlarının %76,1 olduğu görülmektedir. Bu oran çalışmaya katılan annelerin yaklaşık üçte birinin birinci grup eğitim disiplin şiddetini meşrulaştırdığını göstermektedir. Alt ölçek maddelerine “katılmıyorum”, “kararsızım”, “kısmen katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” düzeyinde yanıt veren annelerin

oranları oldukça yakındır (sırası ile %8, %6,1, %5,5 ve %4,4). Alt ölçek maddelerine annelerin katılım düzeyleri incelendiğinde; en yüksek katılımın %14,1 ile “çocuk kurallara uymazsa anne çocuğunu dövebilir” maddesinde sağlandığı görülmektedir. En düşük katılım düzeyi ise %3,4 ile “çocuk kitap okumayı reddederse anne çocuğunu dövebilir” maddesinde saptanmıştır.

İkinci grup eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddeti alt ölçeğine katılım düzeyleri incelendiğinde “kesinlikle katılmıyorum” düzeyinde verilen yanıtların %62,9 oranında olduğu görülmektedir. Alt ölçek maddelerine “katılmıyorum”, “kararsızım” ve “katılıyorum” düzeyinde verilen yanıtlar birbirine yakınken (sırası ile %8, %8,1 ve %6) “kesinlikle katılıyorum” düzeyinde verilen yanıtların tüm yanıtlar içindeki payının %15 olduğu görülmektedir. İkinci grup eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddeti alt ölçeğine verilen yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde ölçek maddelerine %21 oranında katılım gösterildiği, %8,1 oranında kararsız kalındığı ve %70,9 oranında katılım gösterilmediği söylenebilmektedir. Alt ölçek maddeleri incelendiğinde, en yüksek katılımın %37,3 ile “çocuk hırsızlık yaparsa anne çocuğunu dövebilir” maddesinde sağlandığı bu maddeyi %32,6 ile “başkasına zarar veren davranışları kasten sergilerse anne çocuğunu dövebilir” maddesinin takip ettiği görülmektedir. Alt ölçekte en az katılımın sağlandığı maddenin ise %7 ile “çocuk annesinin onaylamadığı arkadaşlık ilişkileri kurarsa anne çocuğunu dövebilir” olduğu görülmektedir.

5.2.3.1. Üçüncü Hipotezin Test Edilmesi

Tablo 39: Üçüncü Hipotez İçin Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Hipotez Testi

	Ortalama	Standart Sapma	p	Karar
Annelik Şiddeti	39,470	20,72	0,000	H ₀ =Ret

Annelerin çocuklarını olumsuz davranışlardan uzak tutma ve olumlu davranışlara yöneltmek için uygulayacağı fiziksel şiddetin yine anneler tarafından meşru görülmesine ilişkin hipotez Tek Örneklem Kolmogorov Smirnov Hipotez Testi ile incelenmiş ve $p < 0,05$ bulunmuştur (Tablo 39). Böylece H₀ hipotezi reddedilmiş ve H₁ hipotezi kabul edilmiştir. Buna göre çalışmanın üçüncü hipotezinin doğrulandığı ve annelerin çocuk bakım ve yetiştirme sürecinde annelik şiddetini meşru bir yöntem olarak değerlendirdiği söylenebilmektedir.

5.2.3.2. Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Anne Yaşı ile İlişkisi

Tablo 40: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Anne Yaşı ile İlişkisi

	Kikare	df	p
Bakım Şiddeti Alt Ölçeği	42,846	10	0,000
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Alt Ölçeği	32,439	10	0,000
Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği	35,378	10	0,000

Anne yaşı ile annelik şiddetini meşrulaştırma düzeyi arasında ilişki Kruskal Wallis testi ile incelenmiştir. Test sonucuna göre bakım şiddeti alt ölçeği ile eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddeti alt ölçekleri ve annelik şiddeti toplam ölçeği için $p < 0,05$ saptanmıştır. Böylece anne yaşı ile bakım şiddeti ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddeti arasında ilişki bulunmuş, annelik şiddetinin meşrulaştırılma düzeyinin anne yaşına bağlı değiştiği saptanmıştır (Tablo 40).

Tablo 41: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Anne Yaşına Bağlı Değişimi

	Korelasyon Katsayısı	N	p
Bakım Şiddeti Alt Ölçeği	-0,120	383	0,019
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Alt Ölçeği	-0,138	383	0,007
Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği	-0,147	383	0,004

Annelik şiddetinin anne yaşına bağlı değişimi incelendiğinde (Tablo 41) bakım şiddeti, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddeti alt ölçeklerinde ve annelik şiddeti toplam ölçeğinde Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi sonuçları anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Analiz sonucuna göre her iki alt ölçekte ve annelik şiddeti toplam ölçeği ile anne yaşı arasında ters ilişki olduğu saptanmıştır ($r = -0,147$). Buna göre annelerin yaşları ilerledikçe annelik şiddetini meşrulaştırma düzeyleri azalmaktadır. Diğer bir deyişle genç anneler annelik şiddetini daha yüksek düzeyde meşrulaştırma eğilimindedir.

5.2.3.3. Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Anne Eğitim Düzeyi ile İlişkisi

Tablo 42: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Eğitim Düzeyleri ile İlişkisi

	Kikare	df	p
Bakım Şiddeti Alt Ölçeği	28,206	5	0,000
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Alt Ölçeği	91,647	5	0,000
Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği	87,222	5	0,000

Annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimi ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişki Tablo 42’de incelenmiştir. Kruskal Wallis Testi sonucunda anne eğitim düzeyi ile annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Buna göre, bakım şiddeti ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddetinin meşrulaştırılma eğilimi ile annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 43: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Eğitim Düzeyine Bağlı Değişimi

	Korelasyon Katsayısı	N	p
Bakım Şiddeti Alt Ölçeği	-0,223	383	0,000
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Alt Ölçeği	-0,461	383	0,000
Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği	-0,449	383	0,000

Tablo 43’te annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri ile eğitim düzeyleri arasında saptanan ilişkinin yönü Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi ile incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre annelik şiddetinin meşrulaştırılması ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ve ters yönlü ilişki bulunmaktadır ($r=-0,449$ ve $p<0,05$). Annelerin eğitim düzeyleri yükseldikçe bakım şiddetini ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddetini meşrulaştırma düzeyleri azalmaktadır ($r=-0,223$, $r=-0,461$ ve $p<0,05$).

5.2.3.4. Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin İstihdama Katılım Düzeyi ile İlişkisi

Tablo 44: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin İstihdama Katılım Düzeyi İle İlişkisi

	Kikare	df	p
Bakım Şiddeti Alt Ölçeği	7,529	3	0,057
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Alt Ölçeği	3,947	3	0,267
Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği	4,457	3	0,216

Annelerin istihdama katılım düzeylerine bağlı olarak annelik şiddetini meşrulaştırma düzeylerinin değişip değişmediği Bağımsız Örnekler Kruskal Wallis Testi ile incelenmiştir (Tablo 44). Analiz sonucunda annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri ile istihdama katılım şekilleri arasında ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

5.2.3.5. Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Çocuk Sayısı ile İlişkisi

Tablo 45: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Çocuk Sayısı ile İlişkisi

	Kikare	df	p
Bakım Şiddeti Alt Ölçeği	22,485	6	0,001
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Alt Ölçeği	51,505	6	0,000
Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği	46,143	6	0,000

Tablo 45’te annelerin bakım şiddeti ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddetini meşrulaştırma eğilimlerinin çocuk sayıları ile ilişkisi incelenmiştir. Kruskal Wallis Testi uygulandığında alt ölçekler ve annelik şiddeti toplam ölçeğinde $p<0,05$ tespit edilmiştir. Buna göre annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimi ile çocuk sayıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 46: Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Çocuk Sayısına Bağlı Değişimi

	Korelasyon Katsayısı	N	p
Bakım Şiddeti Alt Ölçeği	0,123	383	0,016
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Alt Ölçeği	0,295	383	0,000
Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği	0,278	383	0,000

Annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimlerinin çocuk sayılarına bağlı değişim yönleri Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi ile incelenmiştir (Tablo 46). Korelasyon Analizi sonucunda çocuk sayısı ile annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri arasında pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,278$ ve $p<0,05$). Buna göre annelerin çocuk sayıları arttıkça annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri de artmaktadır. Annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimi alt ölçekler bazında incelendiğinde, benzer şekilde, annelerin çocuk sayıları arttıkça bakım ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddetini meşrulaştırma düzeylerinin arttığı görülmektedir ($r=0,123$, $r=0,295$ ve $p<0,05$).

5.2.3.6. Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Annelik Algısı İle İlişkisi

Tablo 47: Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği İle Annelik Algısı Toplam Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki

Algı X Şiddet	Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği		Bakım Şiddeti Alt Ölçeği		Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Alt Ölçeği	
	r	p	r	p	r	p
Annelik Algısı Toplam Ölçeği	0,097	0,059	-0,009	0,854	0,111	0,030
Bakım Algısı Alt Ölçeği	0,045	0,385	-0,073	0,155	0,060	0,243
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Algısı Alt Ölçeği	-0,011	0,825	-0,089	0,083	0,000	0,997

Annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri ile ebeveynlik pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirmeleri arasındaki ilişki Spearman Korelasyon Analizi ile incelenmiştir (Tablo 47). Ancak annelik algısı toplam ölçeği ile annelik şiddeti toplam ölçeği madde puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,05$).

5.2.3.7. Annelik Şiddetini Meşrulaştırma Eğiliminin Annelik Deneyimleri ile İlişkisi

Tablo 48: Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği ile Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki

Deneyim X Şiddet	Annelik Şiddeti Toplam Ölçeği		Bakım Şiddeti Alt Ölçeği		Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Şiddeti Alt Ölçeği	
	r	p	r	p	r	p
Annelik Deneyimi Toplam Ölçeği	-0,288	0,000	-0,0257	0,000	-0,290	0,000
Bakım Deneyimi Alt Ölçeği	-0,324	0,000	-0,296	0,000	-0,323	0,000
Eğitim-Disiplin-Toplumsallaştırma Deneyimi Alt Ölçeği	-0,277	0,000	-0,235	0,000	-0,276	0,000

Annelerin annelik deneyimleri ile annelik şiddetini meşrulaştırma puanları arasındaki ilişki Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi ile değerlendirilmiştir (Tablo 48). Analiz sonucu annelerin annelik deneyimi toplam ölçeği ile annelik şiddeti toplam ölçeği

puanları arasında anlamlı düzeyde ve negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r=-0,288$ ve $p<0,05$). Buna göre annelerin annelik ile ilişkili pratikleri deneyimleme düzeyleri azaldıkça annelik şiddetini meşrulaştırma düzeyleri artmaktadır. Ayrıca annelik deneyimi toplam ölçeği toplam puanları ile annelik şiddeti toplam ölçeği alt boyutlarından bakım ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddeti puanları arasında negatif yönde ve anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=-0,0257$, $r=-0,290$ ve $p<0,05$). Deneyim ölçeğinin bakım alt boyutu puanları ile annelik şiddeti toplam ölçeği ve alt boyutlarından bakım şiddeti ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddeti arasında negatif yönde ve anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-0,324$, $r=-0,296$, $r=-0,323$ ve $p<0,05$). Annelik deneyimi toplam ölçeği alt boyutlarından eğitim-disiplin-toplumsallaştırma deneyimi puanları ile annelik şiddeti toplam ölçeği ve bu ölçeğin alt boyutlarından bakım şiddeti ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma şiddeti arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-0,277$, $r=-0,235$, $r=-0,276$ ve $p<0,05$).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Annelik farklı anlamların yüklendiği karmaşık bir deneyimdir. Biyolojik temelinin yanı sıra sosyokültürel boyutu ile gündeme gelen annelik olgusu toplumsal yapıda ilgili görülen rol ve pratikler ile anlam kazanmaktadır. Böylece biyolojik manada çocuk doğurma ve çocuğa süt verebilme kapasitesi ile karakterize olsa da sosyokültürel manada bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Hatta doğurma ve beslemenin ötesinde annelerin kendilerine ve diğerlerinin annelere yükledikleri anlam ve bu anlamın oluşmasında etkili olan kültürel süreçler bu aşamada önem kazanmaktadır.

Temeli ve kapsamı konusunda henüz üzerinde fikir birliğine varılamayan annelik ele alındığı perspektife göre farklı anlamlar içermektedir. Biyolojik çocuğun doğumu ile başlayan ve fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik değişimi beraberinde getiren annelik deneyimi yalnızca tüm unsur ve nüansları ile ele alındığında anlaşılabilir. Anne olmanın ve annelik yapmanın hangi davranma, düşünme ve duygu tarzlarından oluştuğu ve hangi koşullara bağlı geliştiği üzerine açıklamalar sunan iki ayrı ele alış söz konusudur.

Anneliğin biyolojik bir süreç olarak ele alınma eğilimi, kadının evlilik ve çekirdek aile bağlamında edindiği rolü ve bu rolle ilişkili pratikleri icra etmesinin fonksiyonel olduğunu savunmaktadır. Hem aile hem de toplumun devamlılığı için yeni üyelerin dünyaya getirilip yetiştirilmesi ile aile ve toplum değerlerine uygun şekilde toplumsallaştırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç için ihtiyaç duyulan faaliyetlerin annelik kisvesi altında gerçekleştirilmesi söz konusudur. Böylece sadece çocuğun doğumu ile başlayan anne olma süreci değil aynı zamanda çocuğun birincil ve ikincil ihtiyaçlarının karşılanması yoluyla pratik edilen annelik yapma süreci de doğal ve biyolojik bir görünüm kazanmaktadır. Rich (1977: 11) yeryüzündeki tüm insanların kadınlar tarafından doğurulduğu gerçeği, insan yavrusunun uzun süre bakım ve beslenmeye ihtiyaç duyuyor olması, iş bölümünün çok uzun zaman önce gerçekleşmesi ile anne olan herkesin annelik yapmaktan sorumlu tutulduğunu savunmaktadır. 19. yüzyıla denk gelen çocuk bakım ve yetiştirme işlerinin kurumlaşması ile anne olmak ile kadınlık ve ebeveynlik benzer rol ve sorumluluklar etrafında organize edilmiştir. Cinsiyete dayalı iş bölümünün etkisi ile bakım verme rolü kadın cinsiyetinin doğal sonucu olarak görülmeye başlanmıştır (Smart, 1996: 44). Anneliğin biyolojik yanı ile ele alınma eğilimi kadının annelik yapmak olarak değerlendirilen çocuk bakımı ve yetiştirilmesi için özel ve

biyolojik anlamda kadın olmaktan kaynaklı bir yeteneğe sahip olduğunu savunmaktadır. Tüm kadınlar için çocuk doğurmanın, süt vermenin, bakım vermenin, ilgi göstermenin ve arzu edilen şekilde toplumsallaşmasını sağlamanın doğal ve evrensel bir geçerliliğe sahip olduğu düşünülmektedir. Bu iddianın en önemli destekçisi ise psikanalitik teoridir.

Ötekiler ile kurulan ilişkiler bağlamında bireylerin geliştiğini kabul eden psikanalitik kuram yaşamın başındaki ilişkilere önem vermekte ve bu ilişkiler arasında çocuk ve anne arasındaki ilişkiyi özel bir konuma yerleştirmektedir. Bu nedenle psikanalitik teoride anne ve annelikle ilgili önemli açıklamalara rastlanmaktadır (Parpan, 2007: 15). Kurama göre bireyler evrensel ilke ve toplumsal yapıya uygun davranışlar sergileme eğilimindedir. Bu durum cinsiyet ve toplumsal cinsiyet gelişiminin toplumun beklentileri ile uyumlu şekilde gerçekleşmesini desteklemektedir (Onur, 2017: 41). Toplumsal cinsiyetin tam anlamıyla kazanılması hem kız hem de erkek çocuğunun biyolojik cinsiyetine uygun olan davranışları edinmesini ve hemcinsleri gibi davranmayı keşfetmesini beraberinde getirmektedir (Geçtan, 2012: 39). Böylece normal kadınların anne olmak ve annelik yapmak isteyeceği çünkü biyolojik cinsiyetinin bunu gerektirdiği ve desteklediği kabul edilmektedir. Kadının anne olmaya duyduğu ihtiyaca çocuğun annesi tarafından bakım alma ihtiyacı eklendiğinde tüm kadınların anne olmaları ve çocuk bakımında asli sorumluluğu üstlenmeleri gündeme gelmektedir (Chodorow, 1978: 22). Böylece kadın olmak ile anne olmak arasındaki biyolojik bağa annelik yapmak da eklenmektedir. Toplumsal cinsiyetin tam olarak kazanılması ile sosyokültürel yapıya uygun ve hemcins ile benzer davranışların sergilenme eğilimi kadınların anneliğine normatif bir görünüm kazandırmaktadır.

Anneliğin biyolojik yönü ile ele alındığı bir diğer açıklama sosyobiyolojik teoridir. Tüm organizmaların hayatta kalma ve soyunu devam ettirme amacı ile hareket ettiğini savunan teoriye göre davranışların temelinde biyolojik ve genetik unsurlar yer almaktadır. Bu perspektifle kadının anne olması ve annelik yapması hayatta kalma ve soyunu devam ettirme amacına yönelik organize edilmiştir. Kadının biyolojik cinsiyeti sayesinde sahip olduğu doğurma ve süt verebilme kapasitesi ile erkeğin sahip olduğu güç, hız ve agresif yapı toplumsal cinsiyet rollerinin tayininde etkili olmaktadır. Böylece kadının bakım vericilikte asli sorumluluğu üstlenmesi türün devamlılığı için gerekli ve kadının biyolojik ve genetik özellikleri dolayısıyla doğal kabul edilmektedir.

Psikanalitik ve sosyobiyojik teori kadının doğum yapması kadar ebeveynlik yapmasının da doğal olduğunu savunan annelik ideolojisinin en temel argümanlarını içermektedir. Anne olmak ile ilişkili görülen bakım, ilgi ve toplumsallaştırma gereklilikleri kadının biyolojik yapısında doğal olarak ve doğuştan bulunmaktadır. Böylece hem kadın kendini gerçekleştirebilmek için anne olmaya ve çocuğu ile vakit geçirmeye ihtiyaç duymakta hem de biyolojik donanımı anneyi çocuğun hayatında vazgeçilmez bir konuma yerleştirmektedir. Çocuğun uzun yıllar fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğu inkâr edilemese de ihtiyaç duyulan bakım ve desteğin en iyi kim tarafından sağlanacağı tartışılmaktadır. Annelikte biyolojik ve genetik unsurların yanı sıra bireysel, toplumsal ve kültürel faktörlerin varlığı ve aile ve toplumun devamlılığı için biyopsikososyal yönden sağlıklı yeni üyelere duyulan ihtiyaç bakım ve yetiştirme pratiklerinin organize edilmesini beraberinde getirmektedir. Biyolojik anlamda donanımlı ve bu donanımdan dolayı eşsiz olan anneye çocuk bakım ve yetiştirme sürecinde hangi eylemleri hangi şekilde ve hangi sıklıkla yapacağını gösteren ise ideal annelik normlarıdır.

Çocuk bakım ve yetiştirilmesinde ideal annelik normları bireylerarası etkileşimle toplumsal olarak inşa edilir ve anneler tarafından yaygın olarak deneyimlenir (Miller, 2010: 55). Çocuk bakım ve yetiştirilme işlerine toplumsal düzeyde atfedilen önem annenin statüsünü yükseltmektedir. Rolü ve statüsü anneliği ile yükselen kadın bu statünün gerekliliklerini yerine getirebilmek için gündelik hayatını annelik odağında yeniden organize etmektedir. Böylece annenin çocuk doğurma ve süt verebilme yönündeki özel biyolojik kabiliyeti onun çocuk bakım ve yetiştirilmesinde özel bir konuma gelmesini ve bu pratikler ekseninde yeni bir statü ve anlama kavuşmasını beraberinde getirmektedir. Böylece kadınlık, annelik ve ebeveynlik kavramları anneliğin biyolojik izahında birbirine oldukça yakın bir anlama kavuşmaktadır.

Anne olmanın ve annelik yapmanın hangi düşünce, duygu ve davranış tarzlarından oluştuğu ile hangi koşullara bağlı geliştiği üzerine açıklamalar sunan ikinci açıklama anneliği bir deneyim olarak ele almaz. Bu eğilim doğal ve evrensel bir annelik modeli yerine birbirinden farklı annelik üsluplarından bahsetmeyi beraberinde getirmektedir. Buna göre, annelik tüm sağlıklı ya da normal kadınların benzer şekilde yaşadığı ya da hakkında benzer düşüncelere sahip olduğu birleştirici bir deneyim değildir. Aksine bireylerin anneliği üzerinde biyolojik unsurlar kadar kültürel ve psikolojik unsurlar da

etkili olmaktadır. Karmaşık ve dinamik bir deneyim olan anneliğin bu niteliği bir bütün olarak biyopsikososyal yönleri ile ele alınmasını gerektirmektedir.

Anneliğin doğuştan getirilen çeşitli yatkınlık ya da eğilimlerden ziyade sosyokültürel bağlamda inşa edildiğini savunan bu perspektifin argümanları çeşitli teoriler tarafından desteklenmektedir. Bireylerin davranış repertuarı ile doğmadığını ve refleksler haricinde kalan tüm davranışların deneyim ya da gözlem yoluyla sonradan öğrenildiğini savunan sosyal öğrenme kuramı bunlardan biridir. Kurama göre toplumsal cinsiyet rolleri doğuştan getirilmemekte sosyokültürel yaşamda gözlem ve deneyim yoluyla içselleştirilmektedir (Bandura, 1977: 16). Buna göre kadınlar çocuk bakımını üstlenmek için özel bir yatkınlık ile doğmasa da biyolojik yönden kendilerine benzeyen bireylerin davranışlarını gözlemleyerek ve kendilerine model alarak annelik rolünü öğrenmektedir. Bu sürece davranıştan ziyade cinsiyete göre tepki veren diğer bireyler katkı sağlamaktadır. Böylece kadının doğası gereği daha iyi icra edeceği düşünülen çocuk bakım ve yetiştirme pratikleri için toplumsallaşma süreci çocukluğundan itibaren devam eder.

Anneliğin normatif yapısı toplumun beklentileri ile uyumlu, işlevsel, arzu edilen bir kimlik olarak tüm kadınlar tarafından paylaşılmasına ilişkin toplumsal beklentiyi oluşturmaktadır (Nicolson, 1993: 207-208). Bu durum anne olmayı tercih etmeyen kimi kadınların bu rolü üstlenmeye rıza göstermelerini beraberinde getirmektedir. Her ne kadar kadının doğasında annelikle ilişkili özelliklerin taşındığına inanılsa da kadınlar aslında anne olmayı ve annelik yapmayı sosyal olarak öğrenmektedir. Sosyal rol kuramı anneliğin deneyim boyutuna ilişkin bu argümanı destekler niteliktedir. Cinsiyetler arasındaki davranış ve tutum farklılıklarının biyolojik farklılıklardan çok daha fazlasını içerdiğini iddia eden kuram kadın olmakla ilişkili görülen birçok davranışın aslında kadınlıkla ilgili kalıp yargılardan ileri geldiğini savunmaktadır. Ebeveynlikle ilgili birçok davranışın kadınlar tarafından sürekli olarak icra edilmesi zamanla kadınların bu davranış ve tutumlar için özel bir biyolojik temele sahip olduğunu düşündürmektedir. Oysa kadının kişiliğinde biyolojik anlamda kadın olmaktan kaynaklanan herhangi bir bakım verme arzusu ya da yatkınlığı bulunmamaktadır (Eagly ve Steffen, 1984: 735).

Kadının annelik yapmak için özel ya da doğal bir kapasitesi olmasa da çocuğun gelişimi boyunca sunulan fiziksel, ruhsal ve sosyal destek ile anneliğin kendisi çeşitli kapasite ve yetenekleri yükseltmektedir. Ruddick'in (1980: 346) anneliğe özgü düşünme biçimi

dediği bu özel kapasite bağımlı bir çocuğun ihtiyaçlarının sürekli olarak ve kesintisiz şekilde karşılanması ile gelişmektedir. Ancak bu düşünme şekli biyolojik cinsiyetten değil çocuk bakım işlerinden doğmakta ve toplumsal koşul ve beklentilerden etkilenerek kültürel unsurların izlerini taşımaktadır. Böylece çocuk bakımında annenin özel konumu biyolojik cinsiyetinden kaynaklanan yatkınlığı ile değil çocuğun bakım ihtiyaçlarının sistemli ve sürekli olarak karşılanması ile edinilmektedir. Kadının ilişki ve farkındalık kapasitesini yükselten annelik deneyimi bireye en yüksek doyumu sağlayan rollerden biridir. Kadının bilişsel, fizyolojik, toplumsal ve ruhsal açılardan farklılaşmasını sağlayan bu rol sosyokültürel kazanımlarının yanı sıra yoğun sorumlulukları içermesi ile zaman zaman çelişik duygular ve çiftdeğerlilikler eşliğinde deneyimlenmektedir. Ancak annelikle ilgili rol ve sorumluluklar toplumsal cinsiyet şemalarına uygun şekilde toplumsal olarak oluşturulduğu için bu çelişik duygular ve çiftdeğerlilikler çoğunlukla görmezden gelinmekte ya da inkâr edilmektedir. Toplumsal cinsiyet şemaları kuramına göre bireylerin cinsiyetleri tanımaya başlaması ile eş zamanlı oluşturmaya başladığı şemalar kadın ve erkek için beklentileri organize etmektedir (Bem, 1981: 355). Bu şemaların sosyokültürel çevre ile oluşturulması ise şemaların çoğunlukla geleneksel cinsiyet rollerini içermesini ve bu rollerin dışındaki deneyim, duygu ve arzuların yok sayılmasını beraberinde getirmektedir (Bussey ve Bandura, 1999: 678).

Geleneksel cinsiyet rolleri ve sosyokültürel yapı anneliği çocuk bakım ve yetiştirilme odağında tanımlasa da doğası gereği ilişkisel bir yapıya sahip olan anneliğin çocuk bakım ve yetiştirme pratiklerine indirgenmemesi ve sosyal hizmet müdahale sürecinde anneyi biyopsikososyal yönlerinin tamamı ile birey olarak ele alınması elzemdir (Featherstone, 1997: 168). İhtiyaç ve arzuları karşılanmayan annenin çocuğu için ideal bakım ve toplumsallaştırmayı sağlayamayacağı veya yeterli düzeyde destekleyemeyeceği düşünüldüğünde bu çabanın sadece anneler için değil çocukların ihmal ve istismar edilmesinin önüne geçilmesinde de gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

Anneliğin bütüncül şekilde ele alınarak anlaşılması yolundaki adımlardan biri annelerin anneliği ve kendi annelik deneyimlerini ele alış şekillerinin incelenmesi kabul edilebilir. Bu anlatılanlar çerçevesinde annelerin annelik ile ilgili gördükleri duygu, düşünce ve pratikler ile annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgulara ilişkin değerlendirmeler aşağıda verilmiştir.

Annelerin annelik ile ilişkili görülen düşünce, tutum ve davranışlara katılım düzeylerinin belirlenmesi amacı ile oluşturulan annelik algısı ölçeğine verilen yanıtlar annelerin çocuk bakım ve yetiştirilmesi ile ilgili pratikleri yüksek oranda annelik görevleri olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Annelerin kendilerini en yüksek oranda çocuğun fiziksel bakımdan en düşük oranda ise çocuğun eğitim-disiplin-toplumsallaştırılmasından sorumlu tutması dikkat çekicidir. Bu bulguya göre anneler fiziksel emek gerektiren bakım ihtiyaçlarının karşılanmasında -tek başına- kendilerini daha fazla sorumlu hissederken çocuğa kurallar konması gibi daha bilişsel pratikler için kendilerini aynı oranda sorumlu hissetmemekte ya da sorumluluğun anne ve diğerleri arasında paylaşılması gerektiğini düşünmektedir.

Çalışmada annelerin demografik özellikleri ile annelik algıları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; annelik algılarının yaş, eğitim düzeyi, istihdama katılım düzeyi/şekli ve çocuk sayısına bağlı değiştiği tespit edilmiştir. Eğitim seviyesi ve istihdama katılım düzeyleri arttıkça ve anne yaşı ile çocuk sayısı azaldıkça annelerin ebeveyn pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirme düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Diğer bir deyişle çalışma kapsamında görüşülen genç, eğitilmiş, istihdama katılım düzeyleri yüksek ve daha az sayıda çocuğu olan annelerin çocuk bakım ve yetiştirilmesinde anneyi yegâne sorumlu görmek yerine bu sorumluluğun eşler ya da diğer bakım vericiler arasında paylaşılması yönündeki beklentileri çalışma bulguları açısından oldukça önemlidir.

Annelerin annelik ile ilişkili görülen düşünce, tutum ve davranışları deneyimleme düzeylerinin belirlenmesi amacı ile elde edilen bulgular incelendiğinde annelerin çocuk bakım ve yetiştirilmesi ile ilgili pratikleri deneyimleme düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu görülmektedir. Annelerin en yüksek oranda bakım en düşük oranda ise eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ile ilgili pratikleri deneyimlediklerini bildirmeleri çalışmanın bulguları açısından önemlidir. Bu bulgu çocuğun sağlığı ve gelişimi, yeterli ve düzenli uyuması, temizlik ve hijyeni ile beslenmesine yönelik ihtiyaçlarının karşılanmasında annelerin deneyimlerin yüksekliğine karşın çocuğun sağlıklı toplumsallaşması, akademik gelişimi ve kişisel gelişimine yönelik deneyimlerin daha düşük seviyede anneler tarafından deneyimlendiğini göstermektedir. Bu durum annelerin fiziksel uğraş gerektiren çocuk bakım ihtiyaçlarını karşılamakta tek başlarına kendilerini yeterli görmekteyken bilişsel ve duygusal uğraş gerektiren ihtiyaçlarını karşılamakta daha düşük düzeyde yeterli hissettiklerini göstermektedir.

Çalışmada annelerin annelik deneyimlerinin yaş ve eğitim düzeyleri ile ilişkili olduğu ancak istihdama katılım düzeyi ile çocuk sayılarının ilişkili olmadığı tespit edilmiştir. Anne yaşı ile annelik deneyimleri arasındaki ilişki incelendiğinde; annelerin yaşı arttıkça çocuğun duygusal ihtiyaçları, mutluluğu ve güven duygusuna yönelik ilgi-değer-duygusal yeterlik deneyimlerinin arttığı ancak bakım ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma deneyimlerinin değişmediği bulunmuştur. Ayrıca annelik deneyimlerinin anne eğitim düzeyi ile ilişkisi; eğitim düzeyi ile çocuğun sağlığı ve gelişimi, yeterli ve düzenli uyuması, temizlik ve hijyeni ile beslenmesine yönelik bakım pratiklerinin daha yüksek oranda deneyimlendiğini ancak ilgi-değer-duygusal yeterlik ve eğitim-disiplin-toplumsallaştırma deneyimlerinin farklılaşmadığını göstermektedir. Son olarak çalışmaya katılan annelerin annelik deneyimleri ile istihdama katılım düzeyleri ve çocuk sayıları arasında ilişki bulunamamıştır.

Annelerin annelik algısı toplam ölçeği ile annelik deneyimi toplam ölçeğine katılım düzeyleri karşılaştırıldığında genel olarak verilen yanıtların uyumlu olduğu ancak çocuğun sağlığı ve gelişimi, yeterli ve düzenli uyuması, temizlik ve hijyeni ile beslenmesini içeren bakım algılarının bakım deneyimlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Böylece çocuğun fiziksel bakımına yönelik annelik deneyimlerinin bu konudaki algı ve beklentilerin altında kaldığı söylenebilir. Annelerin annelik algıları ile annelik deneyimleri arasında saptanan pozitif yönlü ilişki çalışmanın önemli bulguları arasındadır. Buna göre annelerin çocuk bakım ve yetiştirme pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirme düzeyleri yükseldikçe bu pratikleri deneyimleme düzeyleri de yükselmektedir. Bu ilişki annelerin annelik algıları ile deneyimlerinin örtüştüğünü göstermektedir.

Annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma düzeylerinin belirlenmesi amacıyla çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde; çocuk bakım ve yetiştirme sürecinde annelerin annelik şiddetini meşru bir yöntem olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Buna göre anneler çocukların olumsuz görülen davranışlardan uzaklaştırılması ve olumlu kabul edilen davranışlara yönlendirilmesine yönelik uygulanan anne şiddetini meşrulaştırma eğilimindedir. Çocuğun sağlığı ve gelişimi, yeterli ve düzenli uyuması, temizlik ve hijyeni ile beslenmesinin düzenlenmesine yönelik uygulanan anne şiddeti daha düşük düzeyde meşrulaştırılırken çocuğun çevresi ile olan ilişkilerinin düzenlenmesi

ve toplumsal normlara uygun bir birey olmasına yönelik uygulanan anne şiddeti daha yüksek oranda meşru görülmektedir.

Çalışmada ayrıca annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimi ile annenin yaşı, eğitim düzeyi ve çocuk sayısının ilişkili olduğu bulunmuştur. Annelerin annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri ile yaş ve eğitim düzeyleri arasında negatif yönlü; çocuk sayısı ile pozitif yönlü ilişki vardır. Buna göre çalışmaya katılan genç, eğitim seviyesi düşük ve daha fazla çocuklu annelerin annelik şiddetini daha fazla meşrulaştırma eğiliminde oldukları çalışmanın önemli bulguları arasındadır. Diğer yandan annenin istihdam düzeyi/şekli ile annelik şiddetini meşrulaştırma düzeyi arasında ilişki bulunamamıştır.

Çalışmada annelerin çocuk bakım ve yetiştirme pratiklerini annelik görevleri olarak görmeleri ile annelik şiddetini meşrulaştırmaları arasında ilişki saptanamamıştır. Ancak annelerin annelik deneyimleri ile annelik şiddetini meşrulaştırma eğilimleri arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Buna göre annelerin annelik ile ilişkili görülen bakım, eğitim-disiplin-toplumsallaştırma ve ilgi-değer-duygusal yeterlilik pratiklerini deneyimleme düzeyleri yükseldikçe annelik şiddetini meşru görme düzeyleri düşmektedir. Diğer bir deyişle anneler çocuk bakım ve yetiştirilme sürecinde çocuğun ihtiyaçlarına daha yüksek düzeyde yanıt verebildiğini düşündükçe annelik şiddetini daha düşük düzeyde meşrulaştırma eğilimindedir. Annelik deneyimi ile şiddetin meşru görülmesi arasında saptanan bu ilişki çalışmanın önemli bulguları arasında değerlendirilmektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgular çerçevesinde temel olarak; annelerin çocuk bakım ve yetiştirme pratiklerini annelik görevleri olarak değerlendirdikleri, bu pratikleri yüksek düzeyde kendi annelik deneyimlerine aktarabildikleri ve çocuğun olumsuz kabul edilen davranışlardan uzaklaştırılması olumlu kabul edilen davranışlara yönlendirilmesi için annelik şiddetinin meşru bir yöntem olarak değerlendirdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmanın bulguları ve konu ile ilgili literatür göz önünde bulundurularak tasarlanan öneriler aşağıda yer almaktadır.

1960'lardan bu yana sosyal hizmet uygulamalarında bütünlük, ilişki, denge kavramları ile gündemde olan sistem yaklaşımı indirgemeci anlayışa karşı durmakta ve hiçbir sistemin belirli yönleri ile ele alınarak yeterince anlaşılamayacağını savunmaktadır (Zastrow, 2013: 15-16). Sosyal hizmet uygulamalarında bireylerin sadece belirli

fonksiyon ya da toplumsal rolleri bağlamında değil biyopsikososyal yönlerinin tamamı ile ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmet uygulamalarında annelerin bakım verici rolüne indirgenmeden sosyokültürel bağlamında ve bireysel farklılıkları değerlendirilerek ele alınması hayati önem arz etmektedir. Ancak çalışmanın bulguları annelerin çocuk bakımı ve yetiştirilmesinde anneyi tek ve asli sorumlu olarak değerlendirme düzeylerinin oldukça yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu durum annelerin her koşul ve şartta çocuklarının fiziksel, toplumsal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılama konusunda içsel bir zorunluluk hissettiğini ortaya koyarak bir nevi varoluşlarını annelik rol ve görevlerine bağladığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle anneliğin kapsam ve sınırı, temeli ve icra şekillerinin yanı sıra annelik ile gündeme gelen rol çatışmaları, bireyler arası çatışmalar ve annelik ile ilişkili çiftdeğerlilikler üzerine seminer ve grup çalışmalarının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmada çocuk bakımı ve yetiştirilmesinde anneyi yegane sorumlu olarak görme düzeyinin eğitim seviyesi ve ücretli istihdama katılım düzeyleri düşük, yaşı ve çocuk sayısı yüksek olan anneler arasında daha yüksek düzeyde bulunması bu gruplarla annelik üzerine yapılacak çalışmaların önemini artırmaktadır.

Annelerin sosyal alanla bağını koparmak pahasına sadece anneliklerini icra etmeleri ne bakım veren anne ne de bakım alan çocuk açısından sağlıklı bir ilişki modeli teşkil etmemektedir. Sosyokültürel bağlamda şekillenen annelikle ilgili yaygın inanç annelerin çocuklarının tüm ihtiyaçlarını karşılama konusunda eşsiz bir yeteneğe sahip olduğu yönünde olsa da sosyal hizmet uygulamalarında annelerin bireysel algı, yetenek ve deneyimleri ile sosyal çevrelerini desteklemek gerekmektedir. Çocuğun bakım ve yetiştirilme sürecinde sorumluluğu genellikle tek başına üstlenen annelerin bu sorumluluğu yerine getirmekte kendini başarısız /yetersiz hissetmeleri ile çocuğa yönelik fiziksel şiddeti daha yüksek düzeyde meşru bir yöntem olarak değerlendirmeleri arasında bulunan ilişki annenin desteklenmesini daha da önemli kılmaktadır.

Sosyal hizmetin en önemli işlevlerinden biri; sorunu gelişme sürecinde tespit ederek henüz etkisini göstermeden engellemeye yönelik eylemleri kapsayan koruyucu önleyiciliktir (Duyan, 2010: 16-17). Koruyucu-önleyici fonksiyonu çocuğun bakım ve yetiştirilme sürecinde anne şiddetinin daha yüksek düzeyde meşru görüldüğü genç, çok çocuklu, eğitim düzeyi ve ücretli istihdama katılım düzeyleri düşük anneler ile yapılacak sosyal hizmetin önemini artırmaktadır. Bu gruplarla anne şiddeti gibi önemli bir alanda

sorunun ortaya çıkmasını engellemeye yönelik yapılacak çalışmalar sorunun meydana getireceği yıkıcı etkilerden çocuğun korunmasına destek sağlamaktadır.

Bu bahsedilen noktalarla bağlantılı olarak çocuk bakımında sorumluluğun paylaşılmasına yönelik gereklik gündeme gelmektedir. Çocuk bakım ve yetiştirme pratiklerinin neredeyse tamamen anneye yüklendiği Türkiye’de kamusal bakım hizmetlerinin yaygın, erişilebilir ve kaliteli hale getirilmesi bu konuda atılacak bir diğer önemli adımdır. Bu adım sadece annelerin değil aynı zamanda çocukların sosyal refahlarını yükseltmeye yöneliktir. Çocuk refahı alanında yapılan sosyal hizmet çalışmaları doğrudan çocuğun refah düzeyinin yükseltilmesinin yanı sıra çocuk refahının sağlanması yoluyla aile ve annelerin refah düzeylerinin yükselmesine de önemli düzeyde destek sağlamaktadır (Ahi, 2017: 207-208). Benzer şekilde toplumsal düzeyde çocuk bakım ve yetiştirme sürecinde anne ve diğerleri arasındaki sorumluluk paylaşımı çok yönlü bir kazanç sağlayacağı düşünülmektedir. Çocuk için şiddetin meşru bir eğitim ve terbiye metodu olarak görülmediği, anne için bireysel arzu ve ihtiyaçlarını yok sayılmadığı sosyal çevrenin bu şekilde destekleneceği düşünülmektedir.

Son olarak aynı konuda yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanılmadığından bu çalışmanın literatüre ve ilgili çalışmalara katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Ancak daha geniş ölçekli ve kapsamlı yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmanın kısıtlı bir evren ve örneklem ile gerçekleştirilmiş olması elde edilen sonuçların Türk sosyokültürel yapısındaki annelere genellenebilmesini desteklememektedir. Konu ile ilgili farklı mekânsal alanlarda, daha geniş ölçekte ve daha geniş kapsamlı yürütülen çalışmaların alana katkı sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Abreveya, E. (2015). Yüceltme olarak annelik. *Cogito dergisi*, 81, s. 201-207.

Ahi, Y. (2017). Sosyal politika bağlamında Türkiye’de kadın istihdamı ve çocuk bakımı. N. Şahin-Taşğın, U. Tekin ve Y. Ahi (Der.). *Sosyal hizmetlerde güncel tartışmalar: Sosyal hizmet(ler)i yeniden düşünmek konferansları* (s. 207-216) içinde. Ankara: Nika Yayın.

Badinter, E. (1992). Annelik sevgisi: 17. Yüzyıldan günümüze bir duygunun tarihi. İstanbul: AFA Yayınları.

Badinter, E. (2015). Kadınlık mı annelik mi (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. New Jersey: Prentice Hall.

Bayraktar, S. (2011). Makbul anneler müstakbel vatandaşlar: Neoliberal beden politikalarında annelik. Ankara: Ayizi Kitap.

Beauvoir, S. D. (2010). Kadın. “İkinci Cins”: Evlilik çağı. İstanbul: Payel Yayınevi.

Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological review*, 88(4) s.354-364.

Beylikdüzü Belediyesi (2018). Beylikdüzü’nün mekânsal gelişimi. Erişim adresi: <http://www.beylikduzuketbellegi.com/Icerik/Goruntule/468> Erişim tarihi: 20.04.2018.

Bulut, I. (1996). Genç anne ve çocuk istismarı. Ankara: Bizim Büro.

Bussey, K. Ve Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological review*, 106(4), s. 676-713.

Can, A. (2014). SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Chodorow, N. (1978). The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender. Berkeley Los Angeles London: University of California Press.

Cuche, D. (2013). Sosyal bilimlerde kültür kavramı. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Donath, O. (2018). Abartılmış annelik bastırılmış kadınlık (Çev. B. Yalçın Baştımur). İstanbul: Destek Yayınları.

Dökmen, Z. Y. (2009). Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar (8. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Durkin, K. (1995). Developmental social psychology: From infancy to old age. Cambridge Massachusetts: Blackwell.

Duyan, V. (2010). Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri. Ankara: Sosyal hizmet uzmanları derneği

Eagly, A. H. ve Steffen, V. J. (1984). Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles. *Journal of personality and social psychology*, 46(4), s. 735-754.

Eagly, A. H., Wood, W. ve Diekmann, A.B. (2000). Social role theory of sex differences and similarities: A current appraisal. T. Eckes. Ve H. M. Trautner (Ed.). *The Developmental Social Psychology of Gender* (s. 123-160) içinde. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Edgerton, R., B. (2017). Hasta toplumlar (Çev. H. Turgut), (5. Baskı). Ankara: Buzdağı Yayınevi.

Eriksen, T., H. (2009). Küçük yerler derin mevzular: Sosyal ve kültürel antropolojiye giriş (Çev. F. Adsay). İstanbul: Avesta Yayınları.

Featherstone, B. (1997). I wouldn't do your job!: women, social work and child abuse. W. Hollway ve B. Featherstone (Ed.). *Mothering and ambivalence* (s. 167-193) içinde. London: Routledge.

Featherstone, B. (1999). Taking mothering seriously: The implications for child protection. *Child and family social work*, 4, s. 43-53.

Franzoi, S. L. (1996). Social psychology. Dubuque: Brown & Benchmark Publishers.

Geçtan, E. (2012). Psikodinamik psikiatri ve normaldışı davranışlar (20. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.

Gilbert, N. (2008). A mother's work: How feminism, the market, and policy shape family life. New Haven and London: Yale University Press.

Glenn, E., N. (1994). Social Constructions of mothering: A thematic overview. E. N. Glenn ve G. Chang (Ed.). *Mothering: Ideology, experience, and agency* (s. 1-28) içinde. London and New York: Rotledge.

Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihtmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet üniversitesi tıp fakültesi dergisi*, 24(3), s. 128-134.

Güvenç, B. (1974). İnsan ve kültür (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014). "2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması". Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.

Horney, K. (2017). Kadın psikolojisi. İstanbul: Totem Yayınları

Jackson, S. (1993). Women and family. D. Richardson ve V. Robinson (Ed.). *Introducing women's studies* (s. 201-224) içinde. London: Macmillan.

Jeremiah, E. (2004). Murderous Mothers: Adrienne Rich's *Of Woman Born* and Toni Morrison's *Beloved*. Andrea O'Reilly (Ed.). *From motherhood to mothering: The legacy of Adrienne Rich's Of woman born* (s. 59-71) içinde. New York: State University of New York Press.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). Çocuğun değeri: Türkiye’de değerler ve doğurganlık. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Kohlberg, L. (1966). A cognitive-developmental analysis of children’s sex-role concepts and attitudes. E. E. Maccoby (Ed.). *The development of sex differences* (s. 82-173) içinde. Stanford, CA: Stanford University Press.

Kohlberg, L. (1968). Early education: A cognitive-developmental view. *Child development*, 39(4), s. 1013-1062.

Krane, J. Ve Davies, L. (2000). Mothering and child protection practice: Rethinking risk assessment. *Family and social work*, 5, s. 35-45.

Kutlu, L ve arkadaşları (2007). Anneler çocukluklarında uygulanan ceza yöntemleri ile çocuklarına uyguladıkları ceza yöntemleri arasındaki ilişki. *Anatolian journal of psychiatry*, 8, s. 22-29.

Levi-Strauss, C. (2016). Irk, tarih ve kültür (Çev. I. Ergüden ve H. Bayrı), (7. Basım). İstanbul: Metis.

Malinowski, B. (2016). Bilimsel bir kültür teorisi (Çev. D. Uludağ). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Marshall, G. (2009). Sosyoloji sözlüğü (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat.

Mavili Aktaş, A. (2014). Aile içi şiddet (2. Baskı). Ankara: Elma Yayınevi.

Miller, T. (2010). Annelik duygusu: Mitler ve deneyimler (Çev. G. Tunçer). İstanbul: İletişim.

Mischel, W. (1970). Sex-typing and socialization. P.H. Mussen (Ed.). *Carmichael’s manual of child psychology* (Volume 2), (s. 3-72) içinde. New York: John Willey & Sons.

Müderrişoğlu, S., Dedeođlu, C., Akço, S., Akbulut, B. (2014). Türkiye’de 0-8 yař arası çocuğa yönelik aile ići Őiddet araştırması. İstanbul.

Nadir, U. (2017). “Nasıl korunabilirdik?”: Şiddete uğrayan kadınlar ve çocuklar. İstanbul: İletişim Yayınları.

Neuman, W.,L. (2010). Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar (I. Cilt), (Çev. S. Özge), (4. Basım). İstanbul: Yayınodası.

Nicolson, P. (1993). Motherhood and women’s lives. D. Richardson ve V. Robinson (Ed.). *Introducing women’s studies* (s. 201-224) içinde. London: Macmillan.

O’ Reilly, A. ve Ruddick, S. (2006). A conversation about maternal thinking. Erişim adresi: <https://sarusuddick.files.wordpress.com/2011/09/maternal-thinking-chapter.pdf>
Erişim tarihi: 10.05.2018.

Oakley, A. (1976). House wife: High value-low cost. New York: Penguin Books.

Omaç, M. (2010). Malatya kent merkezinde yaşayan ve 2-5 yaş arası çocuk sahibi olan annelerin çocuklarına uyguladıkları Şiddet ve etkileyen faktörler. Yayınlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Onur, B. (2017). Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm (11. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Özay, H. (2008). İslam Hukukunda Anne. İstanbul: Cihan Yayınları.

Özensel, E. (2004). Türk toplumunda çocuğun yetiştirilmesinde annenin rolü: Konya İli örneği. *Değerler eğitimi dergisi*, 2(6), s. 77-96.

Parker, R. (1997). The production and purposes of maternal ambivalence. W. Hollway ve B. Featherstone (Ed.). *Mothering and ambivalence* (s. 17-37) içinde. London: Routledge.

Parman, T. (2015). Annelik üzerine bir psikanalitik sözlük denemesi. *Psikanaliz yazıları* (2. Basım), 14, s. 15-22.

Rich, A. (1995). *Of women born: Motherhood as experience and institution*. New York: W. Norton & Company.

Ruddick, S. (1980). Maternal thinking. *Feminist studies*, 6(2), s. 342-367.

Selçuk, B. (2015). Türkiye’de ebeveynlik. *Cogito dergisi*, 81, s. 108-117.

Silva, E., B. (1996). The transformation of mothering. E. B. Silva (Ed.). *Good enough mothering?: Feminist perspectives on lone mothering* (s. 10-36) içinde. London and New York: Routledge.

Slaby, R., G. ve Frey, K., S. (1975). Development of gender constancy and selective attention to same-sex models. *Child development*, 46(4), s. 849-856.

Smart, C. (1996). Deconstructing motherhood. E. B. Silva (Ed.). *Good enough mothering? Feminist perspectives on lone mothering* (s. 37-57) içinde. London and New York: Routledge.

Smart, C. (2006). Motherhood/Mothers. B.S. Turner (Ed.). *Sociology* (s. 405-406) içinde. Cambridge: Cambridge University Press.

Soysal, D. (2016). *Beauvoir dersleri: Evli kadın ve anne üzerine bir deneme*. İstanbul: Belge Yayınları.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (TCBAAK). (1995). *Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları* (Genel yayın no: 86). Ankara.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (TCBAAK). (1998). *Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet* (Genel yayın no: 113). Ankara.

Tura, S., M. (2010). *Freud’dan Lacan’a psikanaliz* (4. Baskı). İstanbul: Kanat Kitap.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2018a). *Beylikdüzü işgücüne katılım düzeyi*. Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> Erişim tarihi: 23.07.2018.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2018b). Beylikdüzü eğitim düzeyi. Erişim adresi: http://www.tuik.gov.tr/VeriTabanlari.do?ust_id=105&vt_id=9 Erişim tarihi: 23.07.2018.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2018c). Beylikdüzü kadın yaş dağılımı. Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> Erişim tarihi: 23.07.2018.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2018d). Beylikdüzü hiç evlenmemiş kadın sayısı. Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> Erişim tarihi: 23.07.2018.

Uluğtekin, M., G. (2002). A sociological analysis of motherhood ideology in Turkey, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ulusoy, M., D. (2018). Sosyalleşme. E. Burcu Sağlam, A. Öğün Boyacıoğlu ve A. Gelgeç Bakacak (Ed.). *Sosyoloji* (s. 158-188) içinde. Ankara: Siyasal Kitabevi.

United Nations Children's Fund (UNICEF). (2010). Türkiye'de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması. Erişim adresi: <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf>. Erişim tarihi: 31.07.2018.

Vargas, N., A., Lopez, D., Perez, P., Zuniga, P., Toro, G. Ve Ciocca, P. (1995). Parental attitude and practice regarding physical punishment of school children in Santiago de Chile. *Child Abuse & Neglect*, 19(9), s. 1077-1082.

Weinberg, D. (2006). Prejudice. B.S. Turner (Ed.). *Sociology* (s. 470-472) içinde. Cambridge: Cambridge University Press.

Winnicott, D., W. (1971). "La préoccupation maternelle primaire." *De la pédiatrie a la psychanalyse*. Paris: Payot.

Yavuzer, H. (1999). Ana-baba ve çocuk: Ailede çocuk eğitimi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2011). SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri (3. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Yogev, Ő. P. (2006). Ergenlerde toplumsal cinsiyetin kazanılması: Aile, okul ve arkadaş etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.

Zastrow, C. (2013). Sosyal hizmete giriş (Çev. Ed. D. Baran Çiftci). Ankara: Nika Yayın.

EKLER

GÖRÜŞME FORMU

Değerli Anneler,

Bu form Sakarya Üniversitesi'nde yürütülen yüksek lisans tez çalışması ile ilişkili olarak hazırlanmıştır. Çalışmada annelerin anneliği nasıl algıladığı ve deneyimlediği hakkında bilgi edinmek amaçlanmaktadır.

Çalışmada kimlik bilgileriniz istenmemektedir, lütfen forma kimlik bilgilerinizi yazmayınız. Yanıtlarınız sadece bu çalışma için kullanılacaktır. Samimi ve eksiksiz yanıtlamanız çalışmanın güvenilirliği için çok önemlidir. Çalışmanın sonucu hakkında bilgi almak isterseniz esrasoganci@arel.edu.tr mail adresinden iletişime geçebilirsiniz.

Katılımınız için teşekkürler.

A. DEMOGRAFİK BİLGİLER İLE İLGİLİ SORULAR

- 1) Yaşınız .....
- 2) Eğitim durumunuzu belirtiniz
  - a) Okur-yazar
  - b) İlkokul mezunu
  - c) Ortaokul mezunu
  - d) Lise ve dengi mezunu
  - e) Üniversite mezunu
  - f) Lisans üstü mezunu
- 3) Şu anda çalışıyor musunuz?
  - a) Çalışmıyorum
  - b) Yarı zamanlı çalışıyorum
  - c) Tam zamanlı çalışıyorum
  - d) Diğer (.....)
- 4) Kaç çocuğunuz var .....
- 5) Çocuklarınızın yaşları ....., ..., ..., ..., ...

B. TUTUM VE DAVRANIŞLAR İLE İLGİLİ SORULAR

Çalışmanın devamında sizin annelikle bağlantılı bazı tutum ve davranışlarınız araştırılmaktadır. Bütün ifadeleri okuyup bu ifadelere hangi oranda katıldığınızı kutucuklara işaret koyarak belirtmeniz gerekmektedir. Hiçbir ifadenin doğru ya da yanlış yanıtı yoktur. Aşağıda örnek bir yanıtlama bulabilirsiniz.

	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum
Bir çocuğun hayal kırıklıkları yaşamasından annesi sorumludur.		✘			

Bu örnekte yanıtlayıcı bir çocuğun hayal kırıklığı yaşamasında annenin sorumluluğu olduğuna kısmen katılmamaktadır.

1. ANNELİK ALGISI İLE İLGİLİ SORULAR

	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum
1	Bir çocuğun sağlığından ve gelişiminden annesi sorumludur.				
2	Bir çocuğun yeterli ve düzenli şekilde uyku ihtiyacını karşılamasından annesi sorumludur.				
3	Bir çocuğun temizlik ve hijyeninden (banyo, el-yüz yıkama, diş fırçalama vs.) annesi sorumludur.				
4	Bir çocuğun beslenmesinden (yeterli, dengeli, düzenli) annesi sorumludur.				
5	Bir çocuğun çevresi ile iyi ilişkiler kurmasından annesi sorumludur.				
6	Bir çocuğun çevresine saygılı davranmasından annesi sorumludur.				
7	Bir çocuğun eğitiminden annesi sorumludur.				
8	Bir çocuğun okuma alışkanlığı kazanmasından annesi sorumludur.				
9	Bir çocuğun disipline edilmesinden annesi sorumludur.				
10	Bir çocuğun doğru ve yanlış ayırt edebilmesi için kurallar konmasından annesi sorumludur.				
11	Bir çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasından (sevilme, değer görme, ilgi görme vs.) annesi sorumludur.				

12	Bir çocuğun güven ihtiyacının karşılanmasından annesi sorumludur.					
13	Bir çocuğun ihtiyacı varsa annesi her koşulda çocuğu ile ilgilenmelidir.					
14	Anne çocuğunun mutluluğu için kendisini feda edebilmelidir.					
15	Anne bütün zamanını çocuğu ile geçirmelidir.					
16	Bir çocuğun sıkıntısı varsa bunu çözmek annesinin görevidir.					

2. ANNELİK DENEYİMLERİ İLE İLGİLİ SORULAR

		Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum
1	Çocuğumun sağlıklı olmasını ve gelişiminin aksamamasını sağlarım.					
2	Çocuğumun yeterli ve düzenli şekilde uyumasını sağlarım.					
3	Çocuğumun banyo yapma, el-yüz yıkama, diş fırçalama gibi temizlik ve hijyen gerekliliklerini yerine getirmesini sağlarım.					
4	Çocuğumun yeterli, dengeli, düzenli beslenmesini sağlarım.					
5	Çocuğumun çevresi ile iyi ilişkiler kurmasını sağlarım.					
6	Çocuğun diğer bireylere saygılı davranmasını sağlarım.					
7	Çocuğumun derslerinde başarılı olmasını sağlarım.					
8	Çocuğumun kitap okuma alışkanlığı kazanmasını sağlarım.					
9	Çocuğumu disipline etmekte zorlanmam.					
10	Doğru ve yanlış ayırt edebilmesi için çocuğuma kural koymakta ve uygulamakta zorlanmam.					
11	Çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılamakta (sevilme, değer görme, ilgi görme vs.) zorlanmam.					
12	Çocuğumun güven ihtiyacını karşılamakta zorlanmam.					
13	Çocuğumun her ihtiyacı olduğunda onunla ilgilenmekte zorlanmam.					

14	Çocuğumun mutluluğu için kendimi feda etmekte zorlanmam.					
15	Bütün zamanımı çocuğum ile geçirmekte zorlanmam.					
16	Çocuğumun bir sıkıntısı olduğunda bunu çözmekte zorlanmam.					

3. ŞİDDET ALGISI İLE İLGİLİ SORULAR

		Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum
1	Çocuk sağlığını ve gelişimini tehdit eden davranışlar sergilerse anne çocuğunu dövebilir.					
2	Çocuk yeterli ve düzenli şekilde uyumayı reddederse anne çocuğunu dövebilir.					
3	Çocuk temizlik ve hijyen (banyo, el-yüz yıkama, diş fırçalama vs.) gerekliliklerini yerine getirmeyi reddederse anne çocuğunu dövebilir.					
4	Çocuk yeterli, dengeli, düzenli beslenmeyi reddederse anne çocuğunu dövebilir.					
5	Çocuk çevresi ile çatışmalı ilişkiler kurarsa anne çocuğunu dövebilir.					
6	Çocuk çevresindeki bireylere (büyükleri, öğretmenleri, yaşlıları vs.) saygısız davranırsa anne çocuğunu dövebilir.					
7	Çocuk derslerinde başarısız olursa anne çocuğunu dövebilir.					
8	Çocuk kitap okumayı reddederse anne çocuğunu dövebilir.					
9	Çocuk annesinin sözünü dinlemezse anne çocuğunu dövebilir.					
10	Çocuk kurallara uymazsa anne çocuğunu dövebilir.					
11	Çocuk yalan söylerse annesi çocuğu dövebilir.					
12	Çocuk başkalarıyla kavga ederse annesi çocuğunu dövebilir.					
13	Çocuk hırsızlık yaparsa annesi çocuğunu dövebilir.					
14	Çocuk verdiği sözleri tutmazsa annesi çocuğu dövebilir.					
15	Çocuk annesinin onaylamadığı arkadaşlık ilişkileri kurarsa anne çocuğunu dövebilir.					

16	Çocuk annesinin onaylanmadığı arkadaşlık ilişkisini devam ettirirse anne çocuğu dövebilir.					
17	Çocuk aile içinde yaşananları yabancılar ile paylaşırsa anne çocuğu dövebilir.					
18	Çocuk bağımlılık yapıcı madde kullanırsa anne çocuğunu dövebilir.					
19	Çocuk annesine hakaret ederse anne çocuğunu dövebilir.					
20	Sorumluluklarını yerine getirmese anne çocuğunu dövebilir.					
21	Kendine zarar veren davranışları kasten sergilerse anne çocuğunu dövebilir.					
22	Başkasına zarar veren davranışları kasten sergilerse anne çocuğunu dövebilir.					

ÖZGEÇMİŞ

Lise öğrenimini İzmir’de tamamladıktan sonra 2009 yılında Üniversite eğitime devam eden Esra Soğancı 2013 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde lisans ve Sosyal Hizmet Bölümü’nde yandal eğitimini tamamlamıştır. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimine başlamış, çeşitli araştırma projelerinde yer almış ve 2017 yılından bu yana T.C İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

